TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV 2017

SÓSKÚT

Tartalomjegyzék

1. Polgármesteri köszöntő 3
2. Bevezető, vers 4
3. Sóskút története 6
4. A tájszerkezet változása 12
5. Sóskút épített és természeti öröksége 15
6. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter 40
7. Tájkarakter 43
8. Településképi szempontból meghatározó területek – eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával 45
   - 8.1. Lakó- és intézményterületek 47
     - 8.1.1. Az Andreetti településrész és a településközpont 47
     - 8.1.2. Klasszikus lakóterületek 53
     - 8.1.3. Nagy zöldfelületű intézményterület 64
     - 8.1.4. A temetők területe 67
   - 8.2. Gazdasági területek 68
     - 8.2.1. Major 68
     - 8.2.2. Sóskúti Ipari Park 71
     - 8.2.3. Szennyvízkezelő telep 73
   - 8.3. Különleges nagy zöldfelületű rekreációs területek 74
     - 8.3.1. MX Track cross-pálya 74
     - 8.3.2. Lovas tanyák, birtokok (Sóskúti Lovas és Élménypark, Tanyasi Lovasudvar, Pipacshon lovarda és Könczey Bence lovarda, Green Hill lovascentrum, Habsburg lovarda és birtok, Barackvirág Élményfarm) 74
   - 8.4. Szőlő- és kertgazdasági területek 81
     - 8.4.1. Történeti szőlőhegy (Öreghegy, Sztávka) 81
     - 8.4.2. Szőlős, gyümölcsös kertek (Zselléri-dűlő, Szedliszkó) 83
   - 8.5. Nagyüzemi mezőgazdasági területek 85
   - 8.6. Új tanyák 86
   - 8.7. Bányaterületek 87

8.7.1. Kőbánya 87
8.7.2. Kvarchomokbánya 89
8.8. Erdőterületek 90
8.9. Természetközeli területek 91
8.9.1. Érd-Tétényi fennsík kopár területe 91
8.9.2. A völgyrendszer 92
9. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások – Építészeti útmutató eltérő karakterű területenként 93
9.1. Lakó- és intézményterületek 94
9.1.1. Az Andreetti településrész és a településközpont 94
9.1.2. Klasszikus lakóterületek 101
9.1.3. Nagy zöldfelületű intézményterület 113
9.1.4. A temetők területe 115
9.2. Gazdasági területek 116
9.2.1. Major 116
9.2.2. Sóskúti Ipari Park 117
9.3. Különleges nagy zöldfelületű rekreációs területek 120
9.3.1. MX Track cross-pálya 120
9.3.2. Lovas tanyák, birtokok (Sóskúti Lovas és Élménypark, Tanyasi Lovasudvar, Pipacshon lovarda és Könczey Bence lovarda, Green Hill lovascentrum, Habsburg lovarda és birtok, Barackvirág Élményfarm) 120
9.4. Szőlő- és kertgazdasági területek 121
9.5. Nagyüzemi mezőgazdasági területek 121
9.6. Új tanyák 122
9.7. Bányaterületek 123
9.8. Erdőterületek 123
9.9. Természetközeli területek 124
10. Jó példák bemutatása: épületek, épületrészletek, kerítések, kertek 125
11. Közterületek településképi útmutatója 134
12. Sajátos építményfajták, egyedi építmények, gépészeti berendezések 145
13. Aláírólap 150
14. Impresszum, felhasznált irodalom, köszönetnyilvánítás 151

A Településképi Arculati Kézikönyv jóváhagyva a **24/2018.(II.26.) sz. képviselő-testületi határozattal**

1. Polgármesteri köszöntő

Szeretettel üdvözlöm a községünk iránt érdeklődő vendégeinket és a sóskúti lakosokat! Köszönöm, hogy érdeklődésükkel megtisztelik településünket.

Fogadják soraimat olyan szeretettel, mint ahogy mi sóskútiak fogadjuk a hozzánk érkező vendégeket.

Településünk arculati kézikönyvét és értékleltárát lapozgatva betekintést nyerhetnek Sóskút régmúltjába, jelenébe és jövőjébe, köszönhetően annak, hogy egyre többen munkálkodnak azért, hogy helyi közösségünk élete tartalmas legyen.

Sóskút értékét, szépségét nem csak a történelmi és építészeti különlegességek, mint például a Zelezna Baba néven ismert legendás barlangot is a domb méhében őrző Kálvária, a XVIII. században épült római katolikus templom, vagy az Andreetti-házak, a Községháza jellegzetes, sóskúti kőből épült és olasz stílusjegyeket mutató épületek jelentik, hanem az a természetes igény is benne foglaltatik, ahogyan a településvezetés és az itt lakók ápolják, ahogyan a jelen gondos kezei megbecsülik.

Érdemes elidőzni Sóskúton. Nálunk a látogatót a falu látképét már messziről uraló Kálvária-domb hívogató szépsége, majd a többi domb között átvágó Benta-patak néhol festő ecsetjére és vásznára kívánkozó szépségű völgye fogja meg, majd az utcák és házak rendje, végül a település központjának légköre, amely egyszerre sugározza egy pezsgő, élő, ugyanakkor harmóniát, nyugalmat árasztó falu képét. Aki belekóstol ebbe a világba, visszatérő vendég lesz itt, sőt akár a letelepedést is fontolóra veszi. .

Sóskút valamennyi lakója nevében tisztelettel köszönti és szeretettel várja:

König Ferenc
polgármester

2. Bevezető

A Településképi Arculati Kézikönyv készítése jogszabály által előírt feladata az Önkormányzatnak, de ezen túlmenően a Kézikönyv készítésének célja utat mutatni. A törvény annak érdekében tette ezt a feladatot kötelezővé minden magyarországi település számára, hogy a települési közösségek hatékonyan óvják meg környezeti kultúrájukat, és fejlesszék azt. Ennek érdekében a Kézikönyv széleskörű társadalmi bevonással készült, meghallgatva, figyelembe véve az érdeklődő helyi lakosok, a lokálpatrióták, az esztétikus településképért munkálkodó civil szervezetek véleményét, javaslatait.

Jelen kiadvánnyal Sóskút arculatát, településképét szeretnénk Önnek bemutatni. Minden település egyedi arculattal rendelkezik, és minden időben más és más ez a kép. A kiadvány feltárja és bemutatja a községen belül ma megfigyelhető, jól elkülönülő egyes településrészek arculati jellemzőit és értékeit.

Röviden ismertetjük a település sajátosságait, domborzati viszonyait és a település kialakulásának történetét, hisz a történelmi fejlődés alakította a község szerkezetét, utcahálózatát és beépítését, amelyek mind-mind fontos meghatározó elemei a településképnek.

Bemutatjuk Sóskút épített és természeti örökségét, mivel a település jelenkori alakítása kizárólag ezen értékekre alapozhat, ezek megőrzése és továbbfejlesztése kötelességünk. Igyekeztünk felkutatni a község egyes részeinek azon jellemzőit, hangulati elemeit, melyekhez az új beépítések során igazodni kell ahhoz, hogy ezek a helyiek és az idelátogatók számára kedves részletek, és a kialakult csodálatos összkép megmaradjon, sőt fejlődjön.

Ennek érdekében a Kézikönyv – a 8. fejezetben meghatározásra kerülő, eltérő sajátosságokat hordozó településszerkezeti egységenként – javaslatokat fogalmaz meg a településképhez illeszkedő építészeti elemek alkalmazására.

Ez a kiadvány azt igyekszik bemutatni, mit is lehet épített és természeti környezetünkben arculat-formálónak tekinteni, és mire kell különösen odafigyelni mindazoknak, akiknek fontos településük megjelenése, az épületek és a közterületek, a természet összhangja. Szólni kíván mindenkinek, aki sóskútinak érzi magát, vagy azzá szeretne válni. E kiadvány célja a szemléletformálás, a segítségnyújtás a Sóskúton élőknek, ideköltözőknek, az itt működő vállalkozásoknak, és nem utolsó sorban az Önkormányzatnak az építési tevékenység kereteinek meghatározásához.

A település arculatának megóvása, pozitív irányú fejlesztése érdekében a Kézikönyv egy önkormányzati rendelet elkészítését is megalapozza, amely a településkép-védelem hatékony eszköze lehet a napjainkban egyre kisebb társadalmi, önkormányzati, hatósági kontrollal végezhető építési tevékenységek során.

Sóskút, Kálvária

SZÜLŐFÖLDEM

Ledőlt, régi kereszt talapzatán ülök
a Kálvária-hegy füves, zöld tetején.
Körülöttem a táj, szülőföldem tája,
virágzó tündérkert életem mezején.

Alattam a völgyben folydogál a Benta,
gyermeki, Szép álmok képét küldi felém...
Milyen jó volt egykor partján üldögélni
fűzfa árnyékában, nyári napok delén!

Ott futott szelíden, csobogva, zenélve,
fűzek susogása kísérte csendesen,
karcsú szitakötők, s a nap sugarai
táncoltak fölötte lágyan, szerelmesen.

Ott a völgy íve, hol a kőfal húzódott,
fű alatt elrejtve, de bizton tudtam én,
vár állott ott régen, vitéz lovagokkal,
szellemük ott lebeg a régi vár helyén.

Estefelé juhnyáj kolompja zengett itt,
Pásztor terelgette nyáját hazafelé,
az Isten kardját is, — biztosra vettem én —
Attila pásztora itt, e földön lelé.

Ott van a hosszú út, mely fehér porában
csendesen ballagva szőttem a sok mesét,
s ott a vadrózsakert, álmaim szép kertje,
hol rózsák illatát lebegtette a szél.

Amott a Barát-ház rejtelmes vidéke,
Ha éjfelet kondul a vén toronyóra,
mondják, ott régenvolt barátok táncolnak,
majd eltűnnek ismét hajnalvirradóra.

Távolabb párásan zöldell az Öreg-hegy,
meghitt berkeivel, ezer virágával,
termő szőlői közt pincék fehérlenek,
belsejükben mámor tüzes italával.

Zeg-zugos útjait bokrok szegélyezik,
Virágzó folyondár – illata tiszta méz –
Méhek dongják körül napsugaras nyáron,
Fülembe ma is zsong a szelíd zümmögés.

Túlsó oldalon a Pap-hegyek füzére.
Ott játszadoztunk, ha nyár volt, havas tél,
ott üldögéltem egy szép nyári délután,
csendesen hallgatva, hogy muzsikál a szél…

Napsütés, alkonyat, rózsaszínű felhők,
madárdal, s egy halk hang, mely a szívemre
hullt...
mindez oly távoli, s mégis egybeolvad —
körülöttem jelen és emlékező múlt.

Megvan még a völgy, megvan még a hegy is,
ott folyik medrében a csobogó patak,
de a szelíd füzek susogó díszei,
rég elhulltak fejsze kemény súlya alatt.

Más lett a kedves táj. A puha, fehér port
aszfalt váltotta fel az Öreg-hegy útján,
s nyári alkonyatkor legelésző juhnyáj
nem kolompol többé a dombok oldalán.

A régi várfalat benőtte mér a gyom,
s a Pap-hegyek szelíd, füves oldalába,
ahol álmodozva üldögéltünk egykor,
fehérlő, mély sebet hasított a bánya.

Drága tündérvilág, napsugaras, ékes!
Itt nőttem álmodva, itt ringatott anyám...
Szent és drága e föld minden kis fűszála,
Mert ez a föld nekem szülőföldem,
hazám!

Szemeimből lassan elindul egy
könnycsepp,
Fátyolán át látom a múltat és jelent…
Nagy, mély alázattal leborul a lelkem,
S áldó szent békesség lebeg fejem felett.

Ujházi Katalin
Sóskút, 1980.

3. Sóskút története

Sóskút területén már a legősibb kultúrák nyomai is megtalálhatók. Az előkerült leletek alapján az útmaradványok azt bizonyítják, hogy nagy valószínűséggel a Kálvária hegyen húzódott keresztül a római hadiút, amelynek anyagát a környező dombok bányái szolgáltatták. A környéken lakóépületek romjai nem maradtak ránk a római korból, de számos sír, urna és pénzérmék bizonyítják a település ősi múltját.

Árpád fejedelem seregeivel Sóskút térségében készül a Dunántúl meghódítására. Anonymus elmondása szerint Árpád vezér táborát megszállatta Sóskút mezején. Ebben az időben Sóskút helyén található települést „Ad Fontein Salsum”-nak nevezik.

Csáki Miklós végrendelete az első okmány, amely a település történelméből fellelhető 1231-ből. Ebben Csáki Miklós az akkor „Sous”-nak nevezett birtokot halála után fiára hagyja.

Jogbiztosító oklevél, amely Sóskutat említi, II. András király 1233-ban kiadott birtokadományozó oklevele. 1233-ig a honfoglalás-kori Tétény nemzetség birtoka, amelynek legfőbb központja a közeli Budatétény volt. A Tétény nemzetség birtokából királyi vásárlás útján került a Nána-Beszter nemzetséghez.

1276-ban oklevélben rögzítették, hogy a Nyulak-szigeti apácák megkapják Sóskút földjét. Ezt a tényt IV. László is megerősítette. 1300 körül a budai káptalan igazoló oklevele szerint Berky Mihály fia, Tamás, Sóskút földjét 15 márkáért megvásárolta az apácáktól. A feljegyzések csak Sóskút földjéről tettek említést, magát a falut egy 1292 körül keltezett oklevél említi először. 1330-ban már Róbert Károly kezében találjuk Sóskutat.

A török időben jelentős fejlődés tapasztalható a településen, a kőbánya a rabok munkája nyomán sok-sok új épület, fürdő (dzsámi) felépítéséhez szolgáltatja az építőanyagot.

Az első népszámláláskor, 1546-ban Sóskút teljes lakossága 65–70 személy lehetett. A későbbi, ugyancsak török összeírások szerint ez a szám csökkent, és 1590 táján már csak 55–60 ember lakhatta a települést.

Uraival együtt a település lakossága is időről időre változott. Csernovics Arzén ipeki pátriárka vezetésével 1695-ben szerbek települtek Sóskútra, Tárnokra és Százhalombattára. Magukkal hozták a szerb hagyományaikat és a görög-keleti vallást. 1748-ig mint jobbágyok művelték a földeket.

A török hódoltság megszűnése után Sóskút a Budai Boldog Asszony Templom tulajdonába kerül, majd adományozások révén mind újabb tulajdonosok birtokába jutott.

Lázár deák térképe 1528-ból maradt fenn, de eredetije ennél korábbi

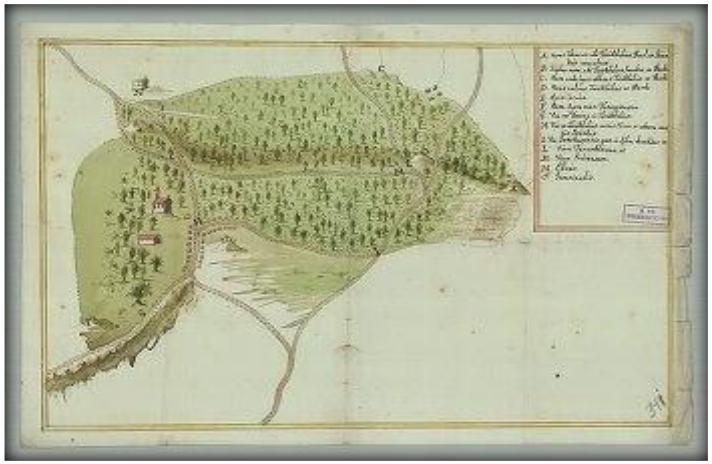

Jezsuita rendi határtérkép-1773

1747 után a sóskúti szerb pópát rablásban való cinkosság miatt elfogták és kerékbe törték. A sóskúti szerbeket papjuk bűne miatt elűzték, helyükbe katolikus szlovákokat telepítettek, akiknek késői utódai még ma is a községben élnek. Ebben az időben újból nagyarányú fejlődésnek indult a település, kőbányáját „hivatalosan” is megnyitották, s jelentős építkezésekbe kezdtek.

1777-ben Bécsben Mária Terézia a birtokot a Székesfehérvári Püspökség és Káptalan-nak adományozza. Ennek az időszaknak az ipartörténeti emlékhelyei a Káldor bánya, a Sebek bánya, a Partli bánya és az Antal bánya.

A további időszakokban a falu közössége nyugodt és kiegyensúlyozott életet élt, és a XVIII. század végétől induló felmérések egy dinamikusan fejlődő község képét tükrözik vissza. A híres statisztikus, Fényes Elek ország leírásában (1841) „tót falu”-nak aposztrofálja Sóskútat, amelynek 1405 lakosa közül 1397 katolikus, és 8 zsidó. Szavai szerint határa hegyes, erdős, valamint „van hires bort termő szőlőhegye, erdeje, vízimalma ’s igen jó kőbányája”.

Cifra hegy - Dűlőrajz részlet - 1858

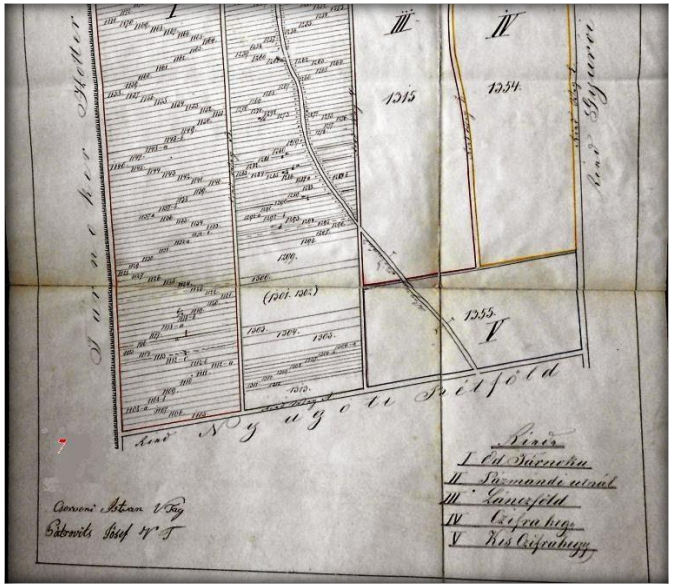

Pap-hegyek

Baratházi kis szőlő pincékkel

Az Osztrák-Magyar Monarchia 1867-es kialakulása után, és a társadalmi változásoknak köszönhetően a község lakosai önállóbb, szabadabb életet élhettek. A fejlődésnek indult iparban jó lehetőségek nyíltak a sóskútiak számára is, és a főváros közelsége szintén jelentős húzóerőt jelentett. A dualizmus évtizedeiben egyre kevesebben éltek kizárólag a mezőgazdasági munkából, és egyre többen fogtak kisipari tevékenységbe, illetve vállaltak munkát a gazdaság egyéb területein.

Magyarország helyzete és a gazdasági élet a konszolidációt követően, a XIX. század közepén fellendült, ami lehetővé tette a nagy építkezéseket. A budapesti és a vidéki építkezésekhez igen nagy mennyiségű követ használtak fel, amelynek jelentős részét Sóskútról szállították. A sóskúti bányákban készültek a millenniumi létesítményekhez a kőépítő és szobrász elemek. Sóskúti mészkő felhasználásával épült számos nevezetes épület, a Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, a Budapesti Vigadó, az Operaház, a Budapesti Szt. István Bazilika, az Országház, a Budavári Palota, a Citadella, a Lánchíd, a Krasznahorkai Andrássy síremlék, valamint temesvári és bécsi színházak.

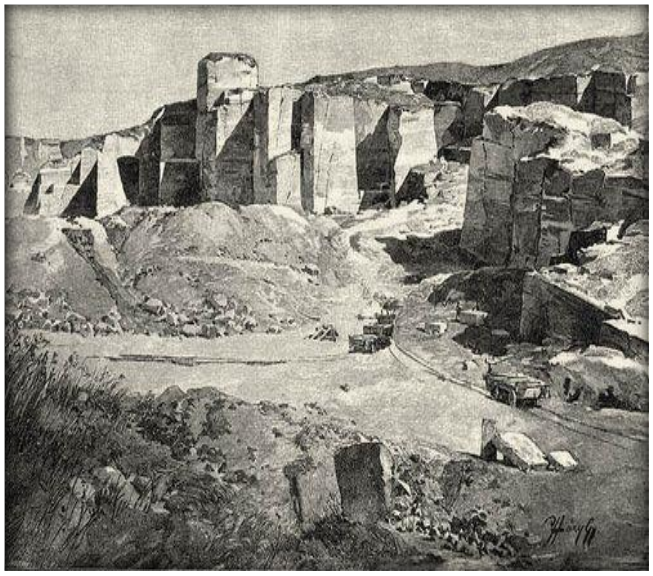

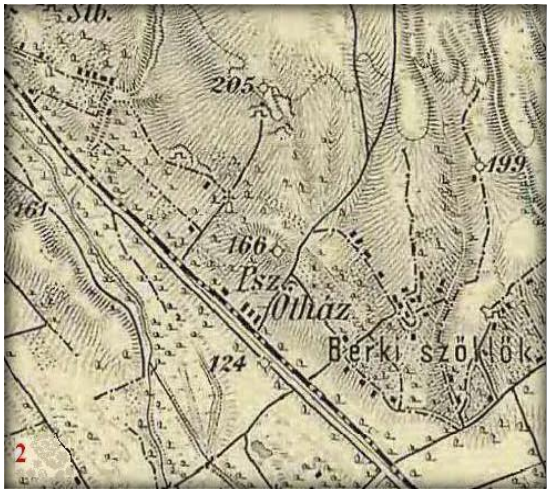

Alsó Andreetti-bánya és lóvasúti kiágazása

Ebben az időben számos olasz kőfaragó család telepedett le Sóskúton. Legjelentősebb bányaépítő és bányatulajdonos az Andreetti család volt. A család férfi tagjai maguk is kitűnő kőfaragó mesterek voltak. Andreetti Antal és családja az észak-olaszországi tavak vidékéről, Lainóból érkezett. Őket is, mint társaikat, a faluban kínálkozó munkalehetőség, a táj varázslatos szépsége, természeti adottsága, a ma Budapest nevet viselő főváros közelsége vonzotta ide, s késztette letelepedésre. Andreetti Károlyt kimagasló építészeti enciklopédia ismérvei miatt a képzőművészeti főiskola rendes tanárává nevezik ki, majd rektorává. Részt vesz az országos politikában, a Váli kerület országgyűlési képviselője, majd később a két kamarás parlamenti formában működő képviselet felsőházi tagja. A sóskúti általános és művészeti iskola Andreetti Károlyról kapta a nevét.

Az Andreetti családra ma elsősorban a Fő utcai emeletes házsor olaszos hangulatú épületei emlékeztetnek, amelyek Sóskút településképét erősen meghatározzák.

A történeti értékű Fő utca menti Andreetti házak

A szarmata mészkő a miocén korban, 10-15 millió évvel ezelőtti sekély tengerben, főleg egysejtűek, csigák és kagylók héjából összecementálódott mészkő. Jellegzetessége, hogy könnyen aprózódik, porlik. Könnyű faraghatósága miatt kiváló díszítőanyagként szolgált az említett épületekhez.

A Malom-híd

A Benta-patak fölött míves kialakítású, több mint 300 éves Malom-híd ível át. Kövei a helyi kőbányából származnak, kialakítása a régi mesterek nagy tudását dicséri.

A XIX. század vége felé a község infrastruktúrája is fejlődésnek indult. Egyre több ház épült tágasabb, modernebb kialakítással. Több középület kialakítása, illetve a község mai elrendezésének megteremtése köszönhető ennek az időszaknak. Többek között ekkor épült meg a falu központi részén az emeletes állami iskola, amely a népiskolai oktatás céljait volt hívatva megvalósítani.

Az első világháborúban számos sóskúti adta életét a hazáért, sőt Sóskút egyik kiemelkedő dombját is a háború egyik nagy jelentőségű harci helyéről, az olasz területen fekvő hadszíntérről nevezték el Doberdónak. Ehhez kapcsolódik, hogy a későbbiekben a második világégés sem kímélte meg a település lakóit. Az országban úttörő módon, már 1988-ban felállított emlékmű jelzi ezt az áldozatvállalást.

1918 után a nagyközségi rangú település saját erejére támaszkodva igyekezett a további fejlődést biztosítani. A húszas évek földreformja során itt is földosztásra került sor, azonban a káptalani nagybirtok túlsúlya számottevően nem változott meg. 1931-ben a község területe 4854 kataszteri holdat tett ki, melynek nagy többsége szántó és legelő volt, a további része pedig szőlő. A földműveseken kívül jelentős számban képviseltették magukat a lakosságon belül az iparos mesterségek űzői. A községben ekkoriban megtalálható volt óvoda, posta, szállást is biztosító vendéglő, több ipari jellegű vállalat, és eredményesen működtek a korábban létrehozott értékesítési szövetkezetek is.

1930-ban népszámlálást végeztek és a lakosság számát 2698 lélekben állapították meg. Ez különböző nemzetiségekre lebontva: magyar 1000, német 1698 (a szlovák ajkúakat feltehetően politikai okok miatt a németekhez sorolták). Ekkor már 598 ház állt a településen.

A II. világháború vihara szerencsére magát a községet csak érintette, azonban a frontokon sok sóskúti veszítette életét. Magát a települést a harcok elkerülték, csak Budapest ostroma idején tartózkodott itt jelentős számú szovjet haderő. A falu akkor még meglévő magtárában hadifogoly-gyűjtőtábort alakítottak ki.

A háborút követő új korszak első kiemelkedő eseménye volt a település Fejér megyétől Pest megyéhez való csatolása.

A későbbiekben a falu képe tovább alakult, hiszen a főváros mellett fekvő település az elkövetkező évtizedekben kedvelt letelepedési célpontja lett az ország egyéb tájairól központibb helyre költözni szándékozóknak. Ezt a folyamatot a későbbiekben a Budapestről az agglomerációba kiköltözők is erősítették.

1950 után Sóskúton is kialakították a tanácsrendszert, és az egyre iparosodottabb jelleget öltő országban a falusiak életmódja is fokozatosan, de gyorsuló ütemben változott meg. A kialakított termelőszövetkezetek és állami gazdaságok mellett ipari üzemek is helyet kaptak a községben, ahol a helyiek egy része állást vállalhatott. A mezőgazdasági üzemek mellett a kőbánya is folytatta a kitermelést, sőt megindult a Sóskút földje alatt található homok kitermelése. Ezzel párhuzamosan egyre nőtt azok száma, akik a viszonylag közelben fekvő nagyvárosokban, Érden vagy Budapesten kerestek munkát. Hamar kialakult az agglomerációs településekre jellemző ingázás, vagyis a hajnali bejárás és az esti hazajövetel rendje.

A községben számos fejlesztés is végbement ebben az időszakban: többek között óvoda, egészségház és híd épült, valamint a 80-as évek közepén felépült az új, modern emeletes iskolaépület is. A hatvanas évektől folyamatosan javult a község infrastrukturális fejlettsége, továbbá új lakóépületek sora épült ki az évtizedek alatt. A lakosság száma fokozatosan nőtt, és 2017-re szinte elérte a 3500 főt.

Üdvözlet Sóskútról:

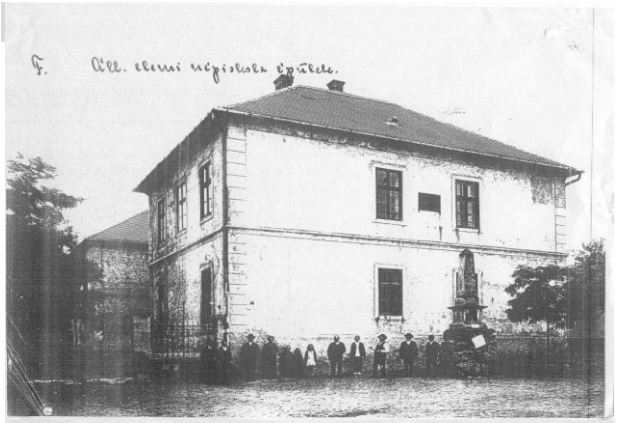

4. A tájszerkezet változása

Sóskút története a kőkorig nyúlik vissza. A kőbányászat már évszázadok óta részét képezi a településnek, ami a tájképben is markánsan megjelenik. Az Antal-bánya mellett számos korábbi bánya nyomai is fellelhetők a településen. Az újkőkori leletek tanúsága szerint Sóskút már ekkor is állandóan lakott terület volt, ugyanis ekkor már a korabeli társadalmak a vándorlás helyett a letelepedésre törekedtek, állattenyésztést és mezőgazdasági művelést folytatva, melynek hatására az addigi vadregényes tájkép az ember igényei szerint kezdett változni. A római korban is jelentős tájalakító tevékenység zajlott, a fennmaradt utak maradványai arra utalnak, hogy a Kálvária-hegyen húzódott végig egy római hadiút, melynek építőköveit a környező bányákból termelték ki. A feltevések szerint a 100 – 200-as évek elején virágzó villagazdaság állt Sóskúton, melyben nagy valószínűséggel szőlőműveléssel foglalkoztak. Az 1200-as évek elején íródott az első olyan mű, mely említést tesz Sóskút településről. A XIII. században a táj jellegét még főként a Torbágy erdő határozta meg, ami egyrészt alapanyagot biztosított a fafeldolgozáshoz, másrészt lehetőséget kínált a vadászatra is. Sóskutat a török hódítás első időszakában még virágzó településként tartották nyilván, később népessége jelentős mértékben lecsökkent, amit betelepítésekkel próbáltak kompenzálni.

Az 1783-ban készült I. katonai felmérésről megállapítható, hogy Sóskút ebben az időben még igen kis beépített területtel rendelkezett, a kelet-nyugati irányú főbb útvonalak a települést közvetlenül nem érintették, ugyanakkor az Etyeket Tárnokkal összekötő észak-déli útvonalak áthaladtak a településen. A XVIII. század végére a tájat egykor borító tatárjuharos lösztölgyesek, molyhos tölgyes karszterdők helyén a Bentától nyugatra, a löszös alapkőzeten, nagy kiterjedésű szántóterületeket, míg keletre gyepterületeket és az Öreg-hegyen szőlőket találunk. A Bentán a Pusztazámorról érkező út mentén álló, időközben kisebb-nagyobb bővítéseken, átalakításokon átesett malom meghatározó tájképi elem volt egészen az 1900-as évek közepéig. A katonai térképen nem szerepel ugyan, de feljegyzésekből tudjuk, hogy 1765-től már üzemelt az Angol-bánya a településen, mely jelentős tájképformáló hatással bírt. Ebben az időszakban épültek a patakon átívelő hidak – a Malom-híd és a fő híd – is, melyek a mai napig állnak.

Az 1859-ben befejezett II. katonai felmérésen látható, hogy a település jelentős fejlődésnek indult, mind a lakóterületeket, mind az ipart illetően. Az Öreg-hegy déli lábánál, a Benta bal partján, a lakott területek és a szőlő között a térképen megjelent a sóskúti mészkőbánya. A térképen látható módon a Benta bal partján eddig egyeduralkodó gyepek, legelők egy részét is feltörték szántónak, illetve az eddig szántók uralta jobb parton is kialakult egy-két legelő. A patak szabályozását követően a felduzzasztott tavat lecsapolták, de a gyepek, rétek továbbra is megmaradtak. A Benta településtől északra eső szakaszán csatornafásítás figyelhető meg, melynek azonban mára nyoma sem maradt. Az egyébként is csekély fás állomány tovább csökkent, hiszen a Torbágyi erdő helyét ekkorra szintén szántók és legelők vették át. Jelentős mértékben növekedett ugyanakkor az Öreg-hegyi szőlők kiterjedése, valamint a lakott területek körüli kertek, gyümölcsösök is egyre nagyobb területeket foglaltak el.

Az 1882-es III. katonai felmérésen a legszembetűnőbb változás, hogy a XIX. század közepére szinte teljes mértékben fátlanná vált térségben újra elkezdődött egy kisebb terület visszaerdősülése a délkeleti határ mentén. A lakott területek, bár kisebb mértékben, de tovább növekedtek, csökkent viszont a kiskertek és a település menti gyümölcsösök területe, ezzel párhuzamosan megjelentek a déli területeken is kisebb szőlőültetvények, gyümölcsösök. Az újonnan művelés alá vont területek és a lakott terület között újabb kőbánya, az Antal-bánya nyílt meg. Ezzel egy időben az infrastruktúra is fejlődésnek indult, Tárnok felől a település központjáig kiépült a vasútvonal, mely az Antal-bányában kitermelt mészkő elszállítását könnyítette meg elsősorban. A vasút nyomvonala mára teljesen eltűnt.

Az 1952-ben készült térképen jól látszik, hogy a szőlőültetvények kiterjedése jelentős mértékben növekedett az Öreg-hegyen, a gyümölcsösök kiterjedése pedig délen és nyugaton, ahol elsősorban szántók helyét vették át. Az ekkorra tudatosan betelepített erdőfoltok szintén a szántóföldek kiterjedését csökkentették. A háború pusztításai után a lakóterületek is fejlődésnek indultak, 70 év alatt 1,5-szeresére nőtt területük. Az 1940-es évek végén az Antal bánya bezárt, és részben feltöltésre is került. Ezzel egy időben viszont a lakott területektől délre megjelentek a homokbánya kezdeti formái. A gyepterületek csak kis mértékben csökkentek a szántó- és szőlőterületek, gyümölcsösök javára.

Az 1972-es topográfiai térkép szerint Sóskút ekkor rendelkezett a legváltozatosabb, legmozaikosabb tájképpel története során, bár a Benta vízválasztó szerepe az elsősorban mezőgazdasági táj, és a döntően gyepes területek között továbbra is megmaradt. Az 1954-ben jelentős mértékű szabályozáson átesett patak is ezen a térképen jelent meg először új nyomvonalvezetésével. A szabályozás során a patak kanyarulatait, ahol lehetett, átvágták, medrét kiegyenesítették, leszűkítették és ki is mélyítették. Ez nagy változást hozott a patak menti élővilág számára, csökkent a biodiverzitás, a fás ligetek, illetve a patak menti fasorok eltűntek. Az egyik legszembetűnőbb változás az erdőterületek arányának jelentős mértékű növekedése, és a déli gyümölcsösök mozaikosabbá válása. Az M7-es autópálya kiépítésével könnyen elérhetővé vált a főváros, ami a lakóterületek további növekedését vonta maga után. Szembetűnő jelenség még a térképen a homokbánya terjeszkedése, mely jelentős tájképi hatással bírt.

Mára a belterület és a bányák mérete hozzávetőlegesen duplájára nőtt, valamint 2006-ben egy ipari park is létesült az M7-es autópálya mellett. A szőlő és gyümölcsös területek összesített kiterjedése nagyjából változatlan a területen, ugyanakkor a kisebb parcellák felszámolódtak, az ültetvények egy-egy nagyobb, összefüggő területben koncentrálódnak. A pataktól keletre fekvő területeken megszűnt a mezőgazdasági művelés, az Öreg-hegyen és a bányán kívül itt csak erdő és gyepterületeket találunk, míg a Benta jobb partján a szántóföldi művelés a jellemző. Ez az elsősorban talajtani és klimatikus adottságokból fakadó kettősség a település története során ugyan kisebb-nagyobb változásokkal, de mindvégig megmaradt. Tovább nőtt az erdőterületek kiterjedése is, a Sas-hegy és a Benta-patak melletti meredekebb lejtőket is visszahódította a természet, az érdi határ felé pedig nagy kiterjedésű fenyveseket telepítettek.

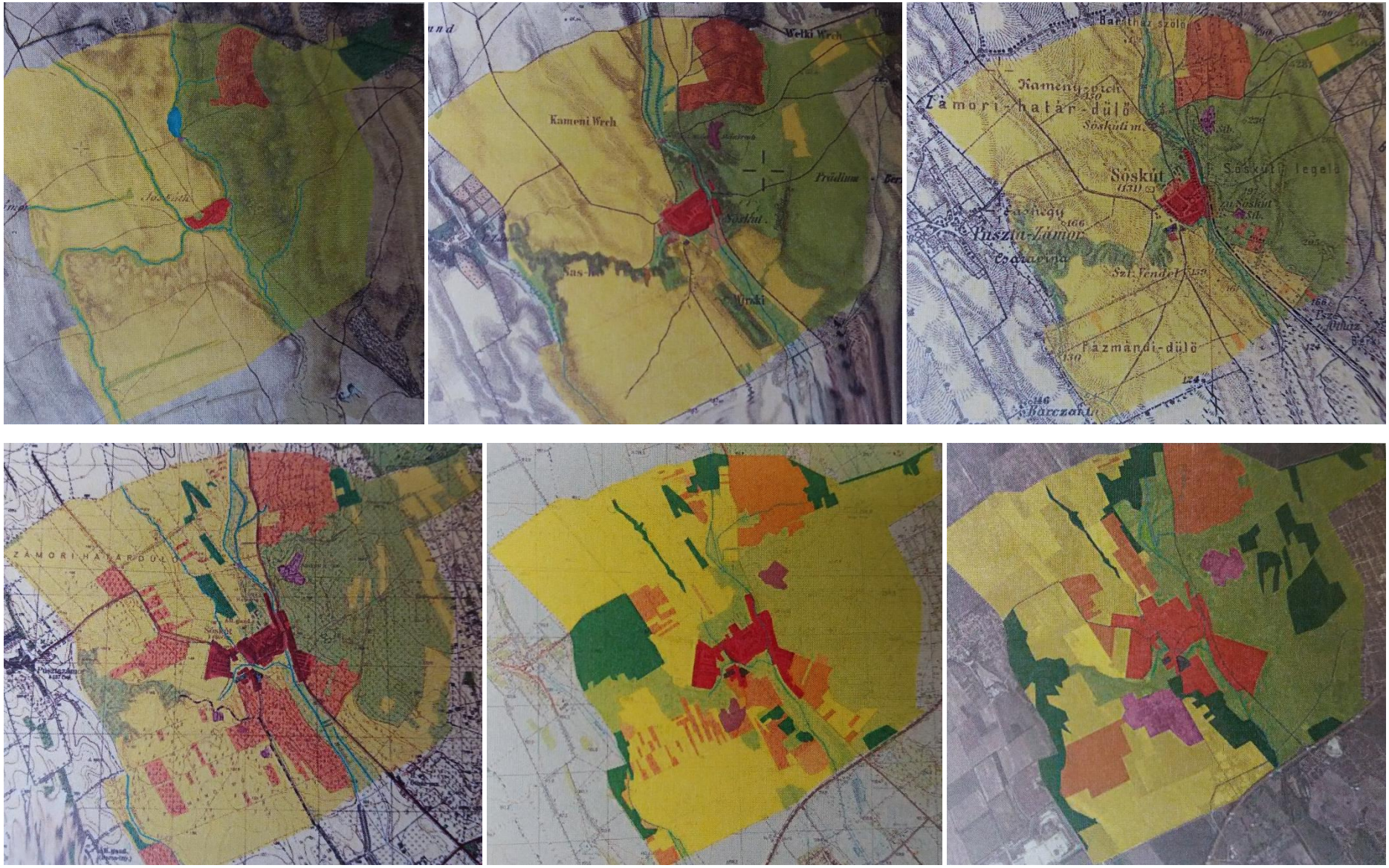

A tájszerkezet változása

5. Sóskút épített és természeti öröksége

Sóskúton az emberi megtelepedés egyértelmű nyomai a középső bronzkortól datálhatók. Jelentős a római kori és az Árpád-kori épület-, illetve településnyomok száma is. A település igazgatási területén sok régészetileg jelentős terület található, amelyeknek pontos területi lehatárolása a Településszerkezeti tervlapon megtalálható. A könnyebb áttekinthetőség érdekében a domborzati térképen is feltüntettük lentebb e területeket.

A településről 15 régészeti lelőhelyet sorol fel a Magyarország Régészeti Topográfiája sorozat 7. kötete (Akadémiai Kiadó, Budapest 1986), és ugyanennyit tart nyilván a legújabb adatszolgáltatások alapján a Miniszterelnökség. A lelőhelyek közül fokozottan védett a Barátház elnevezésű lelőhely, a Kálvária-hegy, a Zelezna Baba-barlang és a Kálvária-hegy északkeleti oldalában található Kaptár-kövek.

Kálvária-hegy (P.4.a)

A település északi vége fölé magasodó Kálvária-hegy szarmata (sóskúti) mészkőből álló sziklavonulatán régi kőfejtők faragott felületei láthatók. A 2 db, erősen lekopott állapotú fülke a vonulat közepe tájékán – a Kőszikla utca 35. számú ingatlan feletti részen – található. Korábban feltételezhetően több fülke is volt, amelyek a kőfejtés következtében megsemmisültek. A fülkés sziklafal meredeken lejtő előterében a vatyai kultúra hegytetőn lévő őskori telepének területéről származó kerámiatöredékek kerültek elő.

A lelőhelyet Sashegyi Sándor 1955 -56-ban említette először, Mihály Péter 1964-ben mérte fel.

Sóskút régészeti lelőhelyeinek elhelyezkedése a közigazgatási területen belül

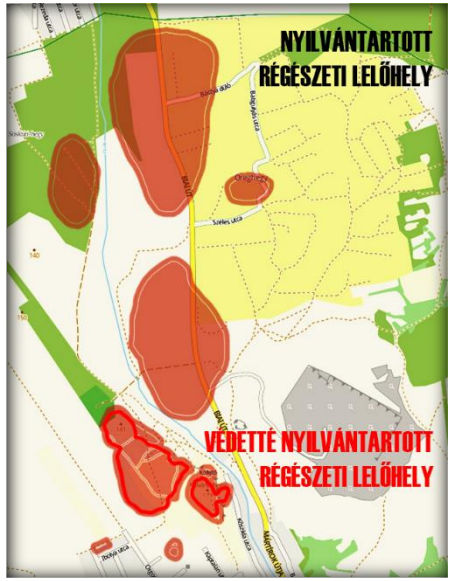

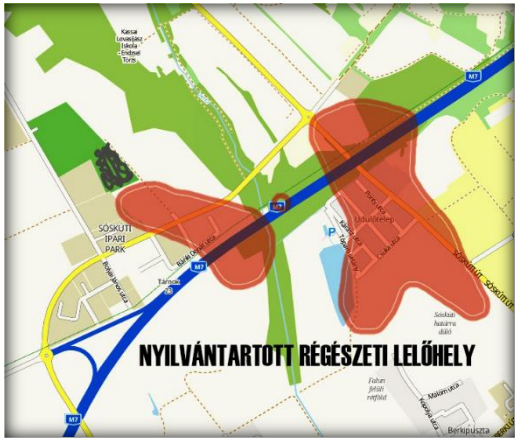

Sóskút régészeti lelőhelyei az Öreghegy és a Kálvária-domb térségében, a Patak utca és a Meder utca környezetében és az Ipari Park területén

Művi értékek Sóskúton

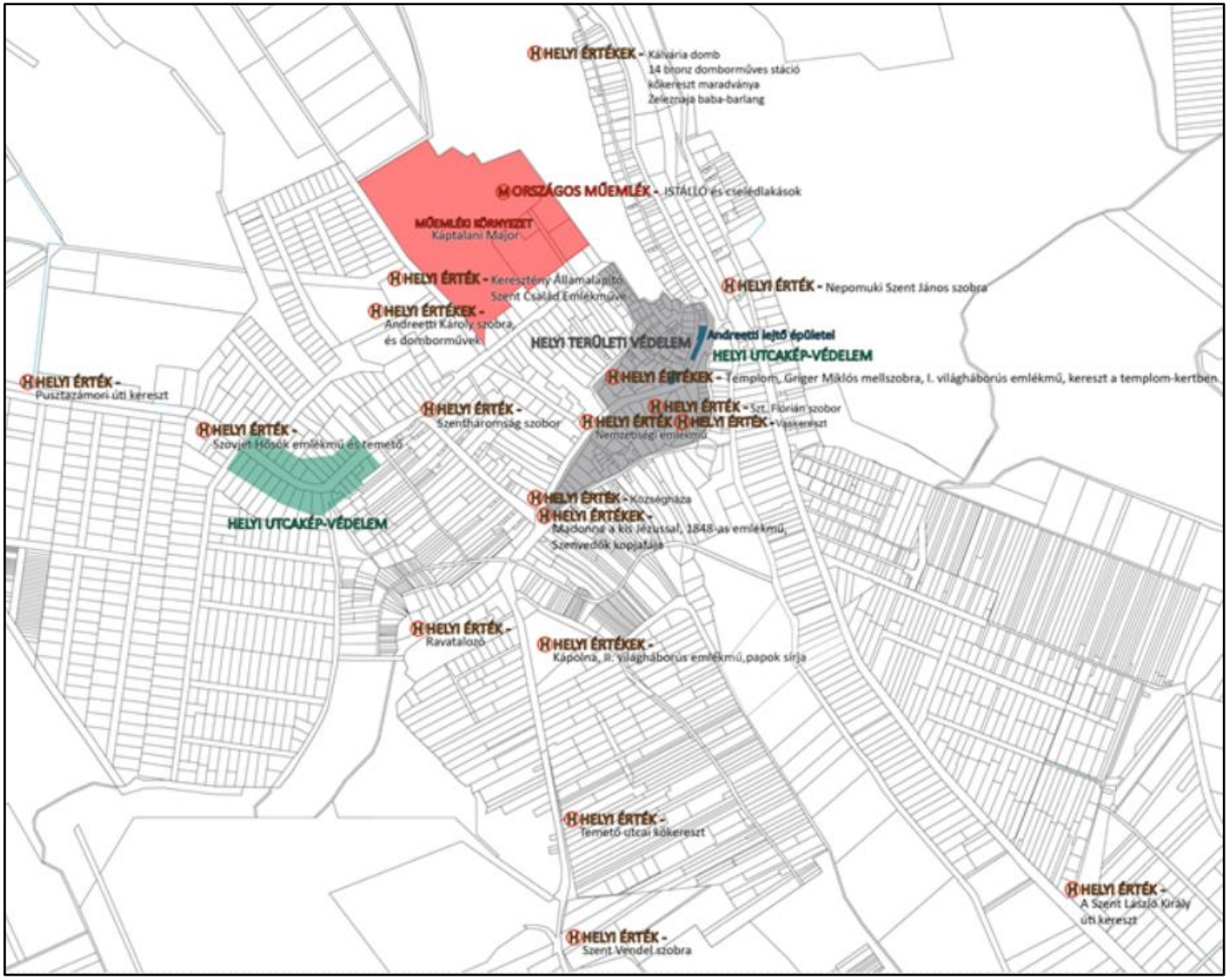

Sóskút területén egyetlen **műemléki védelem alatt álló épület található, a *Káptalani major: istálló – magtár és major*** (cselédlakások). Környezete ex lege védett.

A volt Káptalan Major agrártörténeti emlék. Az emeletes istálló-magtár, a volt káptalani major a XIX. század elejéről származik. A kőből falazott épület szabadon álló, egy emeletes, oromfalas, nyeregtetős. Földszintjén szalagkeretes istálló ablakok láthatók, feljebb tagolatlan övpárkány. Az eredeti bejáratokat átalakították. Az emeleten keret nélküli ablakok találhatók, az oromfal párkányát faragott konzol tartja.

Az istállóban már régóta nincsenek állatok. Az emeleten a lovászok laktak régen. Most is lakások vannak ott, de már nem cselédlakások, hanem csökkent komfortfokozatú lakások találhatók benne. Az épület földszinti részét raktárnak használják. A környék hegyeiből bányászott kövekből épült, ezért az évtizedes karbantartás hiánya ellenére is tűrhető állapotot mutat az épület.

A magtár évekkel ezelőtt kigyulladt, veszélyessé vált, megsemmisült.

Facsemete ültetés. Háttérben a volt magtár

*Káptalani **tiszttartó** lak (márványistálló)*

A magtár helyén kialakított közparkban jelenleg a helyi értéket képviselő *Keresztény Államalapító Szent Család Emlékműve* szoborcsoport áll, sajnos elég elhagyatott állapotban.

Településképi szempontból kiemelt jelentőségű Sóskút ősi településközpontja, a falu jellegzetes utcáinak kialakult beépítése. Emiatt **helyi területi védelem** alatt áll a község történeti beépítésű magja, melyet településtörténeti értékei miatt összképében szükséges megvédeni.

A helyi védelem alatt álló terület

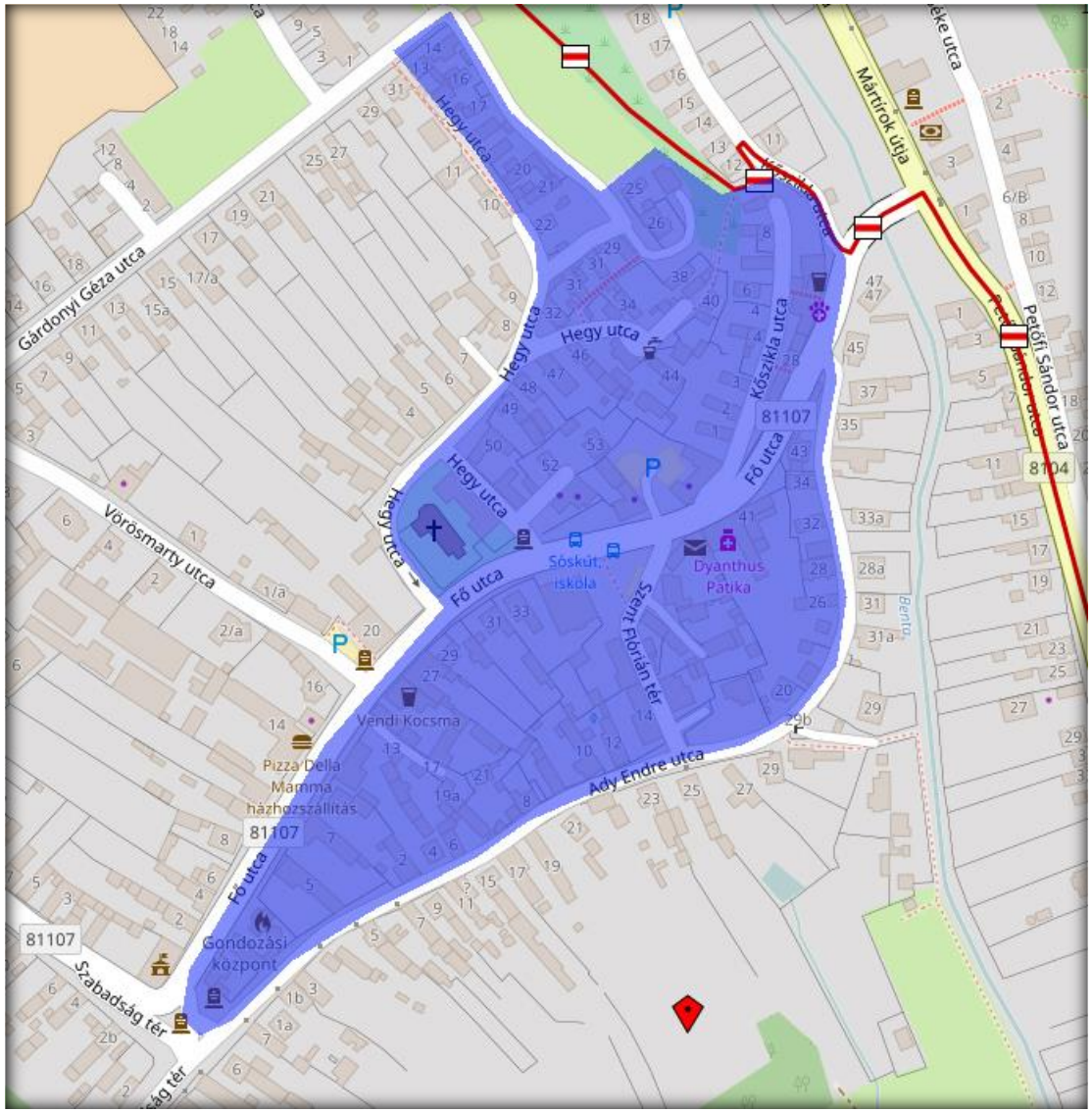

Helyi utcakép-védelem alatt áll a Fő utcai emeletes házsor a túloldali épületek sorával (1. ábra) és a Bajcsy Zsilinszky utca középső szakasza (2. ábra).

1. ábra

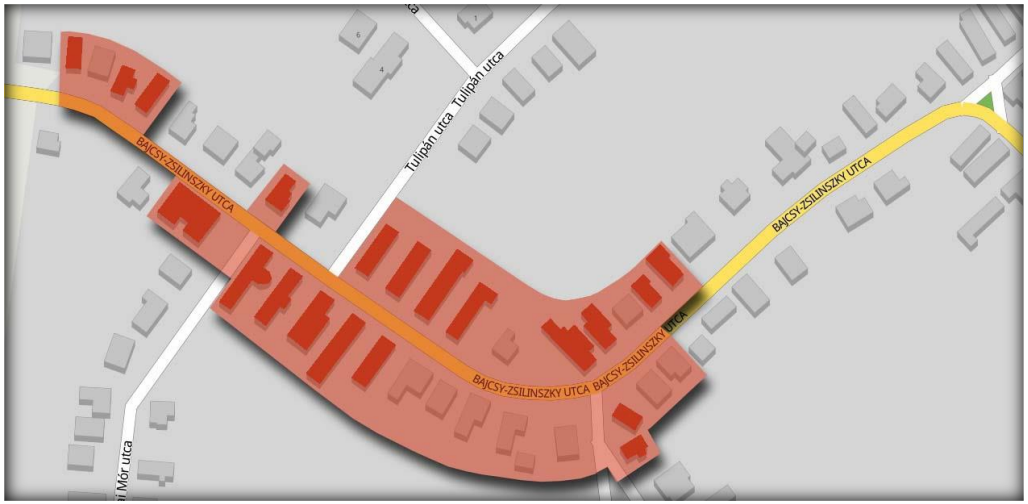

2. ábra

Bajcsy Zsilinszky utcai utcakép

Védendő helyi értékek - *Épületek, építmények*

A római katolikus templom régen és ma

Sóskút temploma, a Búzás János komáromi jezsuita házfőnök által építtetett **római katolikus templom** a Fő utca mentén, a központban található. Korai – egyszerű provinciális – barokk stílusban épült 1772-től 1780-ig. Oltárképét Jakobej osztrák udvari festő készítette a XIX. sz. második felében. Értékes a Veronese után készült keresztre feszített Krisztust ábrázoló festménye is. Orgonája század eleji.

Szintén helyi védelemre érdemes a Kálvária dombon található Kálvária. A terület régészetileg is védett bronzkori földvár, de itt található a Kálvária 14 (egykoron bronz domborműves) stációja és a kőkereszt maradványa. Annakidején a domb tetején egy kápolna állt, amelyhez minden nagypénteken körmenetben ment fel a sóskúti nép. A kálvária stációsora 2013-ban megújult, a stációképeket Marcali Kiss József grafikusművész készítette, kerámia lapokra festve Krisztus szenvedésének történetét.

A Kálvária domb látképe

A stáció és a Kálvária domb keresztjei

A Marcali Kiss József grafikusművész által megújított stációképek

A Kálvária látványa a falu felől

Helyi védettségre javasolt a **pincesorok területe az Öreg-hegyen**.

Az Öreghegy a belterülettől északkeletre, a Biai határ, a Biatorbágy felé vezető út, a Törökbálinti határ közelében lévő Velki vrch alatt, s a déli irányban lévő kőbánya között helyezkedik el.

Az Öreghegy hajdanában a Baratháza részeként Baratházi-nagy szőlőként szerepelt a korabeli térképeken.

A XVIII század második felében – a középkorban is káptalani tulajdonú község – újonnan a székesfehérvári káptalan tulajdona lett, s a birtok része lett Baratháza puszta is.

Az Öreghegyen a szőlőtermelés a középkorban is folyt, s a korabeli térképek szerint már az 1800-as évek fordulóján számos pince építmény található a területen, részben káptalani tulajdonban, de többségében a helyi gazdák bérleményeként.

A döntő változást a filoxéra járvány hozta – mely letarolta a szőlőültetvényeket az egész környező térségben is – s a század második felében a káptalan felajánlására a helyi lakosok sorra vásárolták a szőlőterületeket, és építették a pincéket, egyúttal megkezdték a szőlők újratelepítését.

Baratháza, történelme során évszázados léptékű változásokon esett át. Volt önálló praedium, szerepelt Sóskút önálló részeként, volt világi birtokosok tulajdona, társaskáptalani, török szultáni, jezsuita és káptalani tulajdon.

Öreghegy (Baratházi-nagy szőlő) térképe 1845.

Pincesorok Öreghegyen

A környező dombok adottságait kihasználó szőlőtermesztés máig tartó, intenzív módjáról a falu több részén, de leginkább az Öreghegyen kiépített, kőből készített, gyakran igen szép kialakítású pincék adnak tanúbizonyságot.

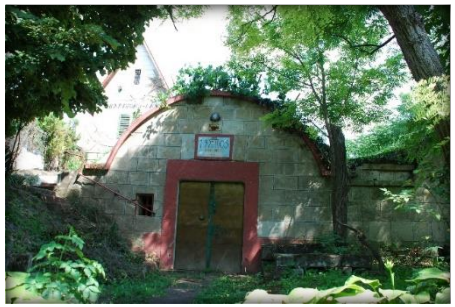

Öreghegyi présház és jellegzetes sóskúti kőből készült pincék

A területen a mai napig számtalan régi, szép, jellegzetes pince figyelhető meg.

Helyi jelentőségű érték a ravatalozó és a temető kápolnája. A temető kápolnáját Reiner András és Pettinger Borbála építtette 1889-ben.

A ravatalozó helyi védelem alatt álló épülete

A temetőkápolna

Sóskút főutcáján, a Biai útról a falu felé átkelve a helyi utcakép-védelem alatt álló **Andreetti házak** köszöntik az utazókat. A kétszintes, olaszos hangulatú lakóépületek sora különös jellegzetessége Sóskút településközpontjának.

Az Andreetti házak a Fő utcában

Szobrok:

A sóskúti kőből faragott helyi szobrok közül kiemelkedik **az Öreghegyi szőlők között álló Orbán-szobor**. Az 1813-ban készült ember nagyságú, festett szoborhoz minden évben Szent Orbán napján körmenetben imádkozva és énekelve vonult a sóskúti nép. Jó termésért esdekelve a szőlőhegy védőszentjéhez. Sovány termés és szőlővész idején szemrehányón csúfolódtak a szoborral: *„Orbán, Orbán, Etyek felé tekintesz és körülötted a szőlők leégnek”.* Helyi legenda szerint az egykor a Szedliszkón álló első szerb templom keresztjét helyezték a szobor fölé.

A Szent Orbán szobor Öreghegyen

A Madonna a kis Jézussal a Szabadság téren

A község közepén, a Polgármesteri Hivatallal szemben áll az 1877-ben emelt **Sóskúti Madonna szobra**, amelyet a helyiek egyszerűen Panenkának neveznek. Környéke valamikor kedvenc szánkózóhely volt a falusi gyerekek számára.

A homokbánya felett áll a **„Vendelin”-szobor**, amely szintén sóskúti mészkőből készült. A helyiek köznyelvében még ma is kizárólag szlovák nyelven emlegetik a pásztorok védőszentjét, Szent Vendelt.

Szent Vendel a Szedliszkó dűlőben

Az említett szobrokon kívül helyi védelmet élvez a Szentháromság szobor és a Szent Flórián szobor a szent nevét viselő téren. E szobrot 1888-ban emelték. Az ember nagyságú, sóskúti mészkőből készült alkotás nagyon szép állapotú, kidolgozása rendkívül részlet-gazdag. A szobrot típusos ábrázolással faragták kőbe: római légionárius ruhában látható, bal kezében zászlót tart, a jobbjában tartott dézsából vizet önt az égő házra. A szobor érdekessége, hogy a szentnek bajusza van, ebben különbözik a többi Szent Flórián ábrázolástól. A szobrot 2012-ben felújították. A Kossuth utca és a Gárdonyi utca kereszteződésében álló Szentháromság szobor – amely néhány éve egy közúti balesetben súlyos károkat szenvedett – ez évben került felújításra és felszentelésre.

Szintén védelem alatt áll a Mártírok utcában található Nepomuki Szent János szobor, Griger Miklós mellszobra a templom előtt, valamint Andreetti Károly szobra és egy róla készült dombormű a művészeti iskola udvarában (melynek eredetije az iskola épületében található). Nepomuki Szent Jánost a legtöbbször a hidak és folyók védőszentjeként emlegetik. Ő mindenfajta víz okozta kár elhárítója. Sóskúton a Benta-patak hídjának közelében, a Mártírok utca mellett, egy kissé eldugott területen található a szobor egy barlang-szerű, sóskúti kőből emelt építmény védelmében. Griger Miklós Sóskút plébánosa volt 1912-től, majd1920-tól országgyűlési képviselő. Tiszteletére 1996-ban a sóskúti templom kertjében mellszobrot állítottak a Honfoglalás 1100 évfordulóján. Az alkotás közadakozásból valósult meg. A szobrot egy régi szoborról készült gipszminta alapján Gáspár Pál Szilveszter ötvösművész öntötte bronzba. Andreetti Károly műépítész, a falu szülötte 1878 és 1949 között élt Sóskúton. Ő volt a Képzőművészeti Főiskola rektora, majd 1931-től országgyűlési képviselő. Tulajdonosa, bérlője volt a Sóskút környéki mészkőbányáknak. Nagy pártolója volt Sóskút iskolájának, különös örömmel karolta fel a valamely művészeti ágban tehetséges gyermekeket. Az Önkormányzattól megkapta a Sóskút Díszpolgára kitüntető címet. Szobra a róla elnevezett iskola udvarában kapott helyet.

A Szentháromság szobor a Kossuth utca és a Gárdonyi utca kereszteződésében

A Szt. Flórián szobor a Szt. Flórián téren

Griger Miklós mellszobra a templomkertben

Nepomuki Szent János szobra a Mártírok utcában

Andreetti Károly dombormű a művészeti iskola udvarában (az eredeti az iskola épületében)

Emlékművek:

A templom mellett, az iskola előtt álló **I. világháborús emlékmű** is különleges értékkel bír. Ritkaságnak számít, hogy egy háborús emlékmű két emberalakja ugyanazt a személyt ábrázolja. A sóskúti katonákat megszemélyesítő életerős férfi a háborúba bevonulókat szimbolizálja, míg az emlékmű másik oldalán álló megtört katona a háború borzalmait átélt visszatérőknek állít emléket.

Az emlékmű középső része, az obeliszk már 1896-ban készen volt, mely a **millenniumra**, a honfoglalás 1000 éves évfordulójára készült. Rajta a felirat: Magyarország Patrónája légy új ezredéven áldva: 896–1896." Andreetti Károly e köré tervezte meg az első világháborúban elesett sóskúti hősi halottak emlékét őrző emlékművet, melyet 1931-ben avattak fel. A katonákat ábrázoló szobrok Erdey Dezső alkotásai.

Az I. világháborús emlékmű középen a Millenniumi emlékmű obeliszkjével

A Hősök emlékműve a régi iskola előtt – archív felvételek

II. világháborús emlékmű a temetőkápolna bal oldalán

Régi síremlékek a temetőkápolna előtt

Érdemes e fejezetben megemlíteni a sóskúti Sebek dinasztiát. A család gazdálkodásával, s főleg a mészkövekkel kapcsolatos szakértelmével és szorgalmával nagy szerepet játszott a község újkori történelmében. Elég csak a Sebek-bányát említeni, vagy az I. világháborús emlékmű építésénél végzett munkát, de meg lehet említeni a zenével való kapcsolatukat is. Sebek Frédi és Nándi tagja volt a sóskúti fúvós zenekarnak. A korabeli újtelepen, a mai Széchenyi utcában lakott a dinasztia három családja is. Mint a legtöbb családban, náluk is megtalálhatók a sikerek és örömök, és mint történetünk mutatja, tragédiák is. Sajnálatosan a család egy része 1947-ben a csehszlovák-magyar lakosságcsere kapcsán kivándorolt, és Pozsonyban telepedett le. Külön kell szólni a Sebek utódok egyik tagjáról, aki 1941-ben az említett újtelep egyik házában született. Sebek Miklós, követve a családi hagyományokat, kőfaragónak tanult, majd építészetet és szobrászatot. 1969-ben Olaszországba, majd az USA-ba emigrált. Tanulmányait New Jerseyben, a Montclair State College-ban folytatta. Tagja többek között a New York-i Audubon Művészeknek, a New Jersey Szobrász Szövetségnek. Számtalan kiállításon szerepelt és szerepel, és nyert első díjat. Sóskúton, a temetőben lévő II. világháborús emlékművön lévő két bronz dombormű mutatja művészetét, és szülőfaluja iránti elkötelezettségét.

Sebek Károly síremléke

1848-as emlékmű a Szabadság téren a Községházával szemben

Szenvedők kopjafája a Szabadság téren

Nemzetiségi emlékmű az Ősök terén

Szovjet Hősök Emlékműve (szűkebb környezete temető volt)

Sóskút számos emlékműve közül még védelem alatt áll a Szabadság téren álló 1848-as emlékmű, valamint a közelében álló Szenvedők kopjafája. Szintén védett a Nemzetiségi emlékmű az Ősök terén és a régi magtár helyén található Keresztény Államalapító Szent Család Emlékműve. Eddig nem állt védelem alatt, így jelen Kézikönyv készítésekor teszünk javaslatot a falu Pusztazámor felé eső végén álló Szovjet Hősök Emlékműve helyi védelem alá helyezésére. Az emlékmű környezete régen a szovjet katonák temetőjeként működött.

A régi magtár helyén található Keresztény Államalapító Szent Család Emlékműve

Keresztek:

A faluszéli kereszteket a faluból kivezető utak mentén, a településen kívül helyezték el, amelyek védték a falut és köszöntötték az érkezőket, illetve a faluból elindulókat. Gonoszűző célzattal Magyarországon már a középkor évszázadaiban is állítottak kőkereszteket, elsősorban útkereszteződések mellett. A keresztállítás szokása különösen a XVIII. századi barokk időben vált igazán gyakorivá. A jobbágyfelszabadítás után a magyar parasztság anyagi ereje is gyarapodott ahhoz, hogy a kőkeresztek építésének költségeit viszonylag könnyen viselni tudja. Ezért különösen sok útszéli keresztet állítottak a XIX. század második felében.

A keresztállítás már önmagában is jellegzetes vallásos megnyilatkozás volt. Szabadtéri keresztjeink nagy részét nem az egyház állíttatta, hanem a hívek fizették költségüket. Az egyház csak felszentelte, megáldotta az egyéni buzgóságból állított kereszteket. A feszület felszentelése nem volt magától értetődő. Csak akkor történt meg, ha az állíttató alapítványt tett, amiből a létesítményt fenn tudták tartani. A felszentelés ünnepélyes keretek között történt. Bemutattak a helyszínen egy szentmisét, prédikációval. A felszentelés után vendégséget tartottak. Egyes családok a felszentelés évfordulóját is ilyen keretek között ünnepelték meg. Az útmenti feszületek a régi falusi nép életében jelentős szerepet játszottak. Ezt mutatják a hozzájuk fűződő szokások: búcsúk alkalmával csoportosan vonultak a keresztekhez, ahol énekeltek és imádkoztak, néhol a búzaszentelés szertartását is a keresztek közelében végezték. A keresztek helyei fontos pontok voltak a térképeken. Segítették a tájékozódást a tanyavilágban és a szántóföldeken. Gyakran ezekről kapták nevüket az egyes tanyadűlők. A keresztek tisztelete általános volt a magyar nép körében. Az arra járó férfiak megemelték kalapjukat, míg a nők keresztet vetettek. Gyakran imádkoztak előtte egyénileg, de néha több asszony, esetleg egy egész rózsafüzér-társulat kereste fel a falu keresztjeit. Ilyenkor virágot, koszorút vittek rájuk, és szükség esetén esőért könyörögtek.

A sóskúti nép szakrális építészetének egyik legrégibb köztéri alkotása a falu központjában álló vasból készült kereszt, amelynek talpazata szintén helyi fehér kőből készült.

A falu központjában álló régi kereszt

Sóskúton a XX. század elején a telkes gazdák fogtak össze, hogy a falu nyugati szélén, az etyeki (most pusztazámori) úton egy kőkeresztet állítsanak, és e célból alapítványt tettek. Az alapító levél hűségesen közli az alapítók szándékát. Az alapítványi okiratot – meghagyva az adott kor sajátos stílusát, helyesírását – másolatban az alábbiakban közreadjuk:

„Alapítvány levél

Alulírottak, u. m. római kath. plébános, kegyur és egyházgondnok Soóskut plébánia-helységben valljuk s tudtul adjuk magunk és utódaink nevében ezen oklevél erejével: Miszerint a soóskuti telkes gazdák az ettyeki út mentében egy kő keresztet állíttottak fel és annak fönntartására 100 korona, azaz egyszáz korona alapítvány tőkét tettek le. Mint hogy említett összeg nekünk átadatott és mi azt gyümölcsöztetés végett a székesfejérvári kegy alapítványi pénztárba beküldtük és ezen alapítvány megerősítésére vonatkozó egyházmegyei helybehagyás 965/1902 szám alatt kiadatott: ennek következtében alulírottak leköteleztük magunkat és hivatalunk utódait, hogy ezen kegyes alapítványnak, az alapítók szándéka és akaratja szerinti teljesítéséről és az alapítvány tőke csorbulatlan fentartásáról minden időben gondoskodni fogunk. Minek bizonyságául kiadatott ez alapítványi levél négy, ugyanegy tartalmu példányban, melyek egyike a székesfejérvári püspöki hivatal levéltárába, másik a soóskuti r. kath. plébánia levéltárába tétetik le, harmadik az alapítóknak adatik át, negyedik a Vallási és Közokt. m. kir. Ministériumnak küldetett.

Kelt Soóskuton 1902 junius 9.”

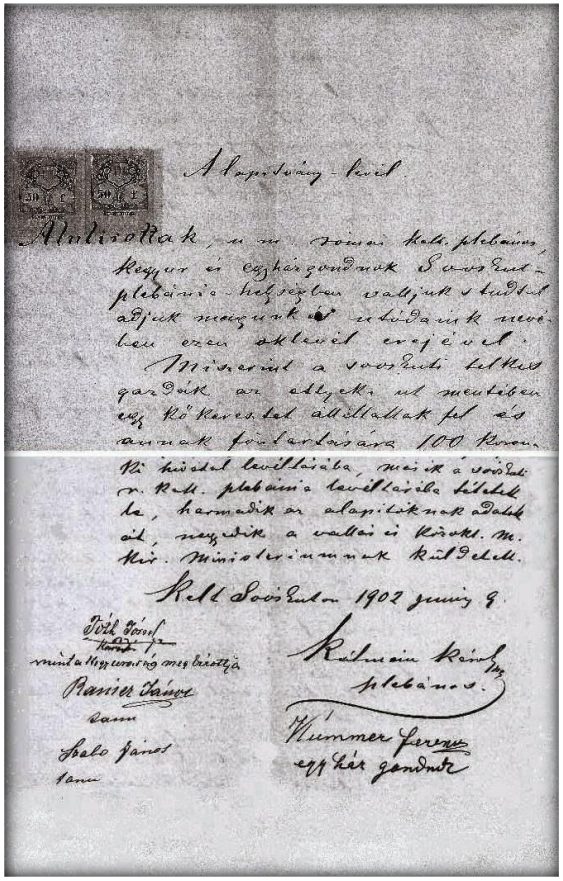
Alapítvány levél

A pusztazámori úti kereszt, a lovarda bejáratánál

A faluban még több kereszt is található. Ezek a helyi mészkő felhasználásával készültek, és négyzetes hasáb alakú talapzaton állnak. A **Szent László Király úton, a Petőfi Sándor utcánál álló kőkereszt** Krisztus bronzból készült szobrát tartja. Szintén fémből készült a **Temető utcában található kőkeresztre** feszített Krisztus szobor, amely arányaiban teljesen más, mint a többi feszületen látható szobor. Talapzatán felirat: Isten nagyobb dicsőségére, és az 1928-as évszám. A **Templom-kerti feszület** is kőből készült, de itt Krisztus testét is kőből faragták ki.

Kőkereszt a Szent László Király úton, a Petőfi Sándor utcánál

A Templom-kerti feszület

A Temető utca 16. sz. alatti kőkereszt

Egyéb értékek:

Helyi védelem alatt áll a Zelezna baba-barlang, avagy a Kálvária hegyi barlang.

A barlangban a monda szerint a település teljes lakossága menedéket talált a tatárjárás idején. Sóskút északi oldalán emelkedik a Kálvária-hegy, melynek völgy felöli oldala hajdanában kőfejtőként üzemelt. Ennek nyomai ma is láthatók. Nagy része azonban a deflációnak köszönheti alakzatait. A sziklafal északi végében, egy kis sziklaudvar szomszédságában található a Zelezna Baba-barlang, népies nevén a Babó-lyuk. A bejárat tengerszint feletti magassága + 197 m. A barlang előtti völgyben a Benta-patak folyik. A barlang hivatalos neve: Zelezna Baba-barlang. A Zselezna-baba más néven Vasbanya, Vasorrú bába, Vas anyóka, Babó-lyuk.

A barlang a területre jellemző kőzetben, a miocén kori szarmata mészkőben alakult ki. A mészkő különbözik a nagy kőfejtő anyagától, amennyiben az puha, lyukacsos, fizikai tulajdonsága-nyomószilárdsága, vízfelvevő képessége, hézagtérfogata és fagyálló képessége-rendkívül változékony, ez pedig tömött, 6-7-es keménységű. A barlang bejárata valamikor nagyobb volt, kb. 15 méteres szakasz hiányzik belőle. Ezt 1928-ban kőfejtés alkalmával lebontották. A bejárattal szemben nyíló kis átbújó nagyrészt kúszva, illetve négykézlábra ereszkedve járható. Rövid kúszás után látható az 5 méter átmérőjű terem, a „kupolaterem". A barlang erősen pusztul, mivel a tetőről és oldalfalakról sok kőzetdarab hullott le. A barlang hosszanti folyosó mentén elhelyezkedő termekkel folytatódik. Gyakori a gömbfülke forma. A barlang talpa erősen lejt délnyugat felé. A nagy terem szélein öt folyosó nyílik, különböző irányokban. A járatok összes hossza kb. 70 m, ebből a mellékágak hossza 20 m. A morfológiai jegyek alapján feltételezhető, hogy a barlang függő karsztvíz lencse mentén felemelkedő vizek hatására létrejött forrásbarlang. Kialakulását elősegítette a tektonika. A repedések mellett hideg és langyos vizek hatására járatok képződtek.

A barlangban számos régészeti leletet találtak, ember- és állatcsont töredékeket, koponyát, edény-töredékeket.

A barlanghoz sok néphagyomány fűződik. Az egyik szerint a bejárattól másfél kilométerre vasajtó van elhelyezve, mely mögött a török időkben embereket végeztek ki.

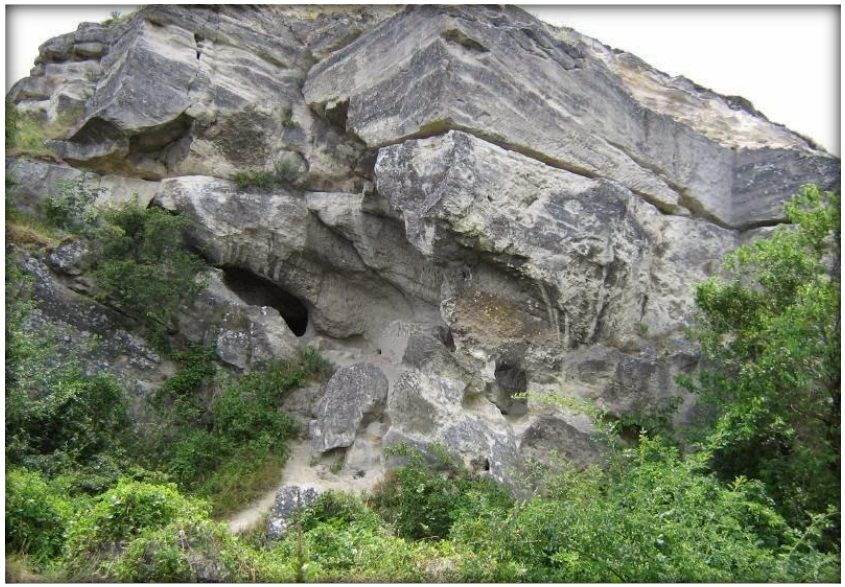

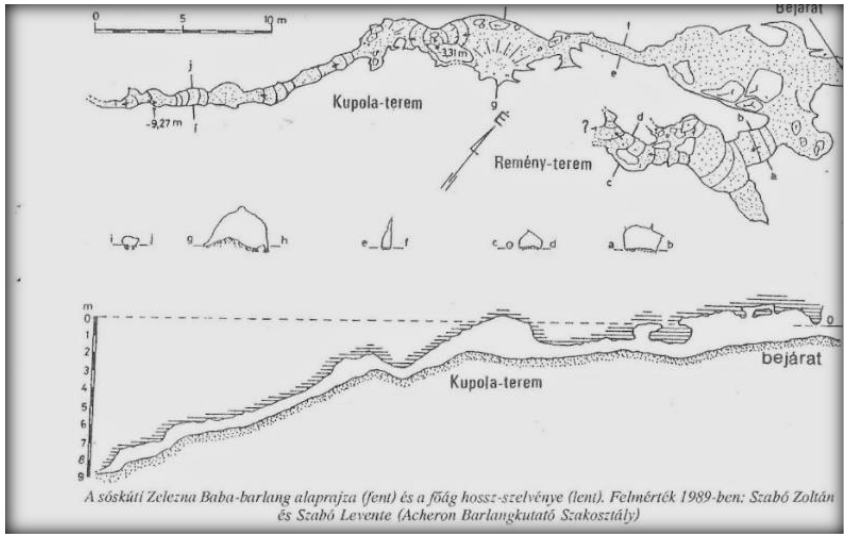

A sóskúti Zelezna Baba-barlang alaprajza (fent) és a főág hossz-szelvénye (lent). Felmérték 1989-ben: Szabó Zoltán és Szabó Levente (Acheron Barlangkutató Szakosztály)

A másik fennmaradt hagyomány 15 kilométer hosszú, Etyekre vezető alagútról beszél. Halász Árpád 1940. december 8-án az alábbi mondát jegyezte fel Sóskúton:

„Arra a hírre, hogy a törökök Sóskút felé közelednek, a lakosság a barlangba menekült. Néhány nap múlva a török lovascsapatok elérték a falut, de ott embert nem találtak. Az egyik portyázó csapat a barlang előtti völgybe jutott, ahol a patakban egy asszony mosta a ruháit. A csapat vezére az asszonyt megfenyegette, mire az felmutatott a barlang nyílása felé, hogy ott megtalálhatják a falu népét. A vezér az asszony kezét, mellyel felmutatott, azonnal levágatta. A barlang bejáratát pedig befalazták, és a bent lévő emberek mind meghaltak."

Végül megint egy másik néphagyomány a történetet a tatárdúlás idejére helyezi. A Zelezna Baba-barlang történelmi és tudományos szempontból érdekes, mivel az ősember lakhelynek használta. A barlang belső állapotleírásának alapja egy közel hetven évvel ezelőtti kutatás. A mai állapotra vonatkozóan szakirodalmi említés nem található. A barlang üregeit napjainkban csak hivatásos barlangászok kereshetik fel.

A Zelezna Baba-barlang érdekes formájú üregei

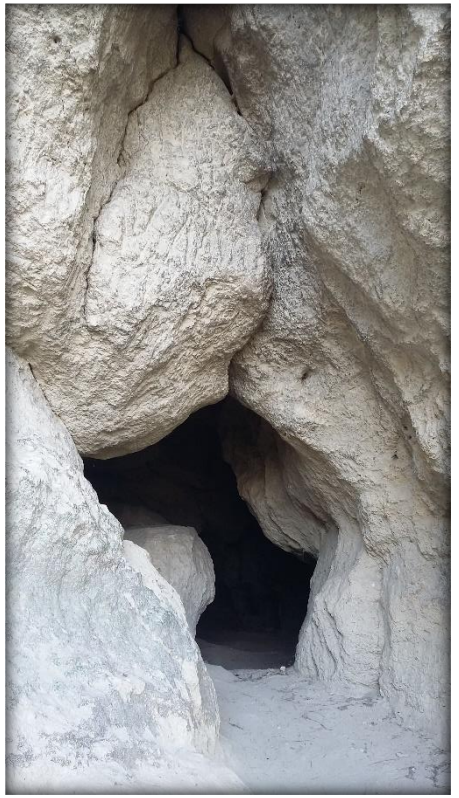

A Kálvária-hegy északkeleti-keleti oldalában mintegy 400 méter hosszban szarmata mészkő sziklavonulat húzódik északkelet – délnyugat irányban, melyben két faragott fülke található. A fülkék közvetlenül egymás mellett helyezkednek el, a fal alsó harmadában. Valószínűsíthető, hogy korábban több fülke volt, amelyek a bányászat miatt megsemmisültek.

A Kálvária-„hegy" – hajdani neve Pravda (Prawda) – a község északi végén található 170 méter magas domb, melyet keletről és északról meredek, sziklás lejtő határol, míg a déli és nyugati oldala enyhébb lejtésű. A hegyet igazsághegynek nevezhették őseink, és a névadók – tekintettel a név szláv eredetére – a hajdani sóskúti rácok, esetleg a később betelepített szlovákok lehettek. Az 1788-as keltezésű (SOOS-KUT) térképen még a Pravda név szerepel, de már áll a kápolna. Az 1858-as térképen már a Cálvária név található, s a kápolna mellett a kőkereszt is látható.

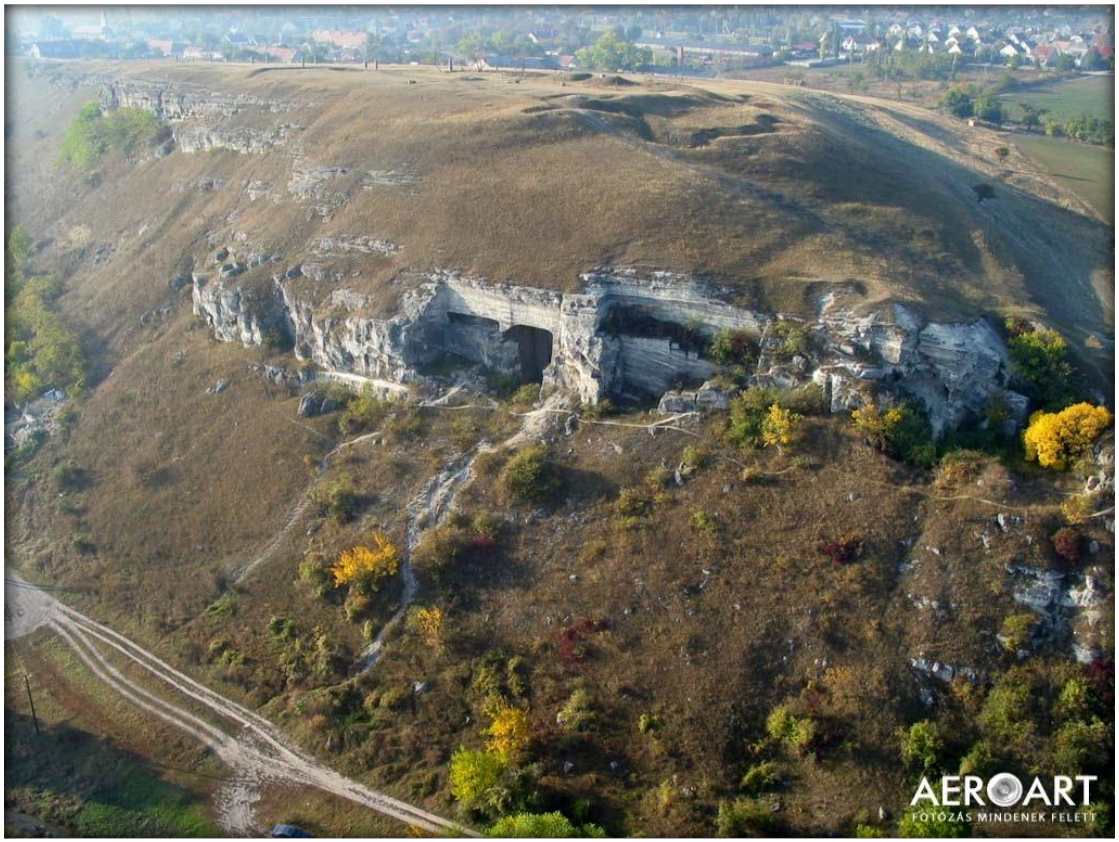

A kápolnát – mely Szent Magdolna tiszteletére lett szentelve – az első plébános, Musil Lőrinc építtette 1756-ban, és a kápolna átadása ugyanezen év június 16-án történt. A kápolna már a XVIII. század végén közel állt a pusztuláshoz (Can. vis. 1778). Az új kápolna a XIX. század végén épülhetett alaktalan és pattintott kövekből, szárazon összerakott falazattal, és dongaboltozatos tetővel. Mellette a kőkereszt még megtalálható. E kápolna követ a XX. század közepe táján elhordták, így az épület teljesen megsemmisült, s mára a hajdani kőkeresztnek is csupán a talpazata látható. A dombon – ahogy már említettük – 14 bronz domborműves stáció is létesült, s ezek domborműveinek többsége a múlt század második felében a „vasgyűjtők" áldozatává vált. A 2013-ban megújult stációk képeit Marcali Kis József grafikusművész készítette, kerámia lapokra festve Krisztus szenvedésének történetét.

A hegy északkeleti oldalát határoló sziklavonulat közepe táján kultúrtörténeti értékű un. kaptárkövek fülkéi találhatók, melyek az időjárás viszontagságaitól rohamosan pusztulnak. E régészeti védelem alatt álló fülkékről korábban írtunk.

A Kálvária-hegy Ásító sziklái, melyek a szóbeszéd szerint a Lánchíd oroszlánjainak követ szolgáltatták

A sziklavonulat északi végén az egykori, de a XX. század elején részben még működő kőfejtőre utaló, „Ásító sziklának" becézett faragott sziklafalazat látható, mely szinte Sóskút jelképévé vált, s impozáns látványt nyújt a „Biai" úton közlekedőknek. Az egykori kőfejtő közelében, attól északra található az imént említett, országosan is jegyzett barlang, a Babó-lyuk. A Kálvária-hegy tetején a régészeti kutatások bronzkori, illetve több kutató által a vatya kultúrára utalónak vélt, szabályos földvár nyomait tárták fel. A földvár hossza 97 m, szélessége 44 m, az északkeleti oldalon ehhez 35 m hosszú, 12 m széles terasz csatlakozik, s a sánc külső magassága 1-2,5 m. A sánc sajnálatosan magán viseli a II. világháborús lövészárkok nyomait. Az elmúlt évtizedekben sokat fejlődött felderítő légrégészeti kutatásoknak 2002-ben sikerült azonosítani egy vélt bronzkori, korábban ismeretlen, a Kálvária-hegy északi lankás oldalán található, baratházinak nevezett földvárat. A lelet rögzítése az alábbi tartalommal történt: Sóskút – Baratháza, amely „Az ismert bronzkori földvártól északra, annak folytatásában a Benta völgyre néző platón, a domborzat alapján megfigyelhető lelőhely. …."

A Lánchíd oroszlánjai, avagy az oroszlán barlangjában:

„Van Magyarországon négy oroszlán, amit mindenki ismer: Marschalkó János alkotásai, a Lánchíd kőoroszlánjai. Egy legenda szerint azonban a pusztazámori, a martonvásári vagy a lovasberényi oroszlánok is felkerülhettek volna a Lánchíd hídfőjére.

A Lánchíd oroszlánjaival kapcsolatban számos legenda él. Biztosan ti is ismeritek azt a mondát, miszerint a híd avatásakor egy kisgyerek felkiáltott, hogy „az oroszlánnak nincsen nyelve!” – mire a megszégyenült szobrász beleölte magát a Dunába. (Természetesen ez nem történt meg, Marschalkó János, a megbecsült szobrászművész az oroszlánok megalkotása után még sok éven át alkotott.)

Él azonban egy másik legenda is az oroszlánokkal kapcsolatban. Nagy valószínűséggel ez is csak kitaláció, e történetnek érdekes momentuma azonban, hogy "tárgyi bizonyítékai” is vannak. A legenda Pusztazámor földesurához, Barcza Györgyhöz kötődik. Barczának tulajdonjoga volt a sóskúti kőbányákban, amik beszállítói voltak a nagy pest-budai építkezéseknek – így a lánchídi munkálatoknak is. A történet szerint a Lánchíd építtetői pályázatot írtak ki a hídfeljárók oroszlánszobrainak megalkotására. Barcza pedig felajánlotta, hogy biztosítja a helyszínt és a követ a vetélkedő szobrászok számára.

Az 1850 körül állítólag megrendezett művészeti versenyen tucatnyi jeles szobrász vett részt. Az oroszlán-pályamunkákat persze nem a hatalmas hídfői szobor nagyságában, hanem 1:4, illetve 1:8 arányú méretben faragták ki. A verseny végén győztest hirdettek. Mint azt ti is tudjátok, végül Marschalkó János oroszlánja lett a legjobb. Ő készíthette el szobrát a Lánchídon is látható méretben. Az ehhez felhasznált kőtömbök helye pedig még ma is ott tátong Sóskút északi végén, egy külön erre a célra kialakított vágatban.

A verseny végeztével azonban Barcza ottmaradt egy csomó „vesztes” oroszlánnal. A legenda szerint megtartotta ezek közül a két legjobban sikerült oroszlán-tanulmányt. Ezek ma is a pusztazámori kiskastély, vagy más néven Mentler-kúria lépcsőfeljáratát őrzik. Barcza a többi oroszlánt eladta, illetve elajándékozta a környékbeli nemesuraknak. Egy ilyen oroszlánnal találkozhattok, ha ellátogattok Martonvásárra. A Brunszvik-kastély parkját díszítő kőoroszlán talán pont azért húzza be szomorúan farkát, mert nem ő lett a győztes. Pedig bodorított szőre kétségkívül figyelemre méltó. A lovasberényi kastély parkbejáratánál strázsáló vidám kőoroszlánok is állítólag olyan alkotások, amelyek lecsúsztak “a nagy oroszlánfaragó verseny” dobogójáról.”

A Lánchíd „nyertes” oroszlánja

A pusztazámori Barcza-kastély két oroszlánja

A martonvásári Brunszvik-kastély parkját díszítő kőoroszlán

A lovasberényi kastély oroszlánja

A köznyelv tehát csupán legendaként említi, hogy a sziklafalon látható, fejtéssel kialakított sziklamélyedésből négy kőtömböt vágtak ki a lánchídi oroszlánok kifaragásához. Számos dolgozat utal Marschalkó János oroszlánjai kőanyagának Sóskúti eredetére, de hogy a kőanyagot melyik bányából vágták ki, ennek megfejtésére csak következtetéssel próbálkozhatunk.

A sóskúti mészkő szobrászati alkalmassága melletti bizonyságul fontos még megemlíteni, hogy Budapesten és a Monarchia régi területének városaiban megszámlálhatatlan mennyiségű köztéri szobor és épületdísz készült bizonyíthatóan sóskúti kőből. Nem szólva most a hatalmas mennyiségű kváderkőről, mely az említett terület számos várának, palotájának, templomainak és középületeinek falazataiba épült be, s melynek eredményeképpen a sóskúti mészkő fogalom lett olyannyira, hogy a szakirodalom máig is összehasonlító etalonként használja. Végső konklúzióként megállapíthatjuk, hogy a lánchídi oroszlánok sóskúti mészkőből kerültek kifaragásra. Azt azonban, hogy a kőtömbök a sóskúti bányák melyikéből kerültek kiemelésre, bizton nem állíthatjuk.

Az egyik sóskúti kőből készült oroszlán a Lánchídon

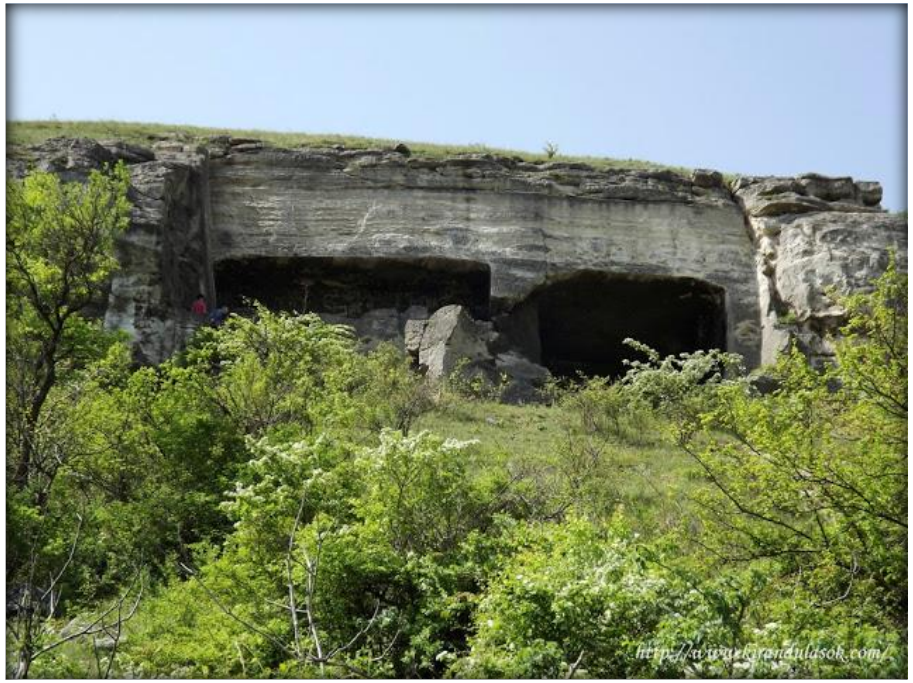

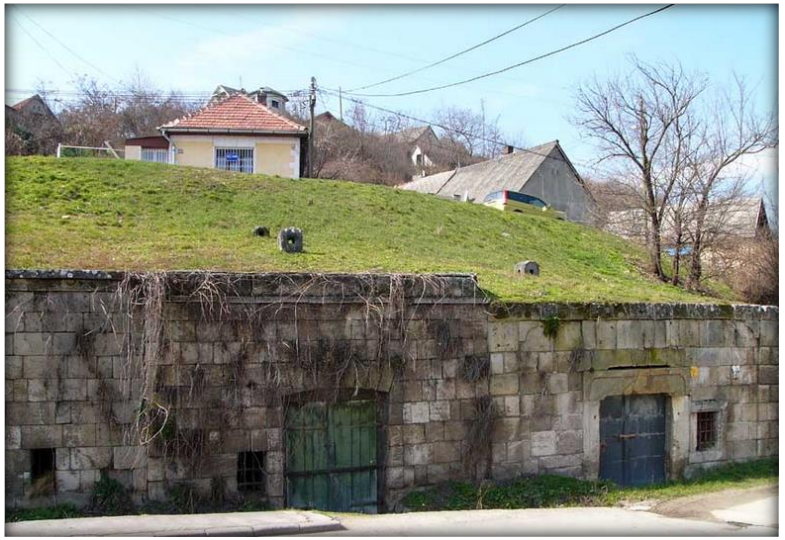

Sóskúti kőből készült pincék

Ásító sziklák a Kálvária-hegy északi oldalában

Sajnos az elmúlt időben elpusztult a Benta-völgye malma, a régi magtár-épület, a korábbiakban megőrzésre javasolt, kőbánya fölött található kőből épült, több száz évesre is tehető kovácsműhely, továbbá jelenleg a Psenyák ház is romokban áll, amelynek megújításával – jellegzetes megjelenése miatt – korábban a sóskúti kisebbségi önkormányzat a sóskúti tájház – faluház, helytörténeti kiállítás megvalósítását szerette volna létrehozni.

A Sóskúti öreg malom az 1940-es években

Festmény a régi kovácsműhelyről

A község belterületén számos olyan lakóépület lelhető fel, amely a település hagyományos beépítését tükrözi, de ezek nem állnak helyi egyedi védelem alatt.

Természeti értékek Sóskúton

Sóskút területén több értékes természeti terület is található. Az Érd-Tétényi plató elnevezésű kiemelt természetmegőrzési területhez tartozik a Biatorbágy és Érd közötti térség, a Tihany tanya körüli földek, a volt honvédségi lőtér, a Doberdó, a Fundoklin és környéke a levendulással és a Kálvária.

Az Országos ökológiai hálózat részét képező magterület besorolás alá tartozik a Kálvárián kívül az összes Natura 2000 védettség alatt álló terület, továbbá az Öreg-hegy és a bánya közti, valamint a délkeleti határ menti legelők, gyepek. Ökológiai folyosónak minősül a Benta-patak és a Zámori-patak völgye, valamint a Sas-hegy és a településtől nyugatra húzódó meredekebb domboldalak. A magterületek közötti erdős, gyepes területek puffer-területként funkcionálnak.

A Kálvária területe ex lege védettséget is élvez az ott található földvár miatt. A település külterületén fülkés sziklákat, kaptárköveket is találunk. A Sóskúti Kálvária-domb kaptárköve és a Sóskúti Fundoklin kaptárkövei természeti emlékek, amelyek jelenleg nem állnak helyi védelem alatt. Természetvédelmi szempontból szintén kiemelendő a belterület déli határánál található, védelem alatt nem álló gyurgyalag-fal, mely a fokozottan védett madárfaj élő- és fészkelő helyeként mindenképpen megőrzendő érték.

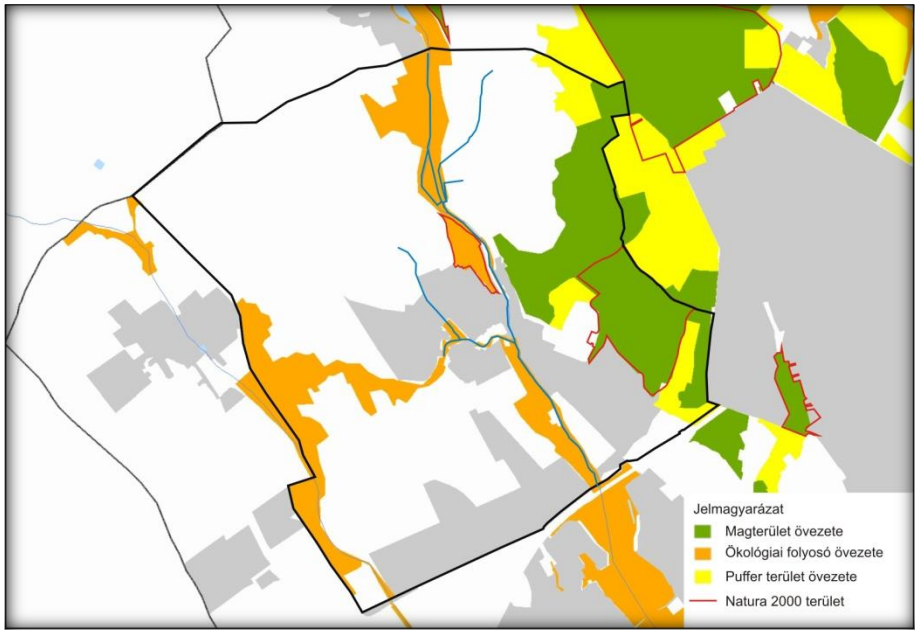

6. A település bemutatása, Sóskút településszerkezetének kialakulása, általános településkép, településkarakter

Sóskút község Pest megyében, Budapest központjától délnyugati irányban 30 km-re, a Benta-patak völgyében, a Tétényi-fennsík és az Etyeki-dombság találkozásánál, Érd és Biatorbágy között fekszik. Az M7 autópálya a község déli határvonalán halad Budapest, valamint a Velencei tó és a Balaton irányába. Sóskút település szomszédjai Érd, Tárnok, Pusztazámor, Etyek, Biatorbágy és Törökbálint. Területe 2767 ha, lakosainak száma közel 3500 fő.

Sóskút egyutcás faluból vált halmazos településsé az elmúlt évszázadok folyamán. A község belterületének beépítettsége változó. Központját a történelmi fejlődés során kialakult, sűrűn beépített településmag képezi, s ehhez kapcsolódnak a későbbi idők folyamán benépesült, lazább lakóterületek és helyenként a volt zártkerti területek, a kertségek. Külön szerkezeti egységet képez a legújabb időkben megvalósult ipari terület és a belterülettől távolabb fekvő bányák.

A falu legősibb része a Benta-patakhoz nyugatról becsatlakozó vízfolyások által körülvett sziklamagaslat déli lábánál terül el. A Benta és a betorkolló patakok feletti átkelők meghatározták az úthálózat és a településszerkezet fejlődését. A Kálvária a falu feletti magaslaton mindig is meghatározója volt a település életének. Az egyutcás falu központi helyén a templom helyezkedik el körítő fallal, valószínűleg korabeli temetővel. A templom környezetének beépítése, a településközpont szerkezete a XVIII. század óta fennáll. A Benta-hídon átevezető út a templom után elágazik északnyugat felé. A déli irányba tartó út a természetes felszín adottságait kihasználva nyugatra fordul, és jellemző településszerkezeti elemet létrehozva kialakítja a Községháza előtti térszerkezetet. A völgyben lévő vízfolyás feletti, Tárnok irányába tartó út a ma is meglévő országút.

I. katonai felmérés
1783

A homokbánya előtti területen – amikor az út a magaslatot eléri – található kőkereszt útelágazásokat jelez. E településszerkezeti elem a Homokbánya terjeszkedése miatt nem fejlődött tovább, de a település nyugati szélén a Pusztazámor és Etyek felé irányuló földutak megmaradtak és a településszerkezet fő elemeivé váltak.

A II. József által elrendelt I. katonai felmérés térképén láthatóan lakott volt a Fő (felső) utca mindkét oldala, az Új utca (a mai Kossuth Lajos utca) mindkét oldala, a plébánia melletti utcán néhány ház a jobb oldalon, az Alsó utcában egy-két ház, a major környékén és a hegyen néhány ház. Áll már a templom, látható a vízimalom a nagykiterjedésű malomtóval, a kálvária-hegyi kápolna, kőkereszt a malomút elején, a Szt.Vendel szobor (a mai szobor elődje).

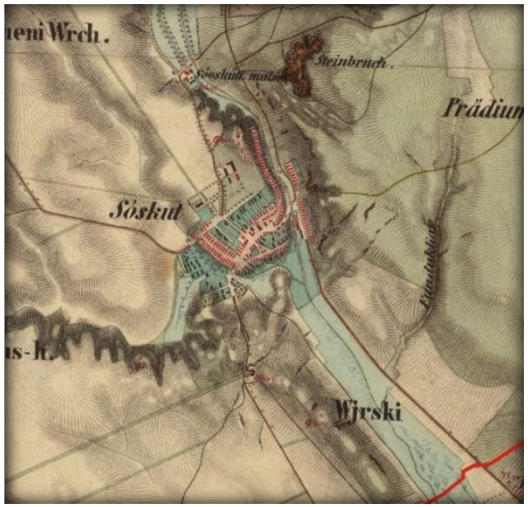

II. katonai felmérés
1859.

Az I. katonai térkép a településszerkezet ma is jellemző karakterét már ábrázolja.

A II. katonai felmérés térképe már a település gazdasági erejének jelentős növekedését is bemutatja. A településszerkezet a Bentától keletre és a Kálvária-hegy alatt is fejlődésnek indul. A térképen már jól kivehető a belterület növekedése. A korábbi felmérésen túl, már láthatóak a templom mögötti utca házai, majd mindkét oldalon a hegyre vezető utca házai, a Szentháromság szobor (Troica) mögötti utca épületei a major és Zámor irányában. Lakott volt a Kőszikla utca végig, az Alsó utca végig mindkét oldalon, egy-két ház a Kisközben (Ulicska), a Zeleznyica végig és alatta hat-nyolc ház a hídig. Látható a barai házsor és fölötte a Zeleznyica folytatása, a major házai és a magtár, az Újtelepen nyolc-tíz ház, a régi temető és a Temető utcában néhány ház, az Öreghegyen pincék-présházak, a sóskúti vízimalom (már a malomtó nélkül), a kőbánya (Steinbruch).

III. katonai térkép
1882

A Kőbánya és a Sóskúti Malom, valamint a Kálvária hegy alatti Majorság a település prosperitását jelzi. A településszerkezetben nincs lényeges változás, a templomtér körül sűrűsödik a beépítés, a Benta hídja jelentős átkelőhely dél felé, a patakhíd felett a községháza előtti tér egyre jelentősebb szerephez jut. A fűrészfogas beépítés, a szabályos, rendezett telekszerkezet az észak felől betelepített lakosság kultúráját érzékelteti.

A III. katonai felmérés a XIX. század végén az úthálózat, a közlekedés fejlődését érzékelteti, dél és észak felé a Benta mellett az országút jelentősége fokozódik. A településszerkezet alapvetően nem változik, a település nem növekszik. A gazdasági tevékenység – a malmok, a kőbánya – erősödik.

IV. katonai felmérés
1941.

E térképen már szerényebb változást láthatunk: A megelőző felméréseken túl, az iváncsai részen néhány ház, a sztávkai területen néhány pince és a podnovszádi pincesor. Viszont Sóskút fejlődése szempontjából egy fontos változás is látható a térképen, megjelenik a Sóskút Kőbánya – Tárnok lóvasút, mely éppen a felmérés kezdetén épült.

A két világháború között a Pusztazámor felé vezető út mellett és az Érd felé vezető úttól keletre lakóterületek növekedése érzékelhető. A Kőbánya, valamint a Majorság környezete képezi a település gazdasági erejét. Az utcahálózat és a fűrészfogas beépítés az uralkodó. Az 1941-es katonai térkép ábrázolása szerint az eredetileg kialakult településkarakter a XX. század első felében szinte érintetlenül megvan.

A falu gazdasági fejlődése a II. világháború után a Homokbánya megnyitásával folytatódik. A település lakóterülete jelentősen megnő a Bentától keletre, Érd irányába és a Homokbánya magaslatától délre, illetve Pusztazámor felé. A lakosság ilyen jellegű fejlődése a főváros közelsége, az ottani munkahelyek számának növekedése és a betelepülési korlátozások miatt jöhetett létre.

A XX. század második felében a fővárosi lakosság növekedésének adminisztratív korlátozása elindította az ingázást, ennek következtében a főváros határán kívüli települések lakosságszáma ugrásszerűen megnövekedett, elkezdődött az alvó települések természetellenes lakosságszám növekedése. Sóskút az M7 autópálya, és később az M0 autóút közelsége miatt e tekintetben előnyös helyzetben egy-két évtized alatt csaknem megduplázta lakosainak számát.

A településszerkezet a lakóterületek növekedését mezőgazdasági dűlők felosztásával, mérnöki utcahálózat kialakításával kissé esetlegesen tudta befogadni. Az újabb időkben kialakult településrészeken nem jöttek létre terek és a természetes növekedés spontaneitásából eredő „festői" településképi elemek.

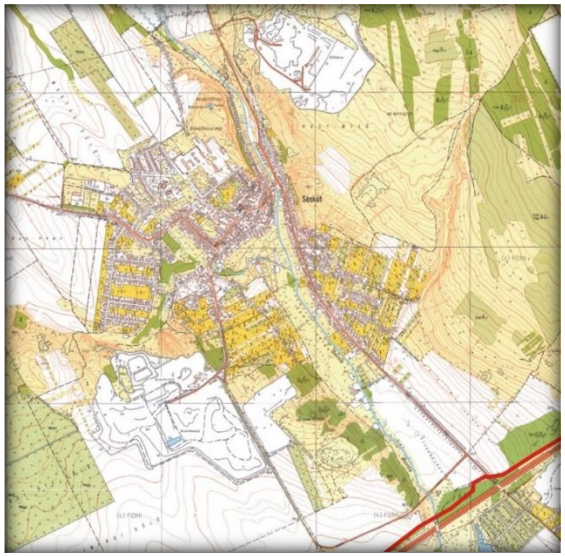

Topográfiai térkép

Sóskút hatályban lévő településszerkezeti terve magában hordozza a XX. század végén hirtelen kialakult lakosság-átrendeződésből következő gondolkodásmód nyomait. A főváros növekedésének korlátozása hirtelen fordulatot hozott, és a város lakossága az agglomerációba igyekezett kiköltözni. A főváros lakosságának csaknem 20 %-a az agglomerációban keresett lakhelyet. A jó közlekedési kapcsolatokkal rendelkező települések lakóterület-fejlesztési területeket jelöltek ki és településszerkezeti terveikkel, övezeti átminősítésekkel felkészültek a lakosság természetellenes növekedésére. Mivel a lakosság számának emelkedése nem jelentette automatikusan a gazdasági erő helyi növekedését, ezért az ingázás erősödött. A település vezetése is érzékelve e jelenséget, gazdasági övezetek kijelölésével, új munkahelyek létesítését segítve a gazdaságfejlesztést tűzte ki célul. Az M7 autópálya környezetében kialakított gazdasági övezetek és az önkormányzat segítő hozzáállása a befektetők megjelenésével prosperáló gazdasági zónát hozott létre. A gazdaság erősödése, új munkahelyek megjelenése csökkenti az ingázást és növeli az önkormányzat adóbevételeit.

Sóskút optimistán nézhet a jövőbe. Tradicionális ipari tevékenysége – a Kőbánya és a Homokbánya –, valamint az új gazdasági területeken működő gazdasági társaságok iparűzési adója megfelelő mozgásteret ad a település önkormányzatának. Sóskutat a főváros vonatkozásában kissé bonyolultabb közlekedési kapcsolata megkímélte a lakosságszám hirtelen nagyarányú növekedésétől.

A lakosságszám további növekedése a közeljövőben nem várható. A Budapestről való elvándorlás, az ingázás megállni látszik. A főváros körüli települések gazdasági erejének növekedése e térséget az Európai Unió átlagának szintjére emelte. Az autópálya-csomópont körüli gazdasági területek fejlesztése megalapozza a település jövőjét. A falu élhető természeti és épített környezete alapvetően megőrizte a XVIII. – XIX. századi településszerkezet karakterét beépítésben, épületeiben, jellemző részleteiben, köszönhetően annak, hogy a Kőbánya anyagát használták, amely tartósabb a vályogból és fából épített házak anyagánál. A falu városiasodása a település központi részén megkezdődött. Az utcával párhuzamos ereszű emeletes házak, az oldalhatáron álló beépítést kisvárosias, zártsorúvá váló szintre kezdték emelni. A település közterületeinek fejlesztésével az önkormányzat a lakosság életminőségét nagy arányban képes fejleszteni. A település központja minőségi változás előtt áll. A templom környezetében lehetőség van – épületek esetleges bontásával – a Fő tér, egy új Községháza, a Fő utca létrehozására, kihasználva a településen meglévő beépítés rendkívül finom, egyedi karakterét.

Sóskút a Benta-patak és egyéb patakok völgyében, kisebb hegyek lábánál fekvő falu, mely természeti és építészeti elemeinek szépségével vonzza a látogatót.

7. Tájkarakter

Sóskút a Mezőföld középtáj és az Érd-Ercsi-hátság kistáj része. A településre a természeti adottságok tekintetében a „kétarcúság” jellemző, mely a Benta-patak völgye által elválasztott különböző alapkőzetekre vezethető vissza. A Bentától keletre szarmata mészkő, nyugatra kavics és homokkő konglomerátum található. A települést ezen a részen löszös üledékek fedik, melyek az idők során kiemelkedtek, vagy lesüllyedtek, létrehozva így a völgyekkel és dombokkal szabdalt tájat. A löszös alapkőzeten kialakult száraz területeken egykor a tatárjuharos lösztölgyes, míg a meszes alapkőzeten a molyhostölgyes karszterdők uralták a tájat. A Benta jobb partján típusos meszes vagy mészlepedékes csernozjom talaj, míg a meszes alapkőzeten típusos barna erdőtalaj képződött. A vegetációs tájak határát a Sas-hegy egyik legmagasabb csúcsától délkeleti irányba induló, és a Benta-patak jobb partjához simuló domboldal rajzolja ki. Az ettől északra fekvő területek a Zsámbéki-medence és környéke, míg a délre fekvők az Észak-Mezőföld vegetációs tájhoz tartoznak.

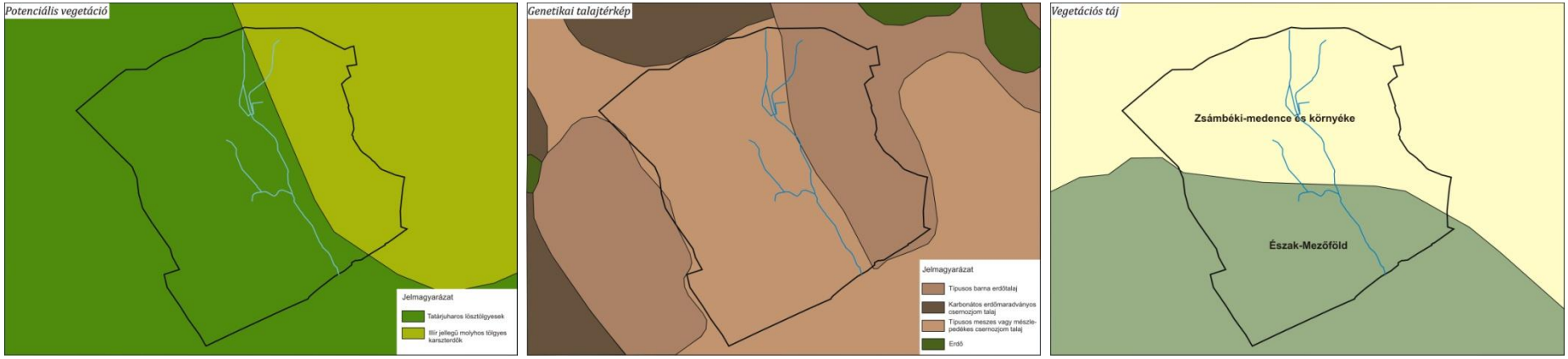

Sóskút potenciális vegetáció térképe, talajtérképe és a vegetációs táj alakulása

A korábban már említett Benta-patak mellett a Sas-hegytől délre még egy vízfolyás, a Zámori-patak is keresztezi a települést. A geológiai adottságokat kihasználva hamar megjelentek a felszíni mészkő- és homokbányák, melyek jelentős mértékben és visszafordíthatatlanul átalakították, és mind a mai napig meghatározzák a tájképet. A táj kettőssége napjainkig megfigyelhető a tájhasználatok tekintetében is, a tápanyagdúsabb talajokon mezőgazdasági művelés folyik (szántók, gyümölcsösök), míg a soványabb talajokon jellemzően megmaradtak a gyepek, legelők. A szőlőtermesztésre kiválóan alkalmas Öreg-hegyen pedig évszázadok óta ez a művelési ág az uralkodó. Karakteres látványt nyújt a település északi határában magasodó Kálvárira-hegy, melynek északkeleti oldalán jellegzetes sziklaformáció húzódik végig, ahol egy természeti emlékként őrzött sziklafülke is megtalálható. Az ex lege védelem alatt álló bronzkori földvár tetején egykor templom állt, a dombtetőre nevéhez híven a mai napig kálvária vezet fel.

Látványkapcsolatok, kilátási, rálátási viszonyok

Sóskút tengerszint feletti magassága 115 és 287,9 m között mozog. Legmagasabb pontja Biatorbágy határban, a Nagy-hegyen található, míg legalacsonyabb pontja a Tárnokkal közös határán a Benta-patak kilépésénél. Domborzata igen változatos, dombokkal, völgyekkel szabdalt. Legnagyobb, legmélyebb völgyét a Benta-patak vájta ki, a magas partokról szép kilátás nyílik a szemközti oldalra és magára a patakvölgyre is. A település legfontosabb kilátópontja a 175,2 m magas Kálvária-hegy, melynek kopár csúcsáról csodás panoráma nyílik a településre, a patakvölgyre és a környező tájra. Szintén kedvező panoráma tárul a látogatók elé a szőlőtermesztésre használt Öreg-hegyről is. Maga a település egy kisebb katlanban fekszik, melyet három oldalról dombok, a negyedikről pedig a Benta határol, ám a látóhatár itt is korlátozott, a bal parton lévő néhány házsor mögött magas, meredek domboldal húzódik. Egyedül a bal parti beépítések esetében nyílik ki a táj a Benta-völgye és Tárnok felé. A bányák elhelyezkedésüknek köszönhetően a lakott területek nagy része felől rejtve vannak, nem láthatók.

Kilátás a Kálvária-hegyről a Benta-völgyére és a Tétényi-fennsíkra, valamint a település központja az Antall-bánya irányából
Mátrai Sándor képei

8. Településképi szempontból meghatározó területek – Eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

Sóskút eltérő karakterű területei

1 Lakó- és intézményterületek
- 1.1 Az Andreetti településrész és a településközpont
- 1.2 Klasszikus lakóterületek
- 1.3 Nagy zöldfelületű intézményterület
- 1.4 A temetők területe

2 Gazdasági területek
- 2.1 Major
- 2.2 Sóskúti Ipari Park
- 2.3 Szennyvízkezelő telep

3 Különleges nagy zöldfelületű rekreációs területek
- 3.1 MX Track cross-pálya
- 3.2 Lovas tanyák, birtokok (Sóskúti Lovas és Élménypark, Tanyasi Lovasudvar, Pipacshon lovarda és Könczey Bence lovarda, Green Hill lovascentrum, Habsburg lovarda és birtok, Barackvirág Élményfarm)

4 Szőlő- és kertgazdasági területek
- 4.1 Történeti szőlőhegy (Öreghegy, Sztávka)
- 4.2 Szőlős, gyümölcsös kertek (Zselléri-dűlő, Szedliszkó)

5 Nagyüzemi mezőgazdasági területek

6 Új tanyák

7 Bányaterületek
- 7.1 Kőbánya
- 7.2 Kvarchomokbánya

8 Erdőterületek

9 Természetközeli területek
- 9.1 Érd-Tétényi fennsík kopár területe
- 9.2 A völgyrendszer

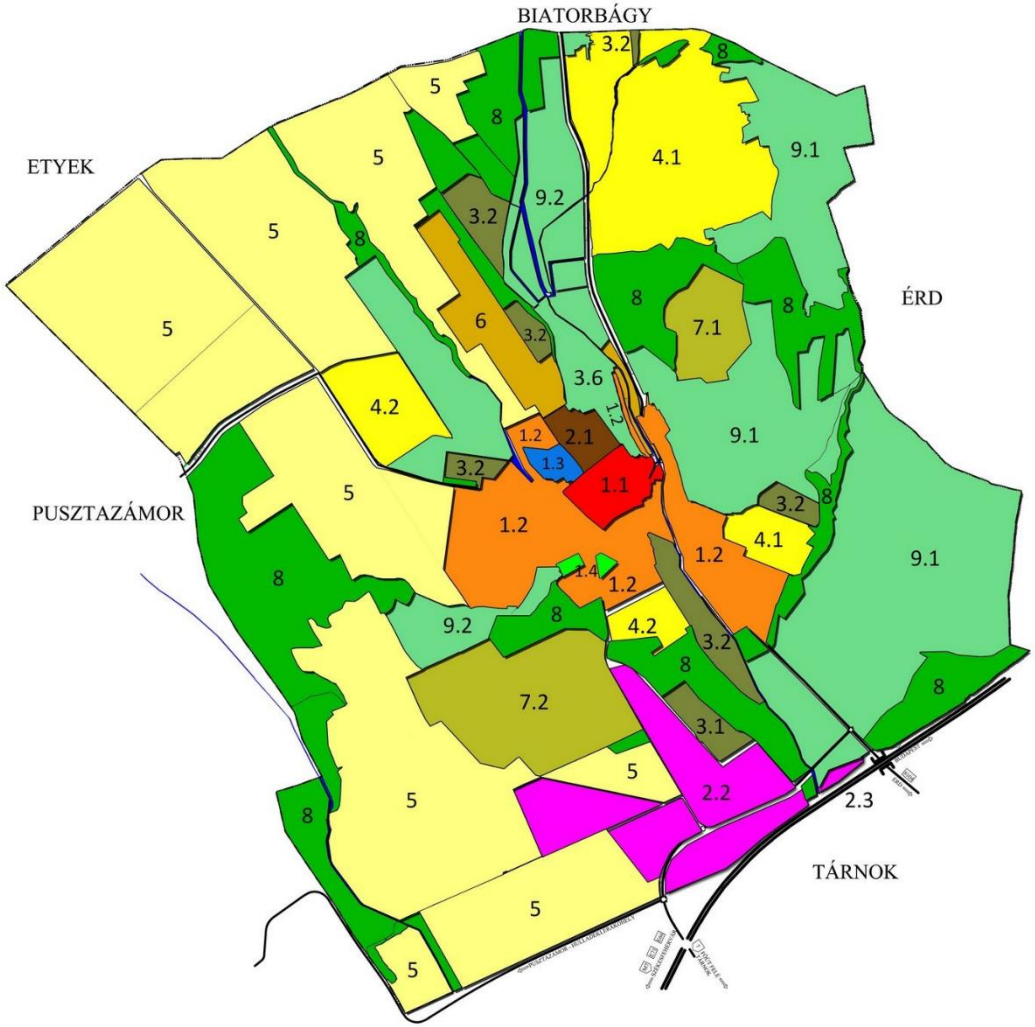

A község szerkezetét alapvetően a települést átszelő Érd - Biatorbágy összekötő út, valamint az abból kiágazó pusztazámori bekötő út, a falut át- meg átszelő patakok völgye és a település igen változatos domborzati viszonyai határozzák meg.

Területfelhasználás szempontjából Sóskút belterületének legnagyobb részét a lakóterületek foglalják el, amelyek egységesen telkes, családiházas beépítésűek. A lakóterületek többnyire rendezettek, kivételt képez a Kálvária-domb lábánál kialakult sűrűn beépített, kusza utcavezetésű ősi településrész. Az ezredforduló előtt Sóskúton jelentős igény jelentkezett lakóházak építésére, és az akkori belterületen nem volt lehetőség az ilyen irányú igények kielégítésére, mivel a település nem rendelkezett tartalékokkal, kevés volt a beépíthető foghíjtelkek száma. A település vezetése akkor jelentős méretű új lakóterületek kialakítását tűzte ki célul, részben saját fejlesztési elképzelései, részben külső vállalkozók igényei alapján. Sóskút így abba a szerencsés helyzetbe került, hogy a belterülete jelentős – talán túlzott méretű – területi tartalékokkal rendelkezik lakóterületi fejlesztések megvalósítása számára.

A község intézményei részben a településközpont tömbjein belül, lakóépületek között találhatók, a területigényes intézmények pedig egy önálló egységet képeznek az újabb beépítésű lakóterületek gyűrűjében.

Gazdasági területek közül a belterületen csupán a volt Állami Gazdaság, a „major” még megmaradt területe, létesítményei figyelhetők meg.

A község két jelentős, de a falu életét az elmúlt évszázadok során erőteljesen meghatározó különleges területe, üzeme külterületen helyezkedik el, a belterülettől délnyugati irányban található a kvarchomokbánya, valamint a belterülettől északi irányban fekszik a hatalmas kiterjedésű kőbánya.

Szintén a beépített területektől távol épült fel a község Ipari Parkja, mely mára számos óriáscégnek ad otthont (Orion, Kerox, Mapei stb.).

A település sportolási lehetőséggel is rendelkezik, a sportpályája az iskola közelében található. A műfüves pálya és a kispálya jelenleg a Sóskút SC birtokában van, de természetesen időbeni korláttal a lakosság is használhatja a létesítményt.

A település belterületéhez képest jelentős területeket foglalnak el a volt zártkertek, a szőlő- és kertgazdasági területek. Négy különálló zártkerti rész alakult ki a község igazgatási területén.

Az összesen 157 ha nagyságú Szedliszkó dűlő, és Öreghegy elnevezésű területek annakidején vegyes jellegű zártkerti területek voltak, ahol a kiskerti művelés mellett az üdülési igények is megjelentek.

A 70 ha-os Zselléri nevű volt zártkerti terület a pusztazámori országút mellett található, amely régen termelő jellegű mezőgazdasági területként volt nyilvántartva.

A Sztávka, a negyedik zártkerti jellegű terület közvetlenül, északkeletről csatlakozik a falu belterületéhez. Itt korábban a szőlőművelés volt jellemző. Jelenleg e külterületi, volt zártkerti rész beépítése a Wesselényi utca felől nagyrészt már kertvárosias lakóterületi jellegű. Az önkormányzat a jövőben tervezi e terület további részeinek belterületbe vonását.

8.1 Lakó- és intézményterületek

8.1.1 *Az Andreetti településrész és a településközpont*

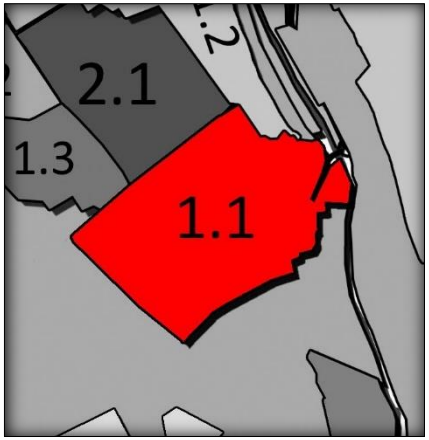

A településközpontokra nagy általánosságban elmondható, hogy a lakófunkció mellett megtalálhatók a kereskedelmi, szolgáltató létesítmények, továbbá a jelentősebb intézmények. Sóskúton sincs ez másképp.

A településközponti vegyes terület az *Ady Endre utca, Kossuth Lajos utca, Gárdonyi Géza utca és a Kőszikla utca* által lehatárolt terület. Ezen belül helyezkedik el a *helyi védelem alatt álló* területrész, mely az *Ady Endre utca, Fő utca, Hegy utca, Gárdonyi Géza utca és a Kőszikla utca* által lehatárolt szűkebb terület.

Az emlékezés és az átláthatóság kedvéért ezt a védett történeti településrészt e Kézikönyv a településközponton belül „*Andreetti településrésznek*" nevezi, mely a Benta-patak hídjától a Szabadság térig húzódó tengelyvonal mentén található. E központi terület – a Gárdonyi Géza utca menti rész kivételével – már az 1783-as katonai felmérésen jól kivehető, mely sajátos szerkezetével, egyedi, kissé zűrzavaros beépítésével szinte ma is egy önálló település képét mutatja.

Az Andreetti településrész és a településközpont

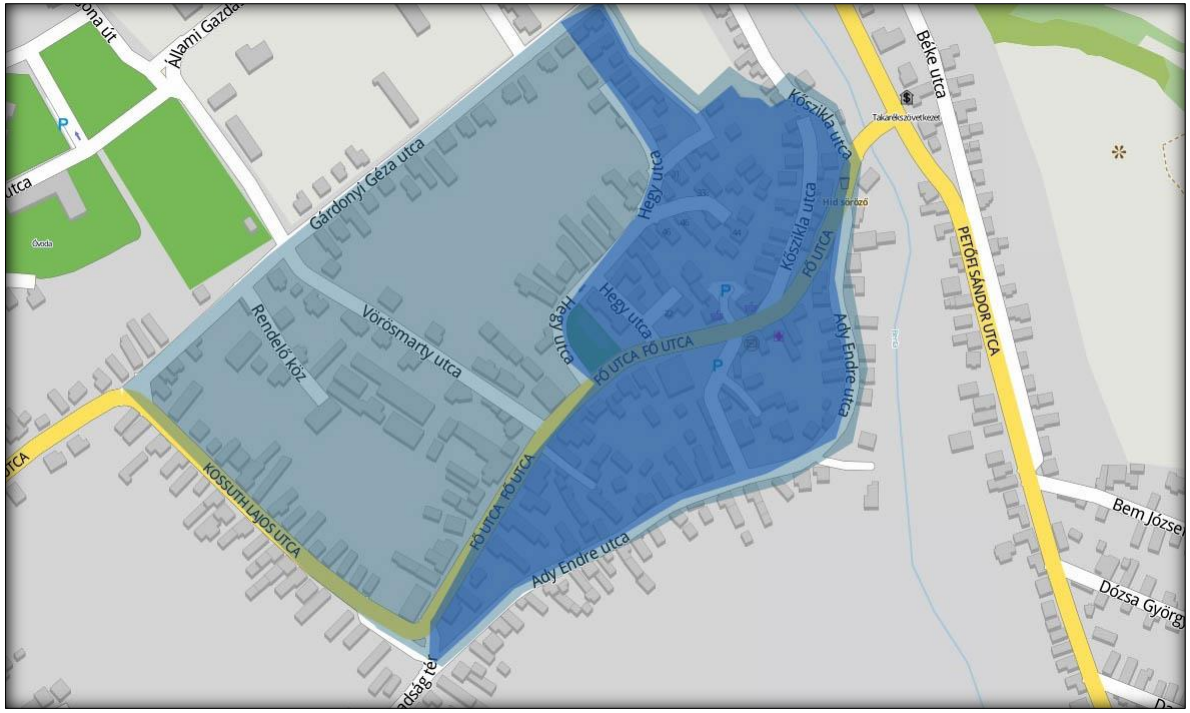

Részlet az I. katonai felmérés térképéről

Az Andreetti településrész

Az Andreetti házak jellegzetesen kisvárosias képet kölcsönöznek a Benta-patak melletti domboldalnak. A kőbánya aranykorából e településrészen érezhető igazán a gazdagság, az igényesség, továbbá a letisztult városias gondolkodás, jelleg az épületeken. A Fő utcának a gyógyszertártól a Benta-hídig terjedő lejtős részét nevezte el *Andreetti lejtőnek* a helyi „népnyelv". A lejtős részen, a domb felé kaptató főutcán, a falu központja felé vezető irányban jobb oldalon az Andreetti kőfaragó család által tervezett teraszos, sóskúti kváderkő felhasználásával épített házsor látható, legjellegzetesebb, erkélyes, klasszicista stílusú épületében a Redut (Fr. redaute: bálterem). E terület jól elkülöníthető a többi településközponti területrésztől, mint pl. a Templom vonalától délre eső Fő utca menti beépítéstől.

Az itt található házak zártsorú beépítéssel, egy kivételével egyemeletes kialakítással épültek. A tető vonala általában utcával párhuzamos, de a már említett legjellegzetesebb, a településképet leginkább meghatározó épület oromfalas, utcára merőleges gerincvonalú nyeregtetővel épült.

Különlegessége e házsor által alkotott tömbnek, hogy a Benta-patak felől és a templom irányából is egy-egy elkeskenyedő zöldfelületben végződik. A Benta-patak hídja közelében megfigyelhető zöld sáv alatt kváderkőből készült bejárati falakkal a Fő utcára néző pincék sora alakult ki.

Az Andreetti házak régen és ma

A helyi területi védelem alatt álló településrész a légifotón és madártávlatból

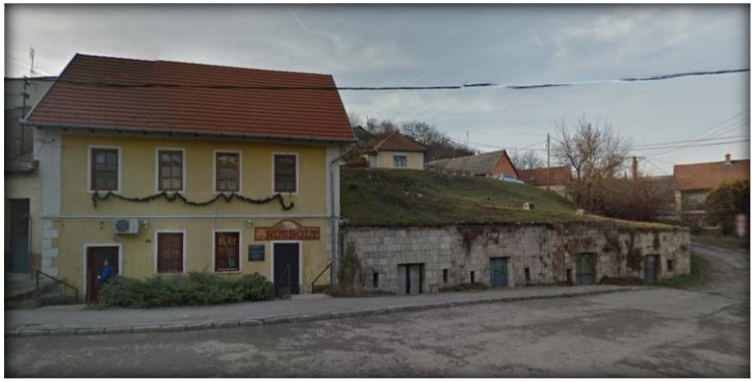

Az Andreetti házsor patak felőli végén kialakult pincesor

… és a tömb másik, elkeskenyedő végét képező lejtős zöldfelület

Ez az utcasor még folytatódik a Kőszikla utca betorkollása után is a Fő utca északnyugati oldalán, ahol a régi Andreetti-kastély épülete őrzi a múltat.

A terület másik vége tulajdonképpen átnyúlik a Benta-patakon, egészen a Mártírok utcáig, ahol a ma is látható, szintén a neves családhoz köthető lakóépület figyelhető meg Nepomuki Szent János szobra mellett.

Az Andreetti-kastély régi képe és mai állapota

A Mártírok utca mentén álló régi, különleges hangulatot idéző lakóépület régen és ma

A településközpont:

Az *Andreetti településrészen* túl meghatározó, történelmi jellegű része a településközpontnak a római katolikus templom és környezete a Fő utca mentén. A templom kertje mellett, egy tömbön belül található a régi iskola épülete. Ez a tömb teljesen eltér az összes többi területrésztől. A templomokra egyértelműen jellemző a központi szerep, a figyelemfelhívás. A mellette álló régi iskola jelentős nagyságú alapterülete és nagyobb, kétszintes kialakítású tömege, a környező lakóházaktól eltérő, kimagasló épületformája miatt szintén meghatározza a falu központi helyét. A templomkertben és a régi iskola előtti kertben – ahogyan azt már említettük – számos helyi érték, szobor és emlékmű kapott helyet. A templomkertre a tágasság, a magas zöldfelületi arány jellemző, míg az iskolára ezzel ellentétben a zártsorú beépítés és a nagy tömeg. E két eltérő, de egymás mellett megfigyelhető beépítés-mód jelenleg átmenetet képez az *Andreetti településrész* és a templomtól délnyugati irányba eső hagyományosabb beépítések között úgy, hogy a település központját határozottan deklarálja. Jelenleg vitatott az iskolaépület megőrzésének szükségessége, részben rossz állapota, részben a központi épületek tömegarányainak kiegyensúlyozása miatt.

Fő utca északnyugati sziluettje

A Fő utca mentén álló katolikus templom

A régi iskola mai, szomorú látványa

A templom és a régi iskola a magasból

A helyi kőből épült régi iskola Várady Mihály – Sóskút akkori jegyzője – és Andreetti Antal kezdeményezésére és aktív közreműködésével épült fel 1905-1906-ban. Az épület és alkotói tiszteletére álljon itt emlékezetül az épület 80 éves története.

Az 1900-as évek elején épült állami elemi népiskola épülete

A korábban itt álló iskoláról 1845. szeptember 24-én egy vizsgálat a következőket állapította meg: az iskolaház már az összeomláshoz közeleg. Fenntartása a községet illeti. A termek nem alkalmasak akár a helyet, akár a világítást tekintve gyermekek oktatására. Az iskola lebontásra került, mert a követelményeknek már nem felelt meg. Helyére 1906-ban új iskola épült. Az új épület egyemeletes, akkoriban nagyon korszerűnek számító 6 tantermes iskola volt. A megye falui közül először Sóskúton épült fel emeletes iskola. A falu Andreetti Károly nagyapjának, Andreetti Antalnak és Várady Mihálynak, a falu akkori jegyzőjének köszönhette ezt az épületet, melyben a következő helyiségek kaptak helyet: 5 tanterem, 1 póttanterem, 1 kultúrterem, 1 igazgatói szoba, 1 tanítói tanácskozó szoba és 1 kisméretű szertár. Az épület még ma is áll a templom mellett, sajnos igen elhanyagolt állapotban, pedig nemrég még élet zengte be ezt az iskolát is. A II. világháború ideje alatt, 1944. október 31-től 1945. május 14-ig szünetelt a tanítás. Az iskola épülete kórházzá alakult. Sebesülteket ápoltak benne. Amikor végre véget ért a háború, az iskola is megnyithatta kapuit a diákok előtt. Először csak 3 tanteremben kezdték meg a tanítást, mert a többiből hiányzott a felszerelés, vagy olyan rossz állapotban voltak, hogy nem lehetett őket használni. 1986. november 6-án a 80 éven át gyerekzsivajtól hangos iskolafalak között csend lett.

Az iskolaépület homlokzati kialakítása visszafogott építészeti stílusjegyeket hordoz. Hangsúlyosak az épület sarkai, a párkányok és a lábazat, továbbá a nyílászárók melletti sávok. Ezek finoman térnek el színben és térben a homlokzatok alapszíneitől, síkjától.

A Fő utca északnyugati felén, a Községháza és a Templom közötti szakaszon még található néhány értékesebb, szép, régi épület, amely őrzi eredeti arányait, tömegformálását, jellegét. Ezek közül meg kell még említeni a Községháza épületét az utca délnyugati végénél.

A Kossuth Lajos utca sarkán álló L alakú épület földszintes kialakítású, kontyolt nyeregtetős.

Sajnos az épület sokat vesztett eredeti jellegéből, az utcai homlokzat egyszerűsödött, az épület jellegzetességét adó díszítés eltűnt a bejárat fölül. A Hivatal bejáratának hangsúlyozását ma egy kevéssé odaillő előtető igyekszik pótolni.

A Községháza épülete

A Fő utca imént említett szakasza, és az utca túloldalán álló földszintes épületek sora kevésbé jellegzetes és arculat-formáló, mint az Andreetti-házak.

A településközpontban található a kereskedelem és szolgáltatás épületeinek nagy része is. Az utca délkeleti oldalán áll a posta hosszú egyszintes épülete és az ahhoz csatlakozó gyógyszertári épület, amelyek jelenlegi állapotukban nem méltók a település központjához. Szemben látható a kétszintes kereskedőház, melynek földszintjén egy vegyeskereskedés működik. Ez utóbbi mellett, egy szintén kétszintes épületben található az élelmiszerbolt, illetve itt látható egy újabb építésű épület, mely karakterében igyekszik idomulni a közelben álló házakhoz, a régi épületformákhoz, részletképzésekhez (pl. kerítés).

A Fő utca másik oldalán látható a „modern” művelődési ház épület, amely ma már az utcaképben idegen testként hat elhanyagolt állapotával, szegényes környezetével.

A templomtól nem messze, a Vörösmarty utca sarkán található a plébánia gyönyörű épülete. Az épület földszintes, utcára merőlegesen álló kontyolt nyeregtetővel. Arányai kedvezőek, homlokzatai, részletképzése az egyszerűséget tükrözik. Mellette kis park látható a Nemzetiségi emlékművel.

A Művelődési Ház

A Plébánia épülete

A településközpont kereskedelmi, szolgáltató épületei

Polgári, utcával párhuzamos épületek

A településközpont épületei közül a megőrzött régi polgári épületek nagy általánosságban hosszantiak, az utcával párhuzamos tetőgerinccel épültek. Nagyobb belmagasság jellemző rájuk és finom díszítés a homlokzatokon.

8.1.2 *A településközpont további területei és a klasszikus lakóterületek*

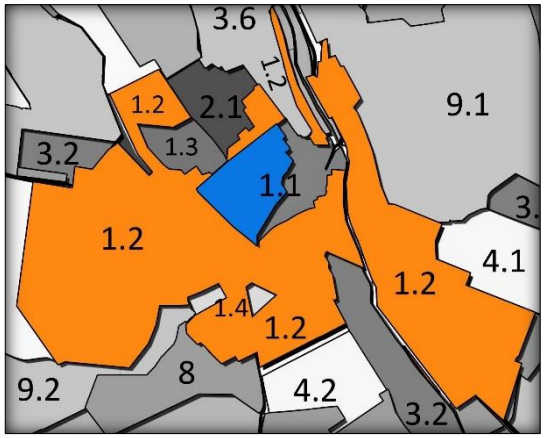

Sóskúton általánosságban jellemző a hagyományos, fésűs lakóterületi beépítésmód, a keskeny telkek és az oldalhatáros épület-elhelyezés. Az eredeti jellegben megőrzött lakóházakban egy-egy lakás volt a jellemző, és általában a telek hátsó részében, elsősorban a főépülethez hozzáépítve került kialakításra egy-két melléképület. Ezek a régi parasztházak fejlődéséből, mintájából kiindulva formálódtak így. Az épületek jellemzően előkert nélkül épültek. A hagyományos, nyeregtetős lakóépületek utcára merőlegesen elnyúló téglalap alakúak, többségében cseréppel fedettek, az utca felé egy vagy két ablakkal és oromfalaikkal néznek. Számos, még eredeti formájában megőrzött lakóépületen megfigyelhető az utcára nyíló tornác, amely főleg boltíves bejárattal nézett az arra járóra. Sajnos sok ilyen tornácbejáratot befalaztak, vagy a tornác oszlopsora szűnt meg.

Oromfalas, utcára merőlegesen álló lakóépületek

Jellegzetes, egyablakos lakóépület befalazott tornácajtóval

Az oromfalas lakóépületek mellett, a már említett Fő utcai, utcával párhuzamos, hosszanti épület-telepítés a Petőfi utcában is jelentős számban megfigyelhető. Ezek az épületek 3-5, vagy még több ablakkal néznek az utca felé. Tetőszerkezetük nyeregtető, vagy kontyolt nyeregtető.

Utcával párhuzamosan telepített lakóépületek

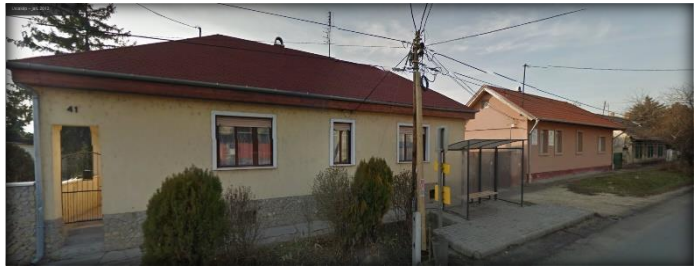

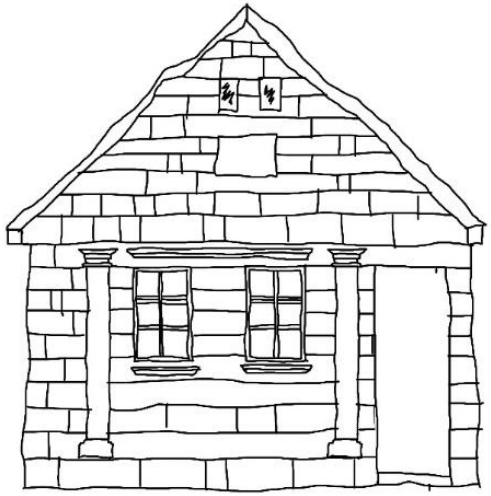

Sóskút oromfalas kialakítású lakóépületeinek jellegzetes homlokzati megjelenése, részletképzése

Településeink nagy részének építkezéseire a helyben megtalálható anyagok használata volt a legkézenfekvőbb. Sóskút teljes egészére jellemző a helyi anyaghasználat karakteres mivolta. A helyi – építészettörténeti szempontból is fontos – kőbányából származó, jó minőségű és szép megjelenésű szarmata mészkő sajátos stílust adott a település épített környezetének, meghatározó szerepet töltött be a településkép kialakulásában. A sóskúti parasztházak jellegzetes kő-tégla-vályog kombinációban épültek. A vályog melegségét és a fehér kő díszítő hatását ügyesen kombinálták a helybéliek. A mészkőbánya közelsége miatt és sajátosságából adódóan a homlokzati burkolás kővel történt. Emiatt a homlokzatok nagy része nem sima vakolt jellegű, hanem a darabolt, úgynevezett „téglakötés" és a látszó fugák jellemzőek rájuk. Számos esetben az utcai homlokzat széleihez közel egyszerű pillér reliefeket, pártázatokat faragtak a kövekbe, melyek különlegesek és jellegzetesek. Sok helyen találkozhatunk eme építőanyag nyers egyedülállóságával. Olykor az lehet az érzésünk, hogy félkész épületekkel állunk szemben, de a jobban figyelő szem és a díszítőelemek egyértelműen nem ezt láttatják, mutatják. Az ember meg-megállva, más aspektusból is megvizsgálva az épületet, veszi észre, hogy valami különleges dologgal van dolga. A hely ismerete és története az, ami erre a furcsa bájra magyarázatot ad. Az ilyen homlokzatképzésű épületek etalonként említendők meg Sóskút építészetben, így a meglévő, ilyen stílusban kialakított házakra fokozottan vigyázni kell, s a jövőben jó példaként állíthatók a Tisztelt Olvasó elé. Sóskút lakóépületeinek további jellemzője az oromfal felső részében kialakított, legtöbbször két, esetenként csak egy kis szellőzőnyílás, amely sok esetben keretes, több helyen a ház építésének dátumát is kifaragták kőből, és a nyílások alá építették be az oromfalba.

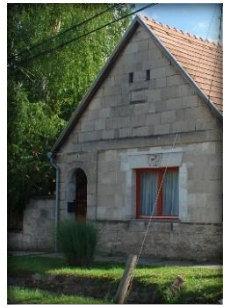

Az oromfalas lakóépületek utcai homlokzatai, részletei

A nem tipikus, azaz nem kővel burkolt régi épületek homlokzatait általában egy, ritkábban két egymáshoz illő szín használatával díszítették. Jellemzően fehér és világos pasztellszíneket alkalmaztak és alkalmaznak a mai napig.

Az épületek tetőfedése általában cserépből készült, amelynek természetes színe remekül illik a homlokzatok visszafogott színvilágához. A lábazat a helyi hagyományokhoz és anyaghasználathoz igazodva elsősorban sóskúti kőből rakott, de találhatunk vakolt kialakítású lábazatot is szép számmal a faluban. A tornác oszlopai nem egységesek, megfigyelhetők négyzetes és kör keresztmetszetű oszlopok is. A tornác utcai bejárata boltíves vagy egyenes záródású. Az eredeti ablakok fából készültek, és osztott üvegezésűek. Színük általában fehér, barna vagy zöld.

Hagyományos jellegű lakóépületek

A 1960-as évektől kezdődően országos szinten általánosnak mondható a típus-terv alapján épült sátortetős „kocka-házak” elterjedése. A központi településrészhez kapcsolódó, és a településmagtól távolabb eső telektömbökben a négyzetes, vagy utcával párhuzamosan álló téglalap alakú, sátortetős épületek a jellemzők, amelyek az oromfalas parasztházakhoz hasonlóan földszintes kialakításúak. Ezek tetőhajlásszöge az épület alaprajzából adódik, és mivel azok közel azonosak, így a tetőformák, hajlásszögek is hasonlóak. Ezek az épületek Sóskúton szép számban megfigyelhetők manzárd-tetős változatban is.

A tipikus kockaházak

Általában szabadonálló telepítéssel, 5 méteres előkerttel és erre a korszakra jellemző, jellegzetes homlokzatképzéssel, kerítésekkel, nyílászárókkal (főképpen az utcafronti ablakokkal), áttetsző színes hullámlemezzel fedett előtetővel jelentek meg ezek a lakóházak országszerte. Ezeknek az épületeknek a színezése sokszor élénkebb, változatosabb, mint az oromfalas lakóházaké. Sóskúton – mint sok más településen is – e típus sokszor keveredik a múlt hagyományos épületeivel. Az egységes falusias jelleg – egyes rövid szakaszok kivételével – elveszni látszik.

A Kőszikla utcai házsor

A Kőszikla utca elhelyezkedését tekintve az egyik legkülönlegesebb utca a településen, amely a Kálvária-domb lába és a Benta-patak között húzódik. Az épületek magassága nagyjából megegyező, formavilágát tekintve hasonló. Bár nem tartozik a település történeti központjához, de közelsége miatt itt is megtalálhatók klasszikusnak számító épületek, építészeti megoldások. Az utca mentén, hosszabb szakaszokon figyelhető meg a kockaházak egységes jelleget tükröző sora, amelynek szép hátteret kölcsönöz a mögötte húzódó hegyoldal. E házak között tetőtérbeépítéses lakóházak is szép számmal megtalálhatók.

Sátortetős és tetőtérbeépítéses lakóházak Kőszikla utca mentén

Idővel a településközponttól főképpen déli irányba terjeszkedett a község, délkeletre és délnyugatra egyaránt. Alapvetően telepítési szempontból és építészeti karakterjegyekben is egységesnek mondhatók ezek az egymástól távolabb eső területek. Jellemző az épületekre az oldalhatáron álló, de itt már jelentős számban előkerttel rendelkező telepítés, vagy a hagyományostól eltérő jellegű lakóépületek, mint a már említett, a 60-as – 70-es években elterjedt sátortetős családiházak és a magasabb, tetőtérbeépítéses lakóépületek. Kijelenthető, hogy itt is ugyanúgy jellemző a sóskúti mészkő használta az épületek falszerkezeteinek, támfalak és egyéb építmények építésénél. A tető kialakításánál már szinte az összes – az alábbi rajzokon megtekinthető – ismertebb tetőformák fellelhetők.

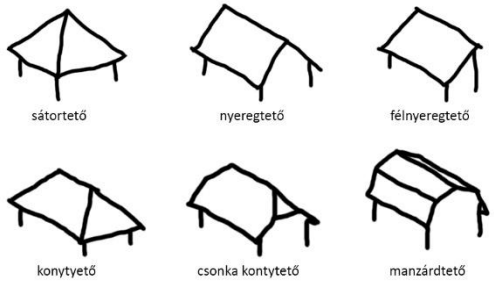

Az 1970-es évektől a klasszikus épületek között megjelent egy újabb építészeti forma, az utcára merőleges, tetőtérbeépítéses, szabadonálló telepítésű épület, amelyen az utcafronton jellemzően egy széles loggia uralta a homlokzatot. Ez az épülettípus bontotta meg először az addigi kisebb épületszélességű és egyszintes utcaképet magasságával, szélességével és előkertes beépítésével egyaránt. Homlokzatképzése sokszor fa lambéria vagy egyszerűen vakolt felület.

Jellegzetes tetőtérbeépítéses épületek, a következő oldalon pedig ízelítő Sóskút különböző típusú lakóházairól

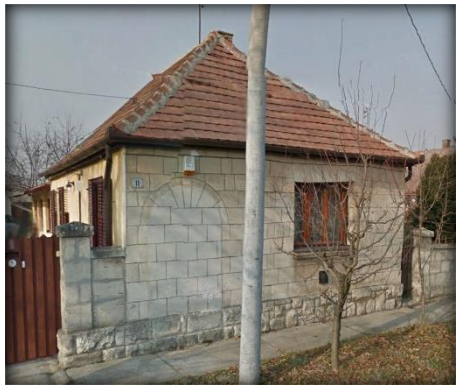
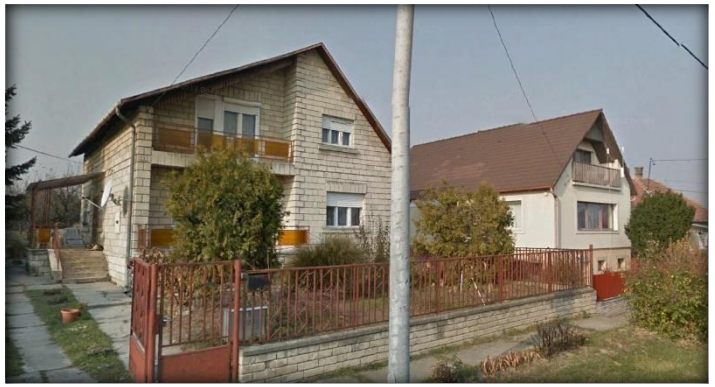

Az 1990-es évektől az új anyagok megismerését, továbbá a korábbitól teljesen eltérő, sajátos világ-szemlélet kialakulását követően újabb építészeti stílusváltás következett be. Egyre erősebb színárnyalatokkal jelentek meg a még nagyobb épületformák, sok esetben tetősíkból kiálló tetőablakokkal (ún. kutyaólakkal). A gépkocsik drasztikus elterjedésével megjelent a parkolás, gépkocsi tárolás problémája is, egyben az igény arra, hogy az autó a legideálisabb helyen, a lakóépületben kapjon biztonságos helyet. A garázs épületen belüli kialakítása esetén a leggazdaságosabb mód az utcafrontra való közvetlen kihajtás. Emiatt sok helyen jelentős tereprendezésre került sor, az utcai homlokzatokon megjelentek a garázsajtók, és más kerítésformák jöttek divatba. Az újabban kialakult lakóterületeken az oldalhatáron álló beépítési forma szinte teljesen eltűnt.

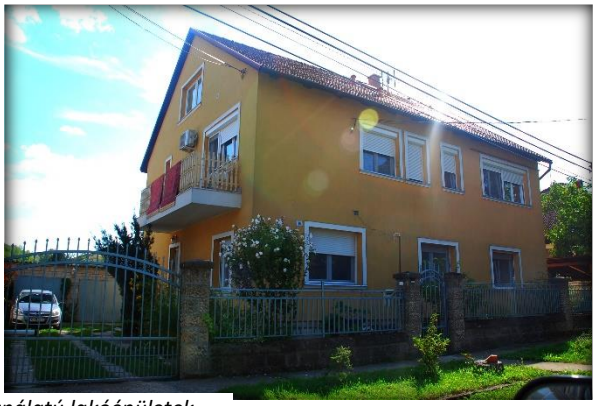

A hagyományos jellegtől teljesen idegen, tetőtérbeépítéses, emeletes, élénk színhasználatú lakóépületek

Kedvező megjelenésű tetőtérbeépítéses lakóház

Sóskút lakóterületei a legkülönbözőbb időkben alakultak ki, fejlődtek, és ennek megfelelően az egyes településrészek, és főleg az ott megtalálható lakóházak építészeti megjelenése is e különbözőségétől lett sokszínű. A településközpont hagyományos beépítésű, falusias hangulatú utcasorain kívül a családi házas városrészek lakóházaira az 1960-as és 1970-es évek sátortetős házainak szinte teljes formai azonossága után az 1980-as és 90-es években még mindig jelentős egységesség volt jellemző, alapvetően egyfajta modern, kertvárosi stílusban.

A 2000-es évek óta azonban egyre inkább tapasztalható a tradicionális anyaghasználatot és formavilágot kereső, rusztikus megjelenést elérni igyekvő szándék az új építkezéseknél. Ezekben az esetekben a helyi tradíciók kevésbé kapnak helyet, helyette a globális építőanyag-kínálat helyhez nem kötött kőburkolatai és kőfalazat-imitációi, „koloniális" rusztikus fémmunkái, mediterrán hangulatú, illetve gyarmati stílusú tetői és cserépfedései, zárt, kőburkolatos kerítései váltak jellemzővé.

Az újabb lakóterületeken a lakóépületek jellege a legváltozatosabb képet mutatja. Az épületek földszintesek, vagy tetőtérbeépítésesek, csupán egy-két nagyobb magasságú, két-, elvétve háromszintes ház figyelhető meg a faluban. Az épületek kivétel nélkül magastetősek, többségükben cserépfedésűek. Színezésük általában visszafogott, egységes jellegű. A tetők formája az épületek alaprajzához igazodó, a legtöbb nyeregtetős, vagy mediterrán jellegű, alacsonyabb hajlásszögű tetővel fedett.

Példák mediterrán jellegű lakóépületekre

Az ősi településmagtól távolabb kialakult újabb lakóterületi részek épületeinek stílusa nagyon változatos, egységes jelleg itt nem határozható meg. A szabályos telekosztású telektömbökben kialakult, nagyjából azonos méretű telkeken az előkert 5 méteres, az épületek telepítése vagy a hagyományos beépítéshez hasonlóan elsősorban oldalhatáros, de az épületek már nem az utcára merőlegesen álló téglalap alaprajzot követik, hanem általában utcával párhuzamosan elnyúló téglalap, vagy összetettebb alaprajzúak.

A tető hajlásszöge kisebb a Magyarországon megszokottnak számító 40-45 fokosnál, a házak általában földszintesek, az ablakok szélesek, nagy üvegfelületekkel néznek a szépen zöldellő kertekre és közterületekre. Az épületeken gyakran alkalmaznak tégla vagy kőburkolatokat, és a kerítések is általában elegánsak, elsősorban a lábazatos, oszlopos, acél vagy fabetétes kerítések a jellemzőek.

A falu lakóterületeinek kialakítása alkalmazkodott Sóskút változatos terepviszonyaihoz. Különösen a Kálvária-dombra felkúszó lakótelek-tömbökben, de a település keleti részein is az utcák a rétegvonalakra merőlegesen, vagy kissé ferdén vezetnek a magasabban fekvő részek felé, és a telkek ezekre az emelkedő közterületekre nyílnak.

Emiatt a telkeken jelentős szintkülönbségek figyelhetők meg, amit elsősorban a lakóépületek tervezése, megvalósítása során szem előtt kell tartani, de az ingatlanok tereprendezése is jelentős földmozgatást igényel. E változatos domborzati viszonyok helyenként jelentősebb méretű rézsűk, támfalak kialakítását teszik szükségessé.

A dombra telepített településrészeken, a meredekebb domboldalakon láthatók szépen faragott, nagyobb mészkőtömbökből épült támfalak, támfalkerítések.

Sóskút jellegzetes épületei, támfalai

Ahány ház, annyi kerítés

A jellegzetes utcavezetések, a támfalak mellett számos sajátos jellegű kerítés is megfigyelhető. Ilyen például a mészkőből készült ballusztrádos, vagy magas kőlábazaton álló áttört kerítés kovácsoltvasból, az újabb beépítésű lakóterületeken sok esetben zártszelvényből. Emellett számos mészkőből készült tömör kerítés és színesre festett deszkakerítés is található a faluban.

A Plébánia különlegesen szép ballusztrádos kerítése és sóskúti kőből rakott támfalak

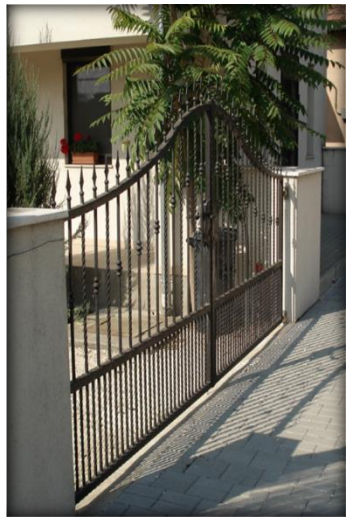

Régi és új kerítések

8.1.3 *Nagy zöldfelületű intézményterület*

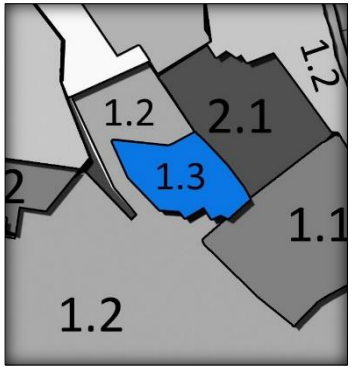

Az alapfokú oktatást és nevelést ellátó intézmények egy jól lehatárolható területen találhatók. Az *Andreetti Károly Általános és Művészeti Iskola* illetve a *Dimbes Dombos Óvoda* két nagyobb ingatlanon helyezkedik el a településközponttól északnyugati irányban, a Tulipán utca két oldalán. A Tulipán utca folytatásában, illetve az Orgona utca és a Gárdonyi Géza utca által határolt területen a Sóskút Sportklub sportpályája található füves pályával, kosárpályával és játszótérrel.

Andreetti Károly Általános és Művészeti Iskola

1995-től a sóskúti iskola névadója Andreetti Károly, akinek élete és munkássága mintát ad arra, hogy árva vidéki kisdiákból országos hírű professzorrá, képviselővé válhat valaki. A Tulipán u. 9. szám alatti iskola mai formáját 2006-ban nyerte el. Az iskola egy hatalmas, utakkal körülölelt ingatlanon átlósan elhelyezve áll. Így a falu központja felől érkező az épület főhomlokzatával találja szembe magát. A háromszintes épület hosszan elnyúló téglalap alaprajzú, amelynek homlokzatai kissé tördelt kialakításúak, részben a funkció, részben a forma kedvező alakíthatósága érdekében.

Az általános iskola korszerű épülete

A főhomlokzat közepén kapott helyet a bejárat, ami a hosszú kontyolt nyeregtetőbe oldalról merőlegesen becsatlakozó, rövidebb nyeregtetővel kialakított oromfalas épületrésszel hangsúlyozott, de hasonló módon alakították ki az épület két szélén lévő épületrészt, valamint az iskola hátsó homlokzata is hasonló megjelenést kapott. Az épület még magasságilag is tagolt, a második emeleti ablaksor felett egy keskeny tetősáv húzódik végig a homlokzaton, megosztva ezzel a nagyméretű épület látványát. Az iskola homlokzatainak színezésében is a játékosság tükröződik, a két fajta sárga szín szintén az iskola magassági megosztását tükrözi, az alsó két szint erősebb napsárga árnyalattal színezett, míg a felső szint halványabb sárga árnyalatot kapott. E két szín összhangját emeli ki a tetőcserép hagyományos piros színe. A tervező még a nyílászárók formavilágával is játszott, az oromfalak ablakainak felső vonala a tető hajlásszögéhez igazodóan ferde vonalú. Az épület bejárata egy, a tető formájához igazodó kisebb tetővel fedett előtetővel vonzza a tekintetet és az iskolába igyekvőt.

Az iskola névadójának emléktáblája

Az iskolaépület mögött egy jelentős méretű tornacsarnok is megépült, ami a nagyobb belmagasságú belső terem miatt közel két szint magasságú, lapostetős. Az épület megjelenése egyszerű, a fehér vakolt falak felett sötétbarnára pácolt lambéria burkolat látható, ami felújításért kiált. A fehér falakat nagyméretű, osztott ablakok tagolják. A sportcsarnok az iskola épületéhez képest oldalirányban eltolva került elhelyezésre, így a sárga épület látványa a hátsó utcák felől sem takart teljesen.

Az iskola kertje rendezett, az épületek mögött egy sportpálya látható, a kert többi része füves, s az iskolaépület környezetében fákkal, bokrokkal betelepített.

A Dimbes Dombos Óvoda

Az óvoda az iskolával szemben, a Tulipán utca túloldalán álló magastetős, egy-, illetve a bejárati résznél kétszintes épület. Jellegében követi a falusias mintákat, karakterben és színekben egyaránt alkalmazkodik a közelben található iskolához. Az épület nem kirívó, alapterülete és szintszáma pedig funkcionálisan az intézmény ellátását maradéktalanul biztosítja. Az L alakú épület hosszabbik szárnya a Tulipán utcai telekhatáron áll előkert nélkül, rövidebb szárnya erre merőlegesen tart hátra, a kert felé. Ez az alaprajz biztosítja a belső kert védelmét, szeparáltságát.

A Dimbes Dombos Óvoda épületének kétszintes része

Az óvoda színei az iskoláéhoz hasonlók, sárga falak és piros cseréptető. Az épület nyílászárói változatos méretűek és alakúak, nyilvánvalóan a funkcióhoz igazított megjelenésük. Az épület lábazata – a fejépület-résznél viszonylag nagy magasságig – szabálytalan alakú természkövekből készített burkolatot kapott.

Az óvoda Tulipán utca mellett húzódó másik épületrésze

A Tulipán utca mentén az épület bejárati résztől távolabbi szakasza egy kicsit más jellegű, mint az első rész. Falai fehérek, és a hátsó, utcáról látszó homlokzaton az oromfal lambériázott.

A létesítmény kerítése sem mutat egységes képet, a bejáratnál egy rövid szakaszon díszesebb, fémből készült kerítés húzódik az utcafronton, a másik épületrész mellett induló kerítés pedig láthatóan régebbi jelleget mutat fém pálcás, alacsony lábazatos kialakításával. Az óvoda kertje parkosított, biztosítva a játszóudvar nap elleni védelmét.

A sportpálya és az intézmények környéke

A karakter területen belül az oktatási és nevelési intézmények, valamint a sportpálya és a Millenniumi park szerencsésen egy összefüggő tömböt alkot, így hosszútávon a település meghatározó, és az itt élők rekreációs igényeit jól szolgáló zöldfelületi szolgáltatást nyújt majd. Jelenleg azonban a terület fiatal, és megítélésünk szerint a kelleténél ritkább és kevéssé szintezett – kevés a cserje és az évelő – növényállománya még nem tölti be feladatát. A térrendszer tágassága és szerkezete azonban alapjaiban kedvező és jó fejlesztési lehetőséget kínál.

Az intézményközpontban megfigyelhető zöldterületek

8.1.4. *A temetők területe*

A növényállományt tekintve a sóskúti temetőkre az idősebb szoliter fák településképi szerepe jellemző. A kőkerítéssel övezett, településképi szempontból zárt temetőben (Liget utca) a belső látványt, a nyitott kerítésű temetőben (Temető utca) a településképet is kedvezően befolyásolják a szép lombkoronájú, elszórtan álló fák. A temető felújítása és további használata, valamint az izraelita temető rendbe tétele során az idős fák megtartására és új telepítésekkel a laza térállású fásítás folytatására kellene törekedni.

Képek a temetőből

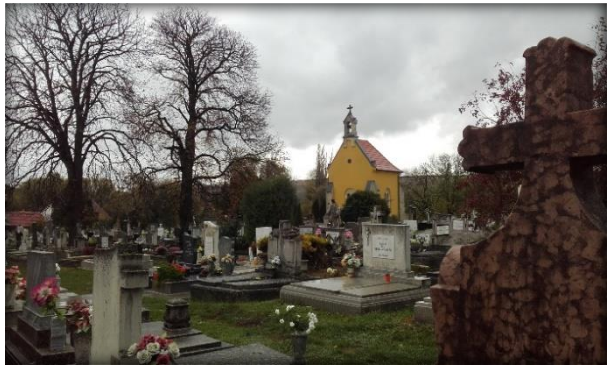

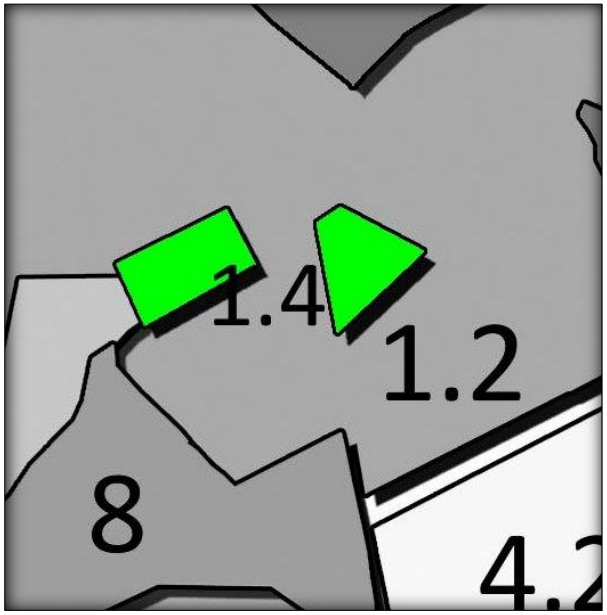

8.2 Gazdasági területek

8.2.1. *Major*

A Káptalani major területén működött annakidején a volt Állami Tangazdaság. Ezen a területen található az országos műemléki védelem alatt álló emeletes istálló (márványistálló) szabadonálló, oromfalas, nyeregtetős épülete, amelyről az építészeti értékekről szóló fejezetben részletesen írtunk. A helyi mészkőből falazott épület sajnos ma pusztuló félben van, a környezete pedig rendkívül rendezetlen és szemetes. Jelenleg nemcsak az épület, de az egész major a község leggondozatlanabb területe.

A majorhoz tartozó magtár évekkel ezelőtt kigyulladt és megsemmisült. A helyén helyi értéket képviselő szoborcsoport áll a millenniumi parkban.

A Major területén több épület is található, amelyek nagy része ipari jellegű, üzemi csarnok, általában nyeregtetős kialakítással. Az épületek nagyon különböző megjelenésűek, és rendeltetésük is eltérő. Néhány épület a helyi építőanyag, a sóskúti kő felhasználásával készült, és jó arányú, homlokzatuk jellegzetes, de ezek szinte elvesznek a terület rendezetlenségében. Az elmúlt években megkezdték a major egy részének rendbehozatalát, így néhány épület már megújult, de a terület jelentős mérete és viszonylagos zártsága miatt az épületek látványa nem dominál a volt Gazdaság területén. Az Orgona utca mentén a hosszú szakaszon az utat kísérő, betonelemekből álló kerítés, és a mögötte, távolabb álló épületek látványa alakítja a településképet.

A márványistálló mai képe

A volt Állami Tangazdasági épületei és környezete

A major nagy zöldfelületeivel, gazdasági épületeivel egészen sajátos településszegély területe Sóskútnak, amely a most fejlődő kulturális központ és a Kálvária-domb irányából is meghatározó, de kedvezőtlen látványt nyújt. A központ felé eső határra épített elemes betonkerítést sajnos az igyekezet ellenére sem sikerült növényültetéssel takarni. A Kálvária-domb magaslata a rendezetlenebb belső területekre enged rálátást, mert ebből az irányból teljesen hiányzik a takaró fásítás. A terület gyéren fásított, az itt álló fák nem oldják meg sem a telephely településképi illesztését, sem a nagy mennyiségű tetőfelület és burkolat árnyékolását. A major határát jelezhette egykor a Gárdonyi Géza utcában álló fehér eperfa-óriás, melyet védelemre javaslunk.

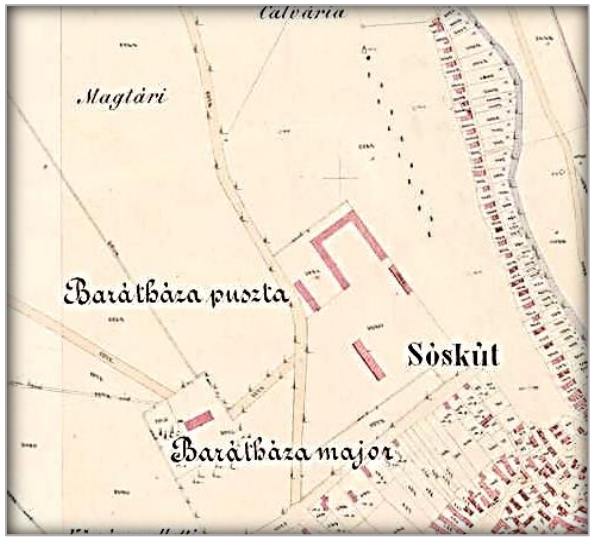

A volt Állami Tangazdasági épületei és környezete egy régi térképen és ma, a levegőből

A volt Tangazdasági növényzettel befuttatott betonkerítése

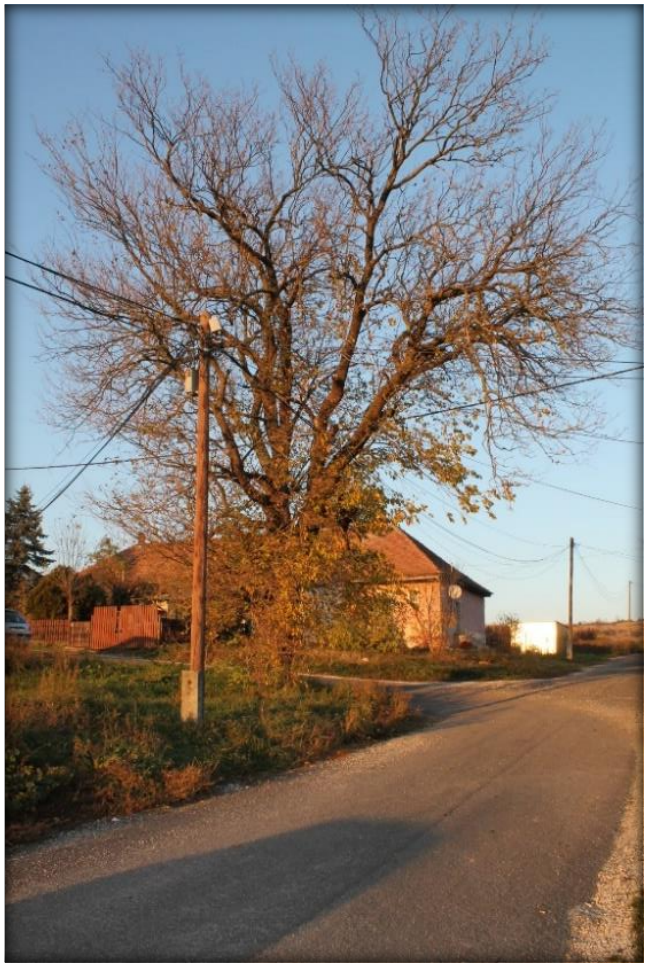

A Gárdonyi Géza utcában álló hatalmas fehér eperfa

8.2.2. *Sóskúti Ipari Park*

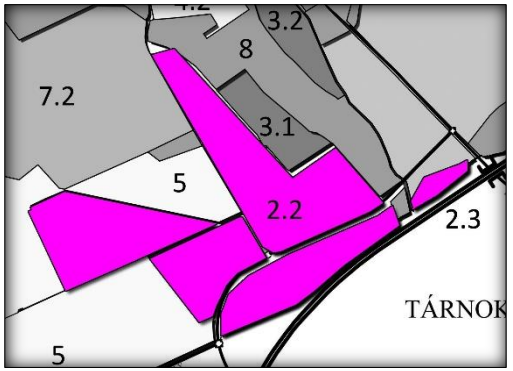

Az M7-es autópályától északra, Sóskút közigazgatási területének déli részén jelentős méretű iparterület került kijelölésre. Az autópálya tárnoki csomópontja és a 8104. jelű Biai út között kiépített déli összekötő út két oldalán az elmúlt évtizedben megkezdődött az Ipari Park megvalósítása, amely kiváló közlekedési kapcsolata és Budapest közelsége miatt a község újkori történetének meghatározó eleme lett. A területen több, államilag is támogatott beruházás fejeződött be mostanában az ott tevékenykedő cégek jóvoltából. Milliárdos fejlesztések valósultak meg, sok helyen már évek óta folyik a termelés. Az Ipari Parkhoz már közvetlen buszjárat is van Érdről.

A Sóskúti Ipari Park – ahol már most is több mint ezer embert foglalkoztatnak – további bővítése tervezett. Néhány éve 72 hektárnyi új terület kapott ipari besorolást, ahol további cégek telepedhetnek le.

A területen álló épületek többsége high-tech minőséget, és a kor szellemének megfelelő stílust tükröz. A nagy alaprajzú épületek az adott szabályozásnak megfelelően a szükséges, így jelentős kiterjedésű ipari telkeken, a mai elvárásoknak megfelelően szellős, nagy zöldfelülettel bíró ingatlanokon, rendezett környezetben helyezkednek el. Az itt található létesítmények meghatározóan nagyméretű üzemi- és irodaépület-komplexumokból és parkolókból állnak. Az itt található épületek 1-2 szintesek és többségében lapostetősek, vagy az ipari csarnokokra jellemző, nagyon alacsony hajlásszögű nyeregtetővel készültek, színvilágúk változatos, helyenként élénk színeket is alkalmaznak. Az épületek falai általában fémburkolatú szendvics-szerkezetek, de megtalálhatók a vakolt téglafalas épületek is.

Az Ipari Park légifotója

Az Ipari Park madártávlatból, a következő oldalon pedig ízelítő a területen található épületekből

PREM-X

dewhurst
SKT PARK
SKT PARK

AUDIOTECHNIKA

KEROX

ROBEX-PANNONIA

Mazak
Mazak
TECHNOLOGY CENTER HUNGARY

A település jelenleg fejlődő, egyre jobban besűrűsödő ipari parkja még nagyon fiatal. Ennek következtében a telephelyek létesítésével egyidejű növénytelepítések még nem fejthetik ki településképi hatásukat. Igaz az is, hogy az egyes üzemek igénye és gondossága is eltérőnek mutatkozik e tekintetben. Településképi és talán szomszédsági konfliktust okoz az is, hogy a nagy, csarnok méretű és jellegű üzemek valamint a döntően szabadtéri raktározással és tevékenységgel foglalkozó üzemek vegyesen helyezkednek el. A terület a központi beépített településrésztől távol, az M7 csomópontjának közelében helyezkedik el. Zöldfelületi fejlesztése azért lenne nagyon fontos, mert az Ipari Park jelenti a település legforgalmasabb kapuját, bejáratát. Az utcakép és a terület M7 autópályáról történő látványa javítható lenne a Park úthálózatának nagy lombkoronájú fákkal történő fásításával.

Az Ipari Park épületei

8.2.3. *Szennyvízkezelő telep*

Sóskút néhány éve önálló szennyvíztisztító teleppel rendelkezik. A telepítése szabvány alapján, a technológia és a helyi adottságok függvényében történt. Az üzemeltetett hálózat hossza kb. 27 km, az átemelők száma 7 db. A telep kiszolgáló épületei pedig mai könnyűszerkezetes anyagokból készültek és kizárólag funkcionalisták. A homlokzat burkolata viszont kellemes a szemnek, mind anyagban, mind színben egyaránt. Bár nincs olyan közel az Ipari Park, de jellegében hasonló a trend. A szennyvíztisztító telepet a környező erdőterületek három irányból takarják, tájba illesztik, az előkertben fasor telepítése javasolható.

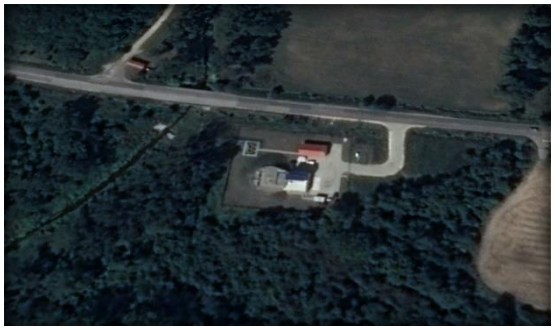

A Szennyvízkezelő telep területe a magasból és a kiszolgáló épület

8.3 Különleges nagy zöldfelületű rekreációs területek

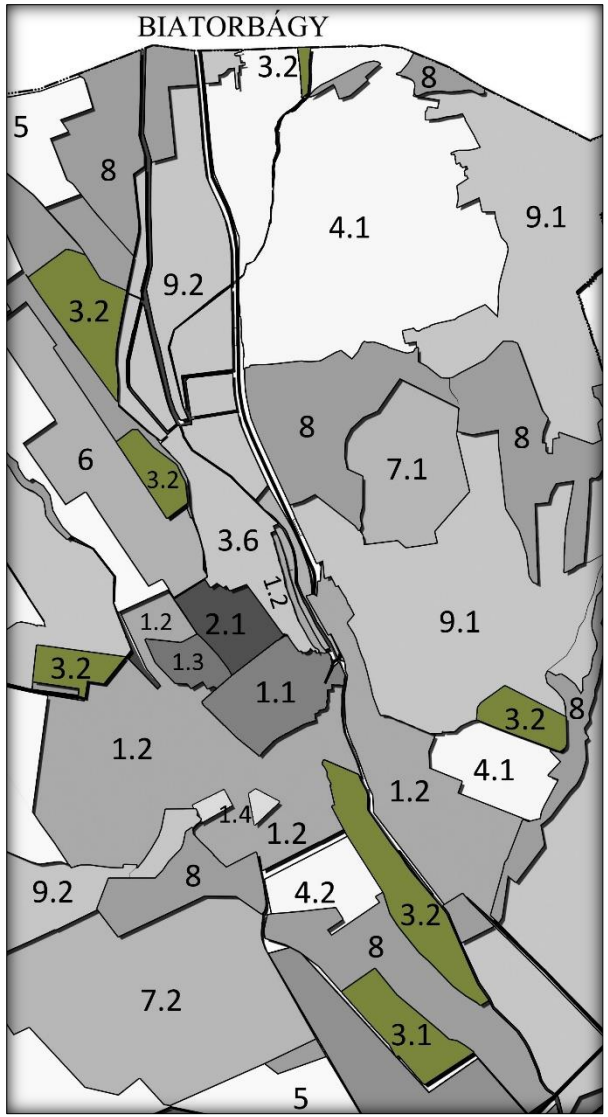

8.3.1. *MX Track cross-pálya*

Az egykori, mára bezárt homokbányát folyamatosan töltik fel. Ezen a területen ma egy cross-pálya üzemel, ahol motoros és kamionos versenyeket rendeznek. A bánya-utótáj, a feltöltések, kopár meddőhányók kiváló feltételeket teremtenek ezekhez a sportokhoz. Az állandó bolygatás miatt összefüggő növénytakaró ezen a területen nem tud kialakulni, viszont jelenetős az özöngyom fajok, mindenek előtt a bálványfa terjedésének veszélye.

Truck trial (Dancs-Team képe)

Motocross (forrás: youtube.com)

8.3.2. *Lovas tanyák, birtokok*

A fővárosi vonzáskörzetben Sóskút lovas-paradicsomnak számít, lovardáinak száma és minősége alapján. A külterületen, a beépített területek szomszédságában, közutakról jól megközelíthető területeken fekvő létesítmények jelentősen befolyásolják a településképet, az arculatot. Közös jellemzőjük az alacsony beépítettség mellett megjelenő nagy gyepterületek és szórt burkoltok, a fásítások, fasorok, szegélyező mezsgyék tervezett rendszere. Az épületek jellemzően földszintesek, legmeghatározóbb elemük többnyire a fedett lovarda. A megjelenő kerítések általában karám rendszerűek és csak egy-egy funkcionális felületet határolnak, a létesítmények egésze jellemzően kerítetlen.

- *Sóskúti Lovas és Élménypark*

A Sóskúti Lovas és Élménypark a település nyugati határában fekszik. A terület rendezett, a Bajcsy-Zsilinszky úttól erdősáv választja el, valamint a bejárati út, és a tanya udvarának főbb útjai is fásítottak, mely kedvező településképi és ökológiai hatással bír.

A Sóskúti Lovas és Élménypark épületállománya

Az épületek kulturáltak, a funkción túl a forma és a megjelenés is fontos szerepet játszott a jelentős létesítmény megvalósítása során. Mind a panzióépület az istállóval, mind a fedett lovardához kapcsolódó éttermi rész magastetős, a panzió tetőtérbeépítéses. Az épületek jellege a falusias beépítéshez illeszkedik.

- *Tanyasi Lovasudvar*

A Tanyasi Lovasudvar a település legnagyobb területű, legdélibb lovardája, melyhez a Benta-patak mentén hosszan elnyúló fás legelő tartozik. A lovarda a Petőfi Sándor utca felől közelíthető meg, de az épületek, építmények a Benta menti galériaerdőnek köszönhetően nem láthatók a főútról.

A Tanyasi Lovasudvar épületei és környezete

- *Pipacshon lovarda és Könczey Bence lovarda*

Ezen lovasiskolák Sóskút külterületén, a településtől északra, a Benta-patak melletti rétek mellet fekszenek, zömében akácerdőkkel övezve. Az épületek, karámok, és a legelők nem fásítottak.

A Pipacshon és a Könczey Bence lovarda

- *Green Hill lovascentrum*

A Green Hill lovascentrum szintén a településtől északra, de a Pipacshon lovardától délre fekszik. A lovarda épületeit a mellette vezető úttól egy szélesebb erdősáv határolja le, mely jótékony takarást biztosít a létesítmény számára a patakvölgy hátterében, amellett, hogy a lovardát északról és keletről erdőfoltok, délről és nyugatról gyümölcsösök határolják.

A Green Hill lovascentrum

- *Habsburg lovarda és birtok*

A Habsburg birtok a zártkertektől északkeletre, a Fundoklin-völgy szomszédságában, egy magasabb térszínen fekszik, ahonnan szép kilátás nyílik a településre és a laposabb nyugati területekre. A lovarda területe fás-cserjés mezsgyékkel határolódik el környezetétől. A rezidencia épülete manzárdtetős, tetőtérbeépítéses. A nagy alapterületű lakóépület uralja az alatta elterülő domboldal látványát.

A Habsburg-birtok

- *Barackvirág Élményfarm (Öreg-hegy)*

A Barackvirág Élményfarm a település északi, Biatorbággyal közös határában húzódik. A lovardához kapcsolódó épületek, építmények, karámok az aprótelkes, hagyományosan szőlőtermesztő Öreg-hegyen ékelődnek be a kiskertek és pincék közé, kissé idegenként hatva az eddig megőrzött, hagyományos tájszerkezetben.

Az Öreg-hegyi Barackvirág Élményfarm

8.4 Szőlő- és kertgazdasági területek

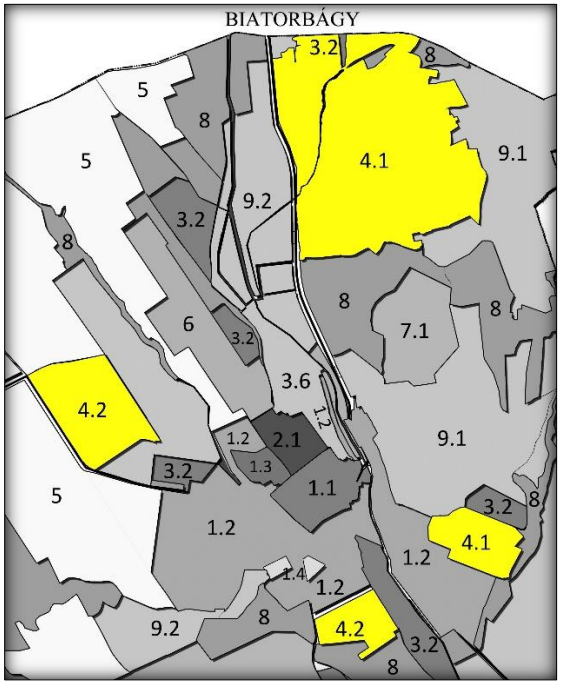

A környező dombok adottságait kihasználva, a szőlőtermesztés már évszázadok óta meghatározó Sóskúton. Ennek máig tartó, intenzív módjáról a falu több részén, de leginkább az Öreg-hegyen kiépített, kőből készített, gyakran igen szép kialakítású pincék adnak tanúbizonyságot.

8.4.1. *Történeti szőlőhegy*

- *Öreg-hegy*

Az 1783-ban készült I. katonai felmérésen már kiterjedt szőlőültetvények találhatók az öreg-hegy lankáin, ugyanakkor egyes feljegyzések szerint már az i. sz. 100-200-as években is virágzó villagazdaság állt Sóskúton, ahol szőlőtermesztéssel is foglalkoztak. A szőlőültetvények a helyi gazdák által sóskúti faragott mészkőből alkotott gyönyörű pincéi, valamint a Pincesor utcában található forrásfoglalás, a Rizling utcai Hagyományőrző présház, a szőlőtermő vidékek oltalmazójának, Szent Orbánnak állított szobor, egy harangláb valamint két feszület is hozzájárultak a karakteres tájkép, az egyedi, hangulatos utcák kialakulásához.

Harangláb az Öreg-hegyen

Pincék, pincesorok az Öreg-hegyen

- *Sztávka*

A belterülettől délkeleti irányában, Iváncsától délre terülnek el az alsó-felső Sztávka szántóföldjei és szőlői, pincéi, melyek az 1882-es III. katonai felmérésen tűntek fel először, feljegyzésekben azonban már korábban is szerepeltek. „Ezen szántóföldek fő alkatrészén csekély mélységű, homokos agyag képezvén, rossz termők" (részlet a község 1858. okt. 1-i, fejér megyei elöljáróinak szóló jelentéséből). „Ezen szántóföldek a Nakamenem vrsku szántóföldekhez, a szőlők pedig a Zámori-völgyi szőlőkhöz hasonlók. Kivéve egy részét, mely jónak mondható" (részlet a község 1875. szeptember 7-i, fejér megye elöljáróinak szóló jelentéséből). A terület déli részén hosszú, szalagtelkeket találunk, míg a keskeny erdősávval, mezsgyével elkülönülő északi részen nagyobb tanyák, majorok kialakítására is alkalmas méretű telkeket találunk, melyek beépítése meg is kezdődött. A területen gyönyörű pincék találhatók a helyi építőanyagból, sóskúti kőből rakva.

Pincék és zártkerti jellegű épületek a Sztávkában

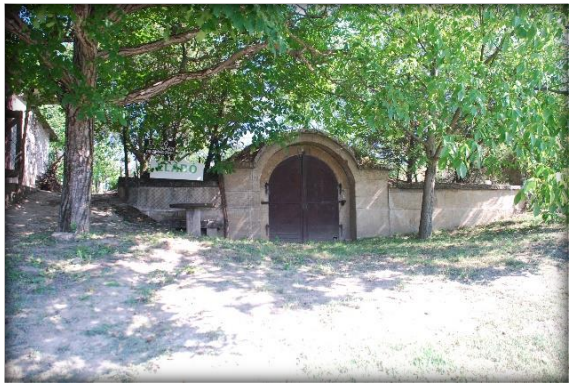

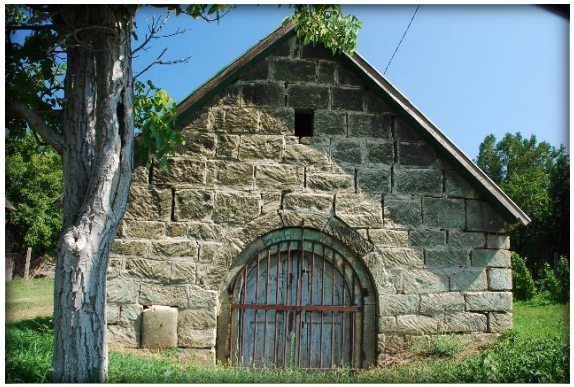

8.4.2. *Szőlős, gyümölcsös kertek*

- *Zselléri dűlő*

A belterülettől északnyugatra, a Zámori út eleje és a Magtárdűlő között fekvő terület. „A Sashegyi dűlőbeli szántóföldekhez hasonló minőségűek s velük egyenlő módon míveltetnek” (részlet a község 1858. okt.1-i, fejér megyei elöljáróinak szóló jelentéséből). Az előbbi idézet ugyan arról tanúskodik, hogy a terület már korábban is művelés alatt állt, de gyümölcsösként csak az 1952-es topográfiai térképen jelenik meg először. Egy része ma már legelőként üzemel, de nagyrészt máig megmaradtak a kertes mezőgazdasági területek, gyümölcsösök. A területen található épületek vegyes jellegűek, a zártkerti besorolás következtében viszonylag kis alapterületűek, általában magastetősek.

A legkülönbözőbb stílusban épült zártkerti jellegű épületek

- *Szedliszkó*

A szántóföldek és kertek a község központjától délkeleti irányban, a belterület és Keleti rétföld között helyezkednek el. Ehhez a területhez a patak-menti, magas zöldfelületi arányú, hagyományos, kertes művelésű telkek tartoznak. A régészek és helytörténeti kutatók e helyet a középkori Sóskút (Souskuth, Soskwth) Árpádkori részével azonosítják. „A szántóföldek középszerű minőségiek lévén, miután megugaroltatnak, búzával vetetnek be. A kertek konyha vetemény s takarmány alá használtatnak” (részlet a község 1858. okt.1-i, fejér megyei elöljáróinak szóló jelentéséből).

A Szedliszkó nevű zártkert kiskertjei

8.5 Nagyüzemi mezőgazdasági területek

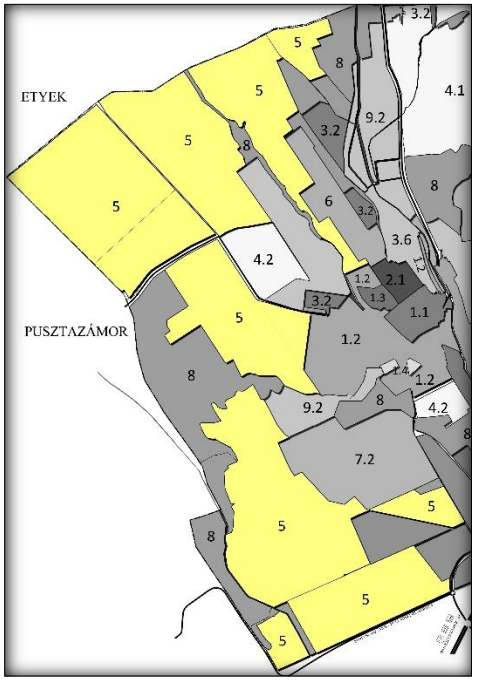

Sóskúton a nagytáblás mezőgazdasági területek kiterjedése a Benta-patak jobb partjára korlátozódik, melynek legfőbb oka a talajadottságokban keresendő. A nagyüzemi mezőgazdasági területek nagyjából fele szántó, míg másik felét gyümölcsösök (meggy, őszibarack, sárgabarack) teszik ki. A szántóterületek között nincsenek tagoló, határoló mezsgyék, fásítások, mely sem tájképi, sem ökológiai szempontból nem kedvező.

Nagyüzemi gyümölcsösök (Sztudva Gyöngyi és Gáspár Norbert Pál képei)

Nagytáblás szántóművelés (sutax, Vladovits Tamás, és gyozogy képei)

8.6. Új tanyák

A településen az utóbbi évtizedben igény mutatkozott tanya jellegű, azaz jelentős telekméretű telkek beépítésére. Az „új tanyáknak” nevezett területek közös jellemzője, hogy településszegély helyzetűek, valamint a feltáró út felé hosszú, gazdasági területet határoló, gyakran rendezetlen megjelenésű kerítésszakaszokkal rendelkeznek. A tanyák telekhatárainak és beépítésre szánt területrészeinek fásítása fontos településkép fejlesztési feladat.

A tanyák épületeinek megjelenése rendkívül változatos képet mutat a legkorszerűbb megjelenéstől a hagyományos paraszthá̧z-szerű épületekig. Egységes jelleg ezen a területen nem alakult ki.

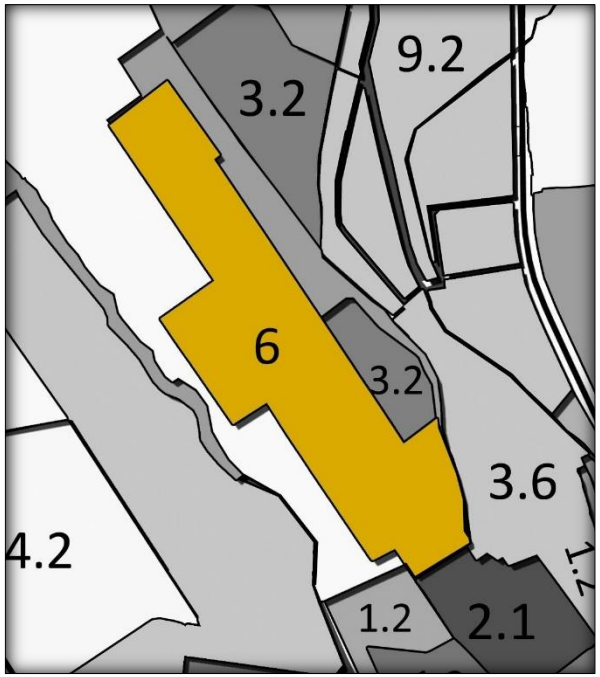

Az „új tanyák” Sóskút belterületétől északra

8.7. Bányaterületek

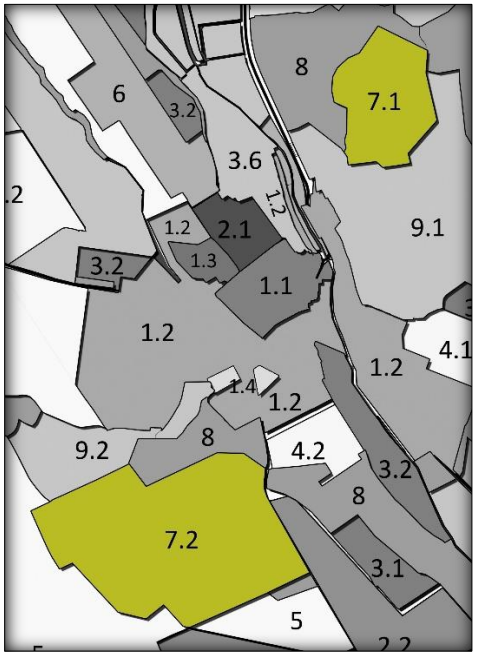

Sóskút bányászható ásványvagyonban gazdag település, jól feltárható szarmata mészkövet bányásznak a Benta-pataktól keletre, míg attól nyugatra kvarchomok bánya található. A két kőzet különböző földtörténeti korokban képződött és a két anyag a kitermelés és a bányászatot követő tájrehabilitáció szempontjából is különbözik. Közös jellemzőjük azonban, hogy a bányászat jelenleg a településről és a feltáró utakról takartan történik, a rombolt tájrészletek nem részei a településképnek.

- *Kőbánya*

A középső miocén korban képződött mészkő nagy területen van a felszínen, fizikai tulajdonságai nagyon különbözőek, egyes rétegei olyan lazák, hogy kézzel is szétmorzsolhatók, máshol olyan kemények, hogy kalapáccsal is nehéz szétverni. Legbecsesebb építőkő a finom szemű, gombostűfej-nagyságú forminiferákból álló porózus mészkő. Ilyet bányásznak jelenleg a sóskúti üzemben. A bányászat a fennsíkot szabályos alaprajzú területeken ütemezetten, rétegről-rétegre haladva mélyíti, bánya-utótájként szabályos bányaudvarokat, platókat és függőleges bányafalakat hagyva hátra, a meddő keletkezése minimális mennyiségű. A kitermelt kőzet helyi építőkőként a régi házak falazatát, a kerítések lábazatát és oszlopait, valamint a hidak burkolatát és köztéri szobrok, emlékművek anyagát alkotja. A településen több helyen találhatók már felhagyott, kisebb volumenű kőbányák, melyek visszatagozódtak a fennsík általános tájképébe.

A Kőbánya látképe

A sóskúti kőbányából származnak többek között a Szent István Bazilika, a Parlament, a Lánchíd és az Operaház egyedülálló épületeinek falazó- és díszítőelemei

- *Kvarchomokbánya*

A kvarchomok a pannóniai korszak folyóvölgyében keletkezett, azóta lösszel eltemetett anyag. A felszín alatt változó mélységben található homokréteg vastagsága 20-30 méter. A bányászat a meddő letermelését követően szabálytalan, de íves határú, egyre szűkülő bányaüreg kitermelésével történik. A keletkező rézsűk meredeksége a rétegek állékonyságától függ. A bánya 2023-ig érvényes bányászati joggal rendelkezik, még jelentős területeket alakít át. A bánya a Pap hegyek lábánál található, magasabban fekszik a falu lakott területének szintjénél. A bányaüzem technológiai létesítményei a faluból nézve több helyről és a Kálvária-dombról is láthatók, a sivár homoktenger főképp csak felülnézetből látszik. A telep bejáratának környezete barátságos, rendben tartott. Nem érezhető a mögötte lévő nagyüzemi kitermelés, a bánya zaja. Fontos megemlíteni a bányából származó cementálódott homoklencse „kőbabákat", melyek többek között a település köztereinek díszítésére is szolgálnak. A korábban kitermelt területeket fokozatosan töltik fel építési hulladékkal. Építési hulladékot nemcsak vállalkozások, hanem magánszemélyek is lerakhatnak. Törvény által szabályozott kereteken belül pontosan meghatározott hulladékok rakhatók itt le. Az Ózon-Sóskút Tájvédő és Rekultivációs Kft. nagyon szigorú körülmények között végzi a rehabilitációt.

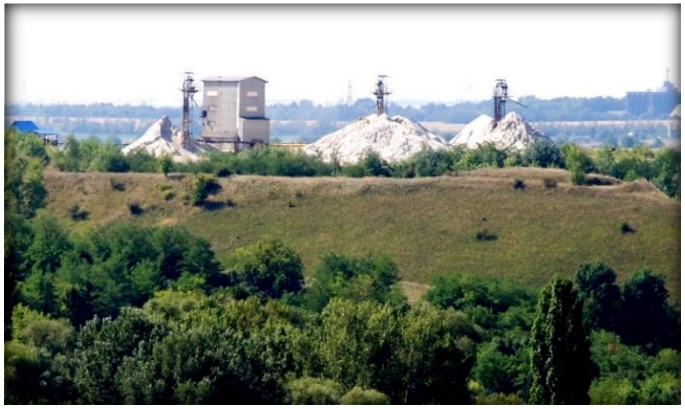

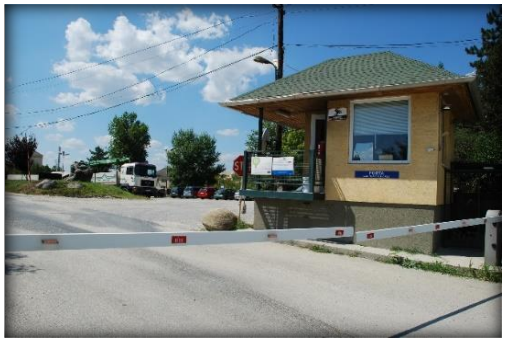

A Kvarchomokbánya látképe és épületei

8.8. Erdőterületek

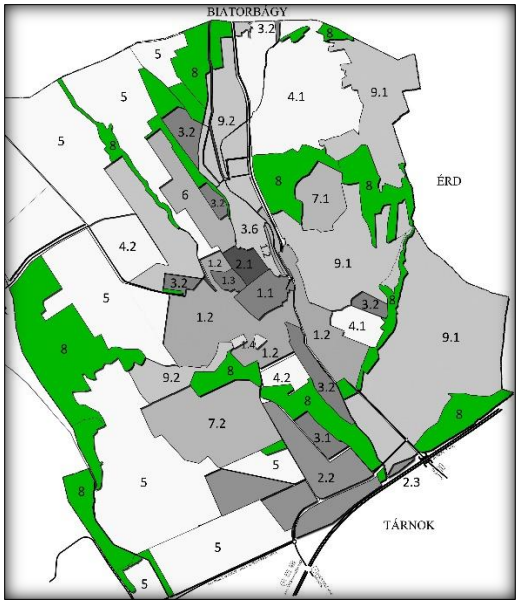

A Sóskútra egykor jellemző tatárjuharos lösztölgyes, valamint molyhostölgyes karszterdők ma már csak nyomokban fedezhetők fel a településen. Az erdők nagy része telepített, a Tétényi-fennsíkon elsősorban erdei fenyő, míg Pusztazámor felé akác ültetvényeket találunk. A meglévő erdők nagy része üzemtervezett, ugyanakkor nem kiváló termőhelyi adottságú területen áll, a klímaváltozás miatt elsősorban a fennsík erdőterületei veszélyeztetettek. Sajnálatos módon, a kopárokon jelentős az özöngyom fajok terjedéséből adódó erdősülés, melyben a bálványfa játssza a főszerepet, az egyéb területeken az akácfa terjed.

A völgyekben, vízmosásokban ezzel szemben magától történő cserjésedést, erdősülést találunk, melynek többsége a területre jellemző honos fajokból áll.

A település természetszerű és településképi szempontból is fontos faállományát a patak menti galéria erdők, füzesek alkotják, melyeket a természetközeli karakter területbe soroltunk.

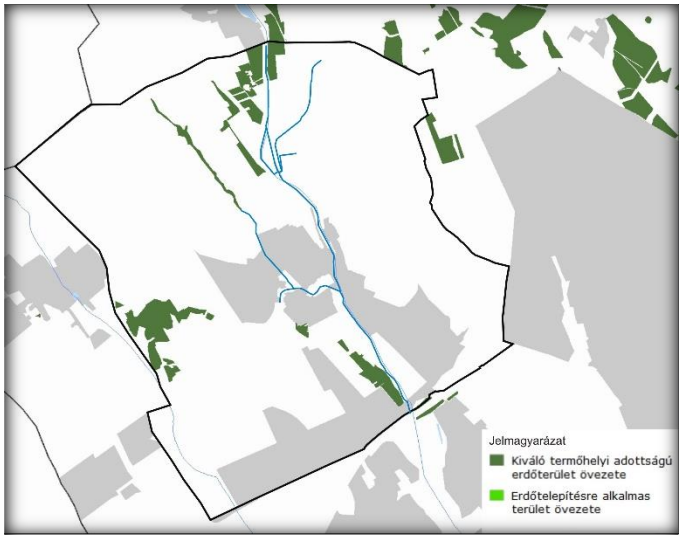

Az erdőterületek elhelyezkedése Sóskúton

8.9. Természetközeli területek

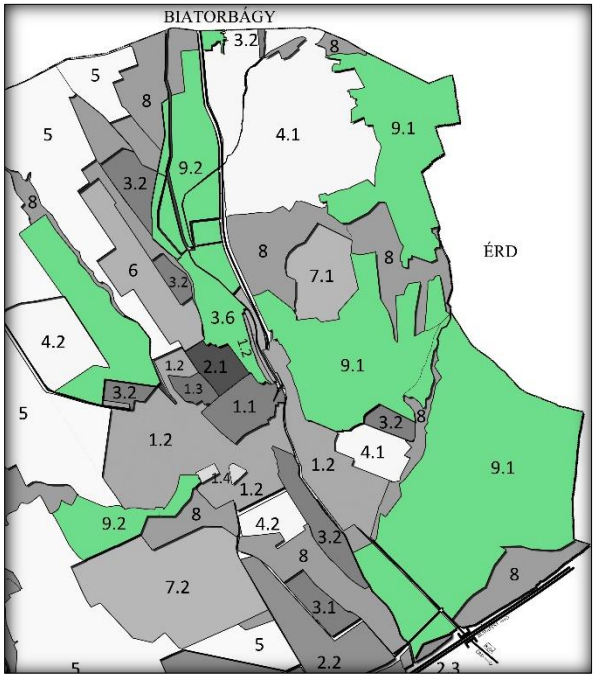

A település látványosabb felszínformákban gazdag, beépítetlen területeit a természetközeli terület kategóriájába soroltuk. A terület nagyobb része a szarmata mészkő borította Tétényi-fennsíkhoz tartozik. Itt a Benta-patak völgyének két oldalán a mészkő keményebb részei látványos kőbörcöket alkotnak, a keményebb padok alatt pedig kőfülkék sorozata képződött. Látványosak azok a karsztos aszóvölgyek is, melyek a mészkőbe vágódva a Benta völgye felé futnak.

A terület másik része a Benta völgyrendszeréhez tartozik, melynek helyét szerkezeti törés jelölte ki még a pleisztocén kor elején, és az oldalában képződött kavicsteraszok árulkodnak a völgy szakaszos fejlődéséről.

A fenti adottságok kettőssége jellemzi a domborzati formákat is: a mészkőfelszín sivár, köves, lapos karsztterület, míg a kavicsos-homokos térszín vízfolyásokkal, völgyekkel erősen összeszabdalt, változatos domborzatú táj.

A növénytakarót tekintve a Tétényi-fennsíkon értékes gyepeket, jellemzően szárazgyepeket, míg a Benta és mellékvízfolyásai völgyében nedvesebb réteket, fűzligeteket találunk.

A természetközeli területekbe sorolt egységek nagyjából fele országos (Nemzeti Ökológiai Hálózat), vagy európai közösségi védelem (Natura 2000) alatt áll.

- *Érd-Tétényi fennsík kopár területe*

A Kálvária-domb látványa a falu és a Habsbug-birtok felől

A **Kálvária domb** hagyományosan a Gárdonyi Géza utca és a Hegy utca kereszteződésétől látogatható, ahol a stációk között haladhat fel a sétáló a domb tetejére. Északi irányból egy meredekebb emelkedőn keresztül közelíthető meg.

A patakvölgy fölé magasodó, különleges sziklákkal rendelkező hegy egyedi látványt nyújt.

Az 1882-ben készült III. katonai felmérésen már látható a később Andreetti Antalról elnevezett **Antal bánya**. A bánya a község központjától délkeletre, Iváncsa falurész fölött helyezkedik el. A terület a székesfehérvári káptalan tulajdonában volt, ő adta bérbe a bányatelkeket a kőbányák nyitásához. E területen a kőbányászat elindítása a család bányabérlői időszakának kezdetére tehető. A több, mint 60 évnyi bányászat után az Andreetti Antalról Andreetti Károlyra szállt bányászati jogot utóbbi 1944-ben adta vissza, amit hamarosan a bánya bezárása, részleges feltöltése követett.

Az Antal-bányától délkeletre elhelyezkedő **Fundoklin-völgy** és a **sóskúti levendul**ás szintén értékes, természetközeli területek.

Az Antal bánya és a Benta-patak völgyének természetközeli területei a Malom-híddal

- *A völgyrendszer*

A **Benta-patak** árterületét több nagyobb szabályozás is érintette, ennek ellenére a patak menti galériaerdő több, füzes, nyárfás foltban fennmaradt.

Különösen izgalmasnak és értékesnek tekinthető, hogy a patakot és mellékvízfolyásait kísérő zöldfelületek folyamatos rendszert alkotnak annak ellenére, hogy a vízfolyások több szakasza a kerteken belül halad. Több településszegélyi terület is a vízfolyás partja, illetve az azt kísérő fűzliget területeként maradt fenn napjainkig. A Benta tájképi, településképi jelentőségét fokozzák a sóskúti kőből emelt, különleges szépségű hidak is.

9. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások – Építészeti útmutató eltérő karakterű területenként

Ennek a kézikönyvnek az elsődleges célja iránymutatást adni a Sóskúti építkezők, meglévő épületek felújításába belekezdők számára abban a tekintetben, hogy e településen mik is az építészeti szokások, milyenek azok az épületek, kerítések, építészeti részletek, amelyek a község arculatába belesimulnak. Természetesen arra nem vállalkozik, hogy megmondja, mi a szép. Immanuel Kant, német filozófus szerint „szép az, ami érdek nélkül tetszik". A szép sok esetben szubjektív megítélés, mégis meg lehet határozni olyan építészeti jellemzőket, amelyektől egy épületre azt mondhatjuk, beleillik a környezetébe.

Az eltérő karakterű településrészeken természetesen mások az építészeti elvárások, mint ahogy e részek kialakult arculata is eltérő egymástól. Más jellegű épületek képzelhetők el a gazdasági területeken, mások az intézményeket befoglaló tömbökben, és megint más az elvárás például a hagyományos beépítésű Fő utcán, vagy a későbbi időkben beépült klasszikus lakóterületeken.

Bizonyos építészeti elemek azonban erőteljesen meghatározók, és befolyásolják a településről kialakult képet. Ezen általános alapelvek a következők:

TELEPÍTÉS: A telektömb és az adott, településképi szempontból meghatározó területen a legjellemzőbb beépítési mód által meghatározott építési helyen belül az épületek elhelyezésének igazodni kell a környezethez, a kialakult telepítési jelleghez.

MAGASSÁG, SZINTSZÁM: Homogén települési szövetben az épületek elhelyezése során törekedni kell arra, hogy az új épületek illeszkedjenek a kialakult beépítésű területek által meghatározott település-sziluettbe, vagyis az épületek gerinc- és párkánymagassága, illetve jellemző szintszáma ne térjen el nagyban a kialakult állapottól, abban az esetben, ha ez a szóban forgó területen karaktert meghatározó elem.

Az épület magassági kialakításával szoros összefüggésben van a szintszám helyes megválasztása. Az adott településrészen kialakult beépítések szintszámaihoz való idomulással egyidejűleg a rendeltetésszerű használatot biztosító belmagasságokra is nagy hangsúlyt kell fektetni.

TETŐIDOM: A tetőidomok megformálásánál a helyi karakterjegyekhez illeszkedő tetőgeometria alkalmazása javasolt.

ANYAGHASZNÁLAT, SZÍNVÁLASZTÁS: A homlokzati anyagok és a színek megválasztása során is törekedni kell a környezeti harmóniára. Kerülni kell a rikító, hivalkodó, és a környezetbe semmilyen módon nem illeszkedő színek alkalmazását, azok keverését.

NYÍLÁSZÁRÓK: Az épülethomlokzatnak harmonikusan kell illeszkednie a környező beépítések épülethomlokzataihoz, így a homlokzati megjelenés kialakítása során a nyílászárók rendje, osztása és a homlokzat stílusa, formaválasztása, geometriája egységesen hangsúlyosan kezelendő.

A szépség konkrét megfogalmazása helyett tehát csak arra vállalkozhatunk, hogy felhívjuk a figyelmet azokra a településkép szempontjából meghatározó jelentőségű hibákra, amelyek elkövetése esetén a település arculata sérül, illetve megmutatjuk az általánosan elfogadottnak tartott építészeti jegyeket.

9.1 Lakó- és intézményterületek

9.1.1 *Az Andreetti településrész és a településközpont*

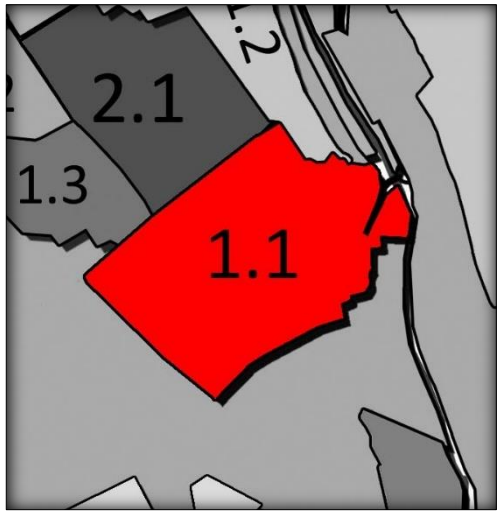

A helyi védelem alatt álló Andreetti településrészen található, ma még az eredeti tömegformálást, építészeti megjelenést, anyaghasználatot és különleges részletképzéseket tükröző épületek egyedi arculatot kölcsönöznek ennek a területnek. Az Önkormányzat és az ott lakók jövőben megoldandó legfontosabb feladata a Fő utca karakterének lehetőség szerinti megőrzése, tudatosabb formálása, a hagyományőrzés, és a még fellelhető értékeket hordozó épületek, épületrészek megóvása. A további átépítések során elengedhetetlen a fokozott odafigyelés, az értékek megtartására annak érdekében, hogy a helyi hagyományos építési stílus fennmaradhasson, és unokáink számára is látható, megtapasztalható legyen.

Az Andreetti-lejtő jellegzetes, olaszos stílusban épült emeletes épületeivel mediterrán jellegű hangulatot áraszt. E településrészen tipikusnak mondhatók a nagyobb léptékű épületformák, a területen a kétszintes épületek látványa dominál az egyszintes épületek által alkotott tágabb környezetben. Az épületek telepítésére általánosságban a zártsorú beépítés, tetőkialakításukra pedig a nyeregtető, a Fő utcával párhuzamos gerincvonal a jellemző. Az olaszos hangulatú házak földszintjén kocsma, pékség, hentes- és fűszerüzlet működött, de itt volt a zsidó imaház és a bábaasszony lakása is.

A leghangsúlyosabb épületben található, az Andreetti család volt lakásához tartozó bálterem, a Redut sok polgári bálnak adott helyet egykor. Az épület balkonja különleges jelleget kölcsönöz a kialakult utcaképnek.

Az Andreetti házsor

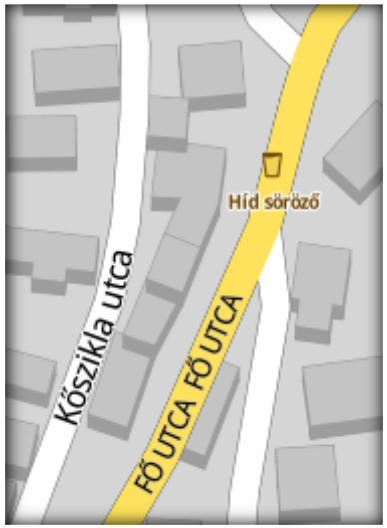

Az Andreetti család lakását magában foglaló épület a bálterem szép balkonjával

Részlet-gazdag olasz stílus

A tetőformák egymáshoz hasonlóak, ami a tudatos karakterépítésnek volt köszönhető. Az utcával párhuzamos gerincvezetésű nyeregtetők azonban nem azonos magasságban futnak, ezzel adva játékosságot a házsornak. Szintén a tervezettséget tükrözi az, hogy a legjellegzetesebb épület középvonalában a tetőgerinc utcára merőlegesbe fordul, kihangsúlyozva az oromfal szépségét és különleges megjelenését, a szomszédos épületektől is elütő díszítettségét.

Az Andreetti településrészen meg kell őrizni az emeletes épületsor jellegét, utcaképét, tömegeit és az épületek arányait. Ennek érdekében a kialakult kétszintes épületek szintszáma, épületmagassága nem változtatható meg, szükség esetén a sorban látható egyetlen földszintes épületre emelet húzható. Megtartandó a tetők formai kialakítása, a nyeregtetők jellege. Ezeket tetőfelépítményekkel megbontani nem javasolt. Szintén védelmet érdemel a házsor anyaghasználata, a tetők cserépfedése, az épületek kőburkolata, az ablakok és ajtók homlokzati falsíkból kiugró keretezése, a nyílászárók osztása és különleges megjelenése.

Javasolt a képeken látható Fő utca 30-32. szám alatti épület jellegéhez igazodó megoldások alkalmazása a házsor többi épületének felújításakor, esetleges átalakításakor. A házsor többi épületén is hangsúlyozni kellene a nyílászárókat, az épület homlokzatának szélső sávjait, a párkányokat, lábazatokat. Törekedni kell az egységes jelleg kialakítására, ezért az üzletek homlokzatain, portálján is az említett jellegzetességekhez lenne célszerű alkalmazkodni. Az itt található üzletek működése során óvakodni kell a Sóskút arculatát a leginkább meghatározó épületek elcsúfításától, oda nem illő áruk kipakolásától. Kerülni javasoljuk a hagyományos anyaghasználathoz nem illeszkedő tégla, vagy egyéb, a sóskúti kőburkolattól eltérő burkolati anyagok, formák alkalmazását.

Sóskút településközpontjának fogadó-képe a Budapest felől érkezőknek

Az Andreetti házsor északi végén kialakult pincesor képei

E terület különleges jellegzetessége még a házak között a dombra felvezető keskeny lépcsők látványa. Ezek megőrzésére is gondot kell fordítani ugyanúgy, mint a házsor elejét és végét képező zöldfelületek beépítetlen jellegére.

Sajátos hangulatot ad még e területnek a Benta-patak hídja közelében, az egyik zöldfelület alatt meghúzódó pincesor, amely szintén hozzátartozik a falu településképéhez a helyi kőből falazott homlokzataival, pinceajtóival, különleges kis ablakaival. E pincesor szintén kiemelt figyelmet érdemel.

Összességében az Andreetti településrész egésze megérdemli, hogy az Önkormányzat és a lakosság, az épületek és pincék tulajdonosai odafigyeljenek e házsor és a pincék eredeti jellegének megőrzésére, az értékek megóvására és lehetőség szerinti megújítására.

A településközpontot meghatározó kereskedelmi és szolgáltató létesítmények, a Polgármesteri Hivatal, a patika, a posta, a Tűzoltószertár, az Idősek Otthona mind a Fő utca mentén helyezkednek el.

Az ismertetett épületsoron kívül még van néhány különleges épület a falu főútja mentén, amely településképi szempontból meghatározó, mint például a régi Andreetti kastély épülete, vagy a Plébánia és a Községháza. Ezeknek az épületeknek a megújítása során törekedni kell az eredeti építészeti jegyek megőrzésére, visszaállítására, a Hivatal épületén például célszerű lenne a bejáratnak régen hangsúlyt adó tetőfelépítmény visszaépítése.

A mostani posta, a régi mozi és a még régebbi Kun kocsma épülete, ami az iparosok törzshelye volt

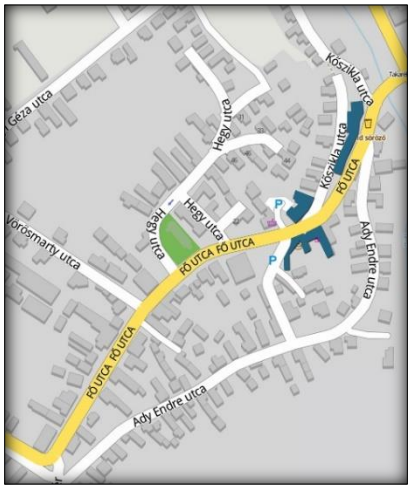

Mára halaszthatatlan feladattá vált Sóskút településközpontjának megújítása, az elhanyagolt, utcaképet zavaró épületek átalakítása, esetleg elbontása, és egy új koncepció alapján a falu meghatározó építészeti hangsúlyt képező központjának megvalósítása.

Ennek érdekében feláldozható lehet a fent látható, romos jelleget tükröző posta és gyógyszertár épület, vagy a ma igen kedvezőtlen látványt mutató Művelődési Ház, amelyek helyén kialakítható lenne a XXI. század elvárásainak megfelelő új Polgármesteri Hivatal, egy modern közösségi ház és a falu új, eddig nem létező főtere.

A volt Andreetti kastély

Az utca mentén kialakult további épületek – az említett épületeken kívül – azonban már nem olyan jellegzetesek, mint az Andreetti házsor, és sajnos megjelenésük inkább zavaró.

A Fő utca délkeleti oldalán álló épületek

A településközpont megújítása során a Fő utca mindkét oldalán javasolt a zártsorú beépítés a Benta-patak hídjától a mai Polgármesteri Hivatal épületéig. Mint a rajzon látható, az épületek magasságával – a terület sajátos jellegének megőrzése érdekében – igazodni kell a kialakult épületek jellegéhez. Az Andreetti soron természetesen a kétszintes épületek megtartása az elvárás, és ez a magasság vihető tovább a templom teréig. A templom mellett egy szabadabb, levegősebb tér megvalósítása szükséges, ami kedvezőbb környezetet biztosítana a falu egyetlen templomának és az itt található épített értékeknek, emlékműveknek.

A templom melletti Hegy utca vonalától a Községháza felé már a földszintes jelleg a meghatározó. E sort a Plébánia csodálatos épülete nyitja, és a további épületek is csupán földszintesek a Polgármesteri Hivatal épületéhez hasonlóan. Ezen a szakaszon, és az utca túloldalán nem cél az emeletes épületek megvalósítása, az egységes jelleg a meglévő oldalhatáros épületek fokozatos zártsorúsításával valósítható meg. A település központi részén a lakóterületek beépítettségének sűrítése javasolható, amely egyrészt a „városiasodás” folyamatát, a központi elhelyezkedéshez igazodó beépítési jelleg kialakulását segíti elő, másrészt gazdaságosabbá teszi a közművek, az egyéb infrastruktúra, például az intézményellátás kihasználását. A sűrűbb beépítés alapja az oldalhatáros beépítési mód továbbfejlesztése, amely a jelenlegi szabályozás módosításával, a zártsorú épület-elhelyezés engedélyezésével biztosítható.

A Fő utca északnyugati oldalának meglévő sziluettje

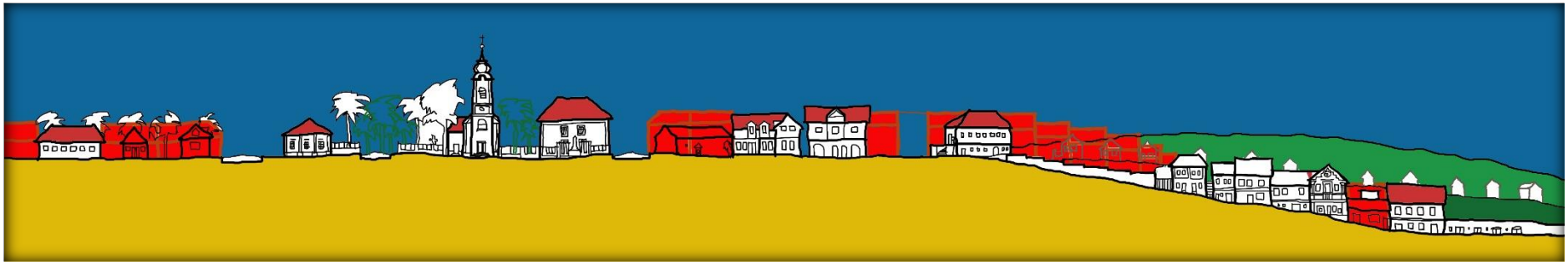

Javasolt sziluett

A zártsorú beépítés kialakítása során azonban figyelembe kell venni néhány olyan elvárást, ami a megvalósuló utcaképet egységessé és széppé teszi.

A zártsorú beépítés elvárt „szabályai”, ajánlott és kerülendő megoldások az Andreetti lejtőn:

Telepítés és magasságok:

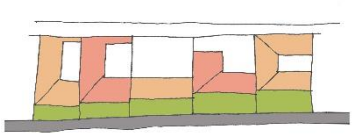

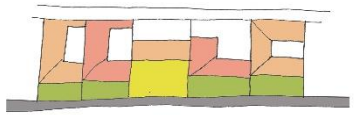

Az épület előkert nélkül, az utcafronton álljon!

Az épületek kialakítása, magassága illeszkedjen a kialakult beépítéshez, a szomszédos épületekhez!

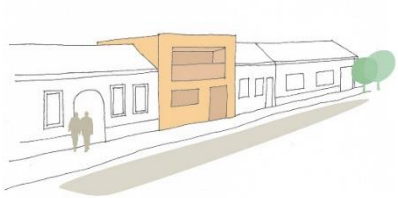

Az épületek tömege, arányai, tetőformája igazodjon a szomszédos épületekéhez, a tető ne legyen szabdalt, ne legyenek rajta tetőfelépítmények, kiugró ablakok!

A településmagban, ahol még a hagyományos kinézetű, régebbi építésű lakóépületek vannak többségben, elsősorban a faanyagú, az eredeti, vagy azzal megegyező osztású nyílászárók alkalmazása javasolható!

E településrészen az épületek színe elsősorban fehér, törtfehér, szürke, halvány mályva-rózsaszín, és a sárga különböző árnyalatai.

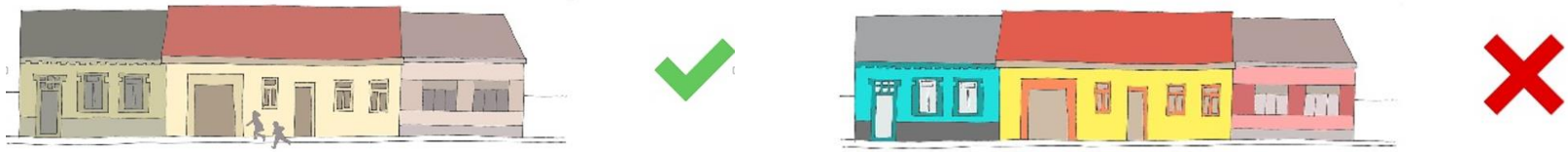

Az épületek színezése során a pasztellszínek alkalmazása javasolt, kerülendők az élénk, rikító színek!

A területen a régi egységes felfogás és anyaghasználat miatt aránylag homogén képet fest a kerítések megjelenése. Bár a zártsorú beépítés miatt sok helyen kerítéssor nincs, de a foghíjtelkeken, vagy a karakterhez nem idomuló beépítések miatt fontos megemlíteni az egység jelentőségét. A jellegzetes kerítés típus helyi mészkőből, magas lábazattal, fejezetes oszlopokkal készült. A kitöltő elem általában kovácsoltvas.

A településközpont egyik példaértékű régi kerítése

Javasolt egyszerű, oszlopos, lábazatos kerítés-kialakítás

9.1.2 A településközpont további területei és a klasszikus lakóterületek

Sóskút központi területein megfigyelhető a településszerkezet történelmi idők folyamán lezajlott fejlődésének folyamata. Az eredetileg egyutcás falu a lakosságszám növekedésével fokozatosan újabb utcákkal, házsorokkal bővült, és kialakult a ma is észrevehető halmazos szerkezet a Kálvária-dombra felfutó és a Benta-patak völgyéig leszaladó kanyargós utcákkal, szabálytalan telektömbökkel, keskeny, hosszú telkekkel. Ez a településszerkezet megőrzendő értéket képvisel, ezért a falu központi területein telket alakítani, utcát nyitni csak a kialakult szabálytalan, halmazos szerkezethez igazodó módon szabad. Meg kell őrizni a meglévő keskeny utcákat, gyalogosan járható közöket, a közterületek ősi szerkezetét, ha egy mód van rá, eredeti keresztszelvényét, burkolatát.

Sóskút utcáin sétálva, lakóépületeinek megfigyelése során – az előzőekben részletesen elemzett Andreetti településrészen kívül – a faluban a még szerencsére nagy számban megfigyelhető hagyományos parasztházak szépsége tűnik fel. A Kossuth Lajos utca, a Petőfi Sándor utca, a Bem utca, a Bajcsy-Zsilinszky utca és még számos egyéb utca mentén megtalálható földszintes, oromfallal az utca felé néző lakóházak különös jelleget kölcsönöznek a településnek. A fésűs beépítésű, oldalhatáron álló családiházak jellemzője az utcára merőleges nyeregtető, a cserépfedés, sok esetben a tornác és az utcai homlokzatok kőburkolata.

A klasszikus tetőformájú hagyományos parasztházak mellett a 60-as – 70-es években megjelennek a Kádár-korszak kockaházai, amelyek általában sátortetősek, de Sóskúton nagyon elterjedt a manzárd-tető alkalmazása is e közel négyzet alaprajzú lakóházaknál. E tetőforma a Fő utcán csak egy épületen, de a központi területrészen több ingatlanon is megfigyelhető. A manzárd-tető helytakarékossága miatt a XVIII. századtól kezdve kedvelt volt az építészetben.

A település ősi magjának, és az ahhoz kapcsolódó településrészeknek a beépítési jellege megőrzendő. Új lakóépület megvalósítása vagy a meglévők átalakítása csak előkert nélküli, vagy a szomszédos ingatlanok beépítési vonalához igazodó, oldalhatáros beépítésmóddal javasolt. Nem szabad az épületet a kialakult gyakorlatnál nagyobb előkerttel megvalósítani, mert az megtöri az egységes utcaképet. Az új épületek alaprajza is a meglévő lakóépületekéhez hasonló legyen, ami természetesen ügyes tervezéssel lehetővé teszi a mai kor elvárásainak megfelelő, korszerű lakóház építését is.

Nem javasolt a hagyományostól elütő, a környezetben kialakult beépítési vonaltól eltérő épület elhelyezése.

Szintén nem javasolt az utca vonalától elforgatott tengelyű épület kialakítása.

A település történeti központjában és azon területein, ahol a hagyományos nyeregtetős, kontyolt nyeregtetős épületek még egységes utcaképet alkotnak, az új épületek igazodjanak a kialakult épület-magasságokhoz, kövessék a hagyományos tetőformát, és a tetők hajlásszöge is illeszkedjen a megőrzött épületek tömegképzéséhez. Azokon az utcaszakaszokon, ahol ez az épület-kialakítás még meghatározó, az új épületek megvalósítása során messzemenően figyelembe kell venni az eredeti megjelenési formát, a kialakult utcaképet más jellegű épületekkel megbontani nem szabad.

A kialakulttól tetőformától eltérő, laposabb vagy meredekebb hajlású tetőforma alkalmazásakor az utcakép nem egységes.

Sóskút belső településrészeinek különleges hangulatot adó épületek jellege megtartandó, a még meglévő, történeti értéket hordozó, hagyományos megjelenésű épületek megőrzésére, értékőrző felújítására különös gondot kell fordítani.

A hagyományos jellegű épületek között megtalálható sátortetős, vagy manzárd-tetős épületek esetében ugyan nem lehet elvárás az épületek eredeti méreteinek, tetőidomának megőrzése, hiszen természetes igény a lakókörülmények javítása és az ezzel együtt járó bővítési lehetőség biztosítása.

Azokon a részeken, rövid utca-szakaszokon azonban – mint például a Kőszikla utca elején –, ahol a sátortetős, vagy manzárd-tetős házakból álló utcakép még jellemző, a felújításra kerülő épületek épületmagassága, tetőformája lehetőleg igazodjon a kialakult formákhoz, az új tetőidom ne legyen nagyon tördelt, zűrzavaros. A tetők hajlásszöge is illeszkedjen a sátor- vagy manzárdtetős épületekéhez.

Az egységes jellegű utcakép érdekében a kialakult épületmagassághoz, tömeg-arányokhoz, tetőformákhoz javasolt igazodni.

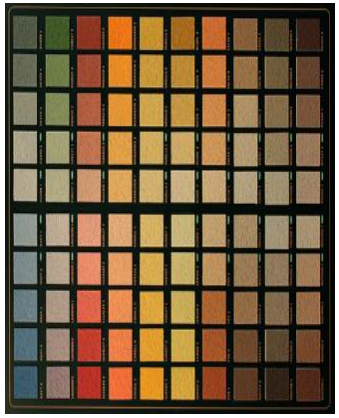

Sóskúton a lakóházak színezése általában visszafogott. Azon lakóépületek esetében, amelyeken nem a sóskúti kő a burkolat anyaga, a továbbiakban is javasoljuk kerülni a kirívó, túlságosan élénk színeket. Bár az építészeti tagozatok kiemelésére alkalmazhatók élénkebb színek, de a nagyobb falfelületek esetében a visszafogottabb színválasztás javasolható. Az épületeken a természetes anyagok használata és színvilága, a Föld színei alkalmazhatók, a színek kiválasztásában illeszkedni kell a környező épületekhez. Ajánlott színek: fehér, törtfehér, az okkersárga, a beige és a téglavörös különböző árnyalatai. Az egységes jellegű utcakép megőrzése, kialakítása érdekében kerülni kell a kék, lila, élénksárga, élénkpiros színeket.

Különböző épület-típusok Sóskúton és a településközponti vegyes terület alacsonyabb beépítésű övezetének jellegzetes utcaképei

A település régebbi lakóépületein a homlokzatok, épületrészletek kialakítása során az illeszkedés elengedhetetlen. A megőrzésre, felújításra érdemes, hagyományos jellegű lakóházak díszítése, az utcai homlokzatot meghatározó nyílászárói, a sajátságos épületrészletek megőrzendők. Ezeknek a házaknak a közvetlen környezetében új épület építése esetén törekedni kell a jellegzetes részletek felhasználására, lehetőleg a hagyományos anyagok, amennyiben azt a műszaki paraméterek megengedik, elsősorban a helyi mészkő alkalmazásával. Kerülni kell a csak jellegében hasonló, de anyagában idegen részletek megvalósítását (pl. Hungarocell ablak-keretezés, műkő díszítések, műanyag lambéria, terméskő, dísztégla stb.). A településközpont környezetében és azokon a részeken, ahol még a hagyományos kinézetű, régebbi építésű lakóépületek vannak többségben, elsősorban a faanyagú, hagyományos osztású, egyszerű megjelenésű nyílászárók alkalmazása javasolható. Az eredeti formájukban még megőrzött épületek nyílászárói felújítandók, amennyiben cserére szorulnak, az utca felé néző homlokzaton csakis az eredeti jellegben újragyártott ablakok, ajtók beépítése javasolható. Célszerű egy önkormányzati pénzalapot elkülöníteni az eredeti nyílászárók, vagy legalább jellegük megőrzése, felújítása érdekében.

A megóvásra érdemes épületeknél alapterület-bővítési igény esetén ezt az épület utcától távolabbi részén lehet megvalósítani úgy, hogy az utcai homlokzat magassága, egyéb méretei, arányai, eredeti, vagy a hagyományos nyílászárókhoz jellegben illeszkedő ablakok, tornácok megmaradjanak.

Az Andreetti lejtőt elhagyva, a Fő utcáról letérve (sötétkék terület) már nem a zártsorú beépítés a jellemző. Oldalhatáron álló és szabadonálló épület-telepítéssel találkozunk, az épületek földszintes vagy magastetős kialakításúak, sok esetben tetőtér-beépítésesek. Ritkán még fellelhetők kétszintes épületek is. E területrészen már az előkert is megjelenik, a lakóházak nem az utcafronton állnak.

E terület domborzati viszonyai változatosak, a Fő utcától északnyugatra a terep elég meredeken emelkedik a Kálvária-domb irányába, az utca túlsó oldalától pedig délkeleti irányba, a patak völgye felé lejt, így ezeken a területeken a terepalakításra fokozottan figyelni kell.

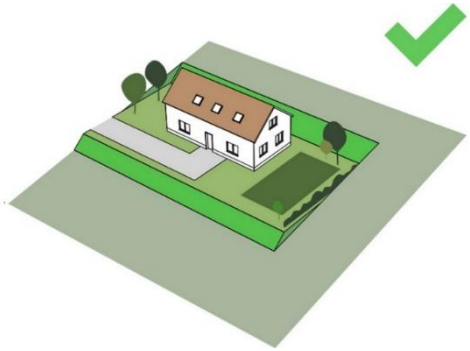

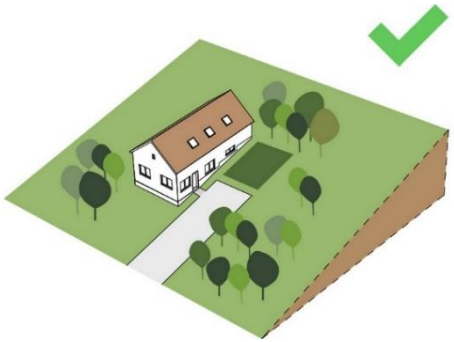

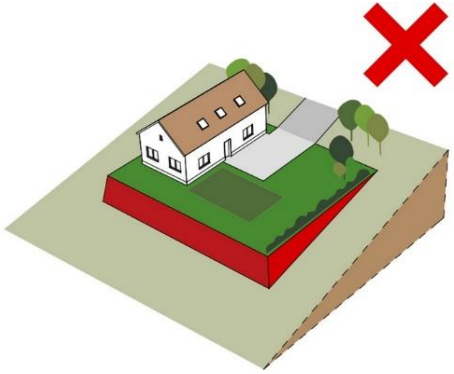

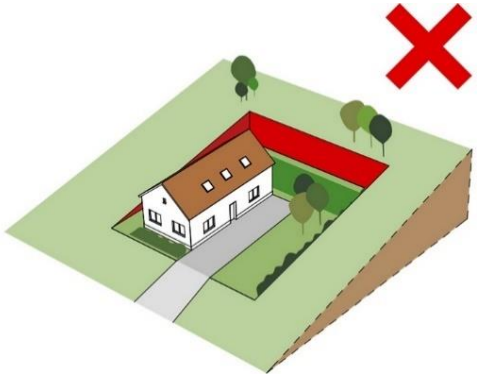

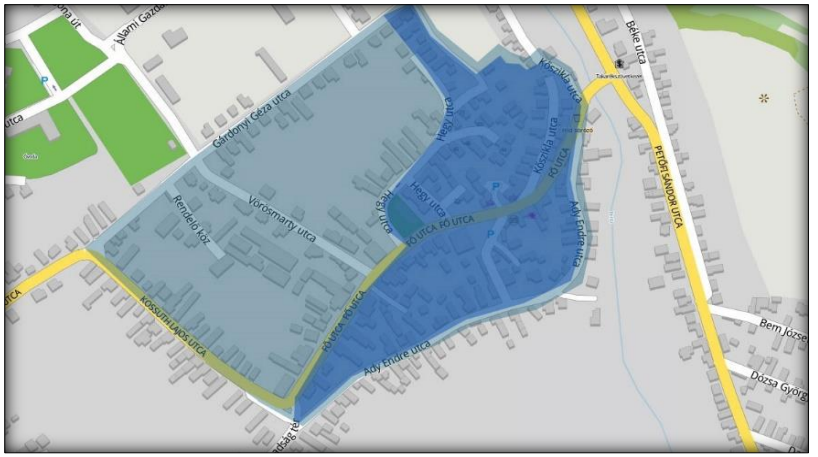

A lejtős területeken az épületek terepre illesztése a megfelelő megoldás. Lehetőleg annyi földet kelljen kitermelni az építkezésnél, amennyit fel is kell használni a kisebb feltöltésekhez. Ezeken a telkeken törekedni kell arra, hogy a lehető legkisebb földmunkát, földmozgatást tegye szükségessé az épület-elhelyezés.

A természetes terepszint jelentős mértékű átalakítása nem csak esztétikai szempontból zavaró, hanem vízelvezetési problémákat is okozhat. Ahol az utca vonalvezetése megengedi, célszerű az épületeket a rétegvonalakkal párhuzamosan telepíteni, mert akkor kevesebb földmunkát igényel a terepre illesztés.

A nagyobb magasságú feltöltések helyett inkább az épületek egy részének földbe süllyesztését kell megvalósítani a kedvezőbb épületmagasság elérése és a gazdaságos építkezés megvalósítása érdekében. Nem javasolt az épület túlzott kiemelése a környezetéből.

Sóskút egyes területein a meredek lejtők helyenként szükségessé teszik kisebb-nagyobb támfalak építését. A kőből rakott támfalak a faluban arculatformáló elemnek tekinthetők. Új támfalat a meglévőkhöz hasonló anyaghasználattal és jellegben javasolt megvalósítani.

A meglevő helyi történeti arculat és karakter – amelynek hordozói a településközpont és az ahhoz kapcsolódó területek régi tornácos, nyeregtetős, kőburkolatú vagy vakolatdíszes oromfalú házai, valamint az Andreetti településrész kőtömbökből épült ház- és támfalai, kerítéslábazatai és oszlopai – egyértelműen Sóskúthoz kötődnek, és nem idézhetők vissza, ha egyszer eltűnnek. Ezzel ellentétben a későbbi idők, különösen a 2000-es évek óta megvalósult épületek építészeti stílusai már nem a helyi hagyományokhoz való alkalmazkodásra törekednek, hanem a globális építőanyag-kínálat helyhez nem kötött kőburkolatai és kőfalazat-imitációi, „koloniális" rusztikus, a régitől idegen fémmunkái, mediterrán hangulatú, illetve gyarmati stílusú tetői és cserépfedései, zárt, terméskő burkolatos kerítései bármikor, bárhol megismételhetők, utánozhatók, így semmiképpen nem adnak sajátos jelleget a falunak.

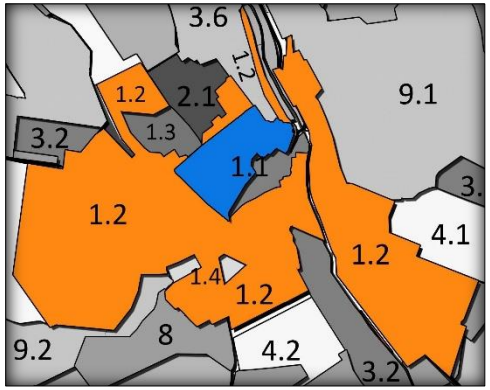

A településközponti vegyes terület további részein (kék terület) és a falu egyéb lakóterületein (narancssárga terület) mind a településszerkezet, mind a telkek mérete, alakja, a beépítés jellege és az épületek megjelenése eltérő képet mutat a településközpontétól.

Ezeknek a területeknek a betelepülése a II. világháború után kezdődött, a legrégebbi lakóépületek a szabadon álló sátortetős házak, de az épületek többsége ennél újabb. A településszerkezet, az utcahálózat szabályos, a telkek nagyjából azonos méretűek. A földszintes lakóházak változó, de általában 0 vagy 5 méteres előkerttel épültek.

Sóskút lakótelkeinek beépítésmódja legnagyobb részt oldalhatáron álló (a telek valamelyik hosszanti oldala mentén épített lakóházak), de kisebb utcaszakaszokon a szabadonálló épület-telepítési mód is megfigyelhető.

A településközpont történeti épületei után a faluban elsősorban az 1960-as és 70-es években elterjedő sátortetős kockaházak, valamint az 1980-as, 90-es évek tetőteres, sok esetben pincegarázzsal kialakított, két-háromszintes lakóházai a jellemzőek, míg az újabb beépítések már általában egyszintesek, esetleg egyemeletesek. Az újabb lakóépületek esetében a hazánkban kissé idegen, főleg mediterrán jellegű házak terjedtek el, de ez Sóskúton még nem annyira jellemző, mint azokon a településeken, ahol a lakosság bevándorlása nagyon nagy méreteket öltött. A faluban a lakóépületek kivétel nélkül magastetősek, általában cserépfedésűek. Színezésük visszafogott, egységes jellegű.

A klasszikus lakóövezetek jellegzetes utcaképei

A klasszikus lakóövezetek jellegzetes utcaképei

Az újabb beépítésű lakóterületek jellegzetes, szabályos utcahálózata, beépítésmódja megtartandó. E területeken – a hagyományos beépítésű lakóterületekhez hasonlóan – a szomszédos beépítéshez való igazodás az elvárható. Előkertes beépítés esetén az új épület előkertje a szomszédos épületek építési vonalához igazodó legyen.

Az építési telkek településen belüli elhelyezkedése, tájolása és fizikai paraméterei megszabják a telken való épület-elhelyezést. A hagyományosan kialakult beépítés meghatározza az új épület helyét és beépítési módját. Új lakóház elhelyezésénél figyelemmel kell lenni a környezetbe való harmonikus illesztésre, a területdomborzati viszonyaira, valamint a megfelelő tájolásra. A rosszul elhelyezett épület rontja a településképet, a tájképet és negatív példát mutat. Ugyanakkor gondos tervezéssel olyan épület is létrehozható, ami tiszteletben tartja a hagyományokat, reflektál azokra, és nem csak összhangban van a táj karakterével, de jó példát mutat más építtetőknek is.

Nem javasolt a kialakult építési vonaltól eltérő helyre épített, vagy az utca vonalától elforgatott tengelyű épület elhelyezése.
Oldalhatáros beépítésű lakóterületen – Sóskút hagyományaihoz igazodva – az új épület is oldalhatárra kerüljön.

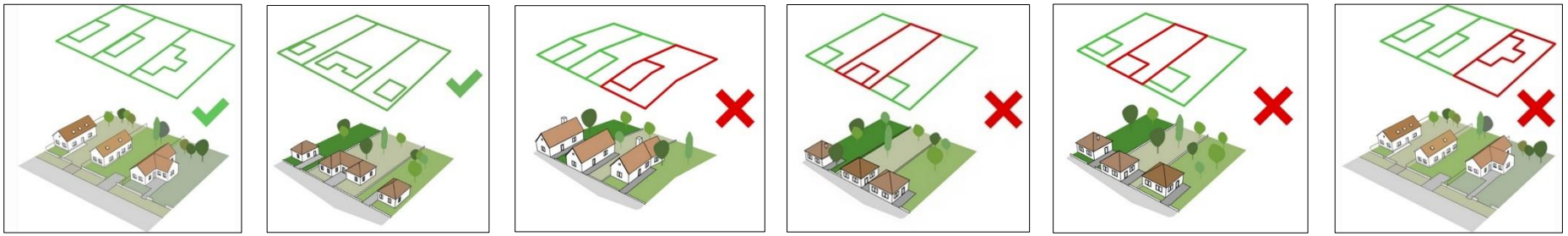

Az újabb beépítések esetén a lakóépület lehetőleg oldalhatáron álljon. Az oldalhatáros épület-elhelyezés biztosíthatja a lakóház későbbi bővítésének lehetőségét és a telek megfelelő zártságát, intimitását.

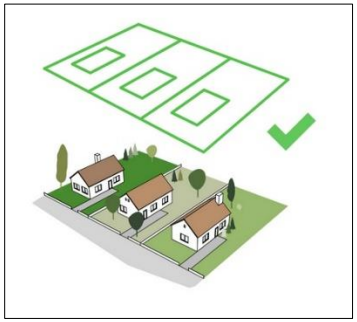

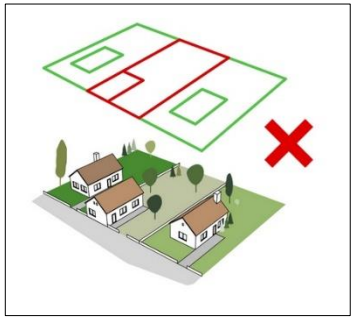

Bár a szabadonálló beépítés előnye, hogy a házat minden oldalról a saját kertünk veszi körül, és minden irányba szabad nagy ablakokat nyitni, de a kert intimitását csak intenzív növény-telepítéssel lehet biztosítani, míg az oldalhatáros beépítés esetén a lakóház a telek szélén helyezkedik el, nagyobb, egybefüggő kert-rész marad meg, és az épület egyik oldalról teljes mértékben megvéd a szomszédok zavaró pillantásaitól.

Azokon a településrészeken, ahol a szabadonálló, előkertes épület-telepítési mód a jellemző, az új épületek is szabadonállóan, az utcában kialakult előkert megtartásával kerüljenek elhelyezésre, mert a kialakult utcaképet megbontja egy oldalhatáron álló épület látványa.

Szerencsére Sóskúton a szabályos utcahálózatú és telekstruktúrájú településrészekben az utcakép még annak ellenére is többnyire egységes képet mutat, hogy az épületek különböző korokban valósultak meg. Egységes jelleget tükröz – a már sokszor említett hagyományos parasztházas és sátor- vagy manzárd-tetős épületsorokon túlmenően – a tetőtér-beépítéses épületek sora is pl. a Tulipán utcában.

A további építkezések során, ahol bizonyos egység kialakult, ott az illeszkedés az elsődleges szabály. Mivel a tetőtérbeépítéses lakóépületek szinte kivétel nélkül utcára merőleges nyeregtetővel, vagy kontyolt nyeregtetővel készültek, az új épületeknél is ez a tetőforma követendő.

A Tulipán utcai tetőtérbeépítéses házsor egységes jellegű utcaképe

Természetesen megfigyelhetők olyan lakóterületek is, ahol az utcakép meglehetősen heterogén, az épületek magassága, tetőgerincének iránya, tetőhajlásszöge és a tetőfedés anyaga merőben eltérő képet mutat. E területeken nem lehet egységes építészeti stílust meghatározni. Túl magas házak azonban nem illenek e városrészek kialakult képébe sem.

A magasság vizuálisan az egyik legérzékenyebb pontja az utcaképnek. Az utca sziluettjéből hamar kitűnik, ha az utcakép nem harmonizál egy-két oda nem illő magasságú, vagy épp alacsonyabb épület megjelenése miatt.

A tetőformák változatossága miatt az új építésű lakóépületeknél az utcában már kialakult tömegarányokat, formákat javasolt előtérbe helyezni. Sóskúton 40 fok körüli a tetők hajlásszöge, bár ez alól természetesen kivételt képez a manzárd típusú tető, mert annak a hajlásszöge változó.

Hajlásszög tekintetében a Magyarországon hagyományosnak számító tetőhajlásszög a követendő példa, csak különleges esetekben javasolt 30 fok alatti és 45 fok feletti hajlásszögű tetőket alkalmazni, így az épület nem árnyékolja le a saját és a szomszédos kerteket, gazdaságosan kihasználható geometriájú tetőtér alakul ki, valamit a déli tetőfelületre épített napelemek tudnak a lehető leghatékonyabban működni. Bizonyos területeken elképzelhető lapos- vagy zöldtető is, de ezek tervezésénél az illeszkedésre, a környezetre kiemelt figyelmet kell fordítani.

Javasolt, hogy az épületek formavilága ne legyen túl nagyratörő, aránytalan, hivalkodó vagy épp túl tagolt. A meglévő jó példákat követve, kiváló építészmérnökök bevonásával a település utcái emberléptékűek, harmonikusak és szerethetőek lesznek. Eltérő tömegarányú, formavilágú épületekkel azonban egységes utcakép nem érhető el. A kirívó épület megbontja az utcaképet, ahogyan például egy melléképület is, melyet a lakóházak sorába, az utcafrontra telepítenek.

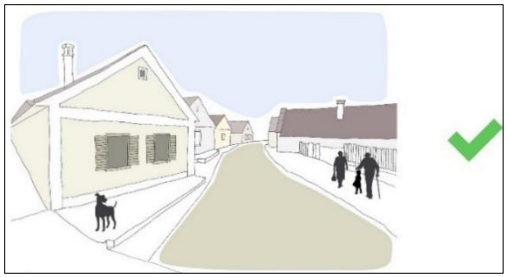

Kialakult, egységes jellegű utcakép esetén nem javasolt a szokásostól eltérő tetőhajlásszög, tetőforma alkalmazása, a túlságosan tagolt, tördelt épület- és tetőkialakítás.

Egységes jellegű utcakép

A homlokzatok színe is fajsúlyos elem az egységes jelleg megteremtésében. A falakon fehéret, szürkét és annak árnyalatait, vagy természetes, világos "föld-színeket" javasolt alkalmazni. Nem elfogadható a feltűnő, élénk, kirívó színek használata. A tiszta egységes színvilág, homlokzatképzés településképileg kedvező megjelenést kölcsönöz.

Kerülni kell a túlságosan élénk, rikító színeket!

A tetőfedésnél elsősorban a matt, természetes alapszínű agyagcserép fedés alkalmazása javasolt. Elfogadható még a matt korcolt lemez, de kerülni kell a nem természetes színű és anyagú fedéseket (lemezek, műpalák, PVC stb.).

A település egészére elmondható a kerítések sokszínűsége / *ahány ház, annyi kerítés*

Az utcai kerítés tervezésekor érdemes az ingatlan környezetében körülnézni, és az ott látható jó példák alapján korszerű megjelenésű, az épülethez és a települési hagyományokhoz illeszkedő kerítést építeni. Javasolt az egész városban a jellegzetesnek mondható megjelenésű kerítések jellegének továbbvitele, és a már meglévő jó példákhoz hasonlóan a hagyományok ápolása a kerítések, kapuk kialakítása során is. A belső településrészeken a kerítés és kapu kialakítása során a szomszédos telkek kerítésének megjelenését kell szem előtt tartani. Az újabb beépítésű területeken továbbra is a természetes anyagok vagy a fémek használata támogatható, a tégla, a kő, a fa és a vas az elsődlegesen javasolt építőanyag.

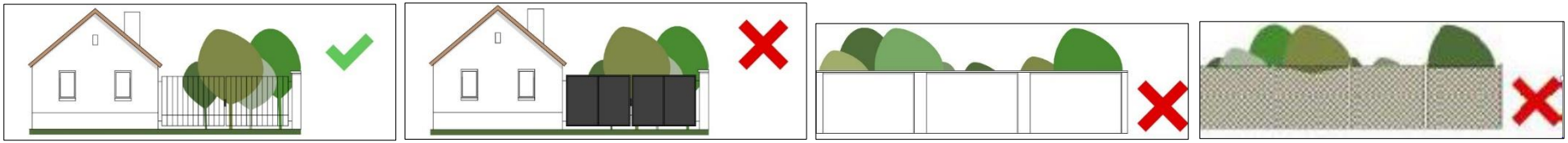

Félig áttört kerítés alkalmazása jól átlátható településképet biztosít.

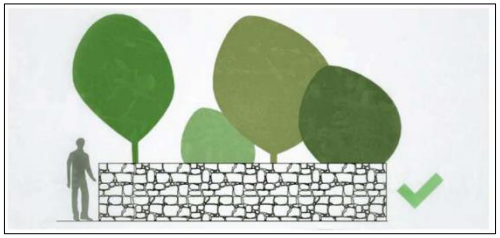

Jellegzetes sóskúti kerítések és támfal-kialakítás

Sóskúton nagy hagyománya van a hagyományos helyi építőanyagból, a nagyméretű sóskúti kőből épített kerítéseknek, támfalaknak. Sajnos a Kőbánya ma már nem ugyanazt a jó minőségű építőanyagot szolgáltatja, de ennek ellenére javasolt a kialakult jelleghez igazodó megoldások alkalmazása. Javasolt a tömör kerítés építését kerülni, és inkább a lábazatos, oszlopos megoldást alkalmazni, akár deszkából, lécből, akár fémből készülnek a kitöltő részek.

A város intézményeinek nagy része a településközpontban, a lakóépületek között működik. Ezekről a 8.1.1. fejezetben írtunk részletesen.

A falu kereskedelmi, vendéglátó létesítményei a főbb utcák mentén találhatók. Az üzletek többségében viszonylag újabb építésűek. Ezek általában a településkép szempontjából nem meghatározó, vegyes megjelenésű, egy-két szintes, magastetős üzletek – élelmiszerboltok, étterem, szolgáltatások stb. –, amelyek telepítése változó, elsősorban szabadonálló beépítésűek.

Ezek közül a jelentősebbek általában az utcai telekhatáron állnak, vagy előkertjük közterületként került kialakításra, ezért utcai kerítésük nincs.

A meglévő épületeken a természetes anyagok színvilága a jellemző, a következő oldalon szereplő képeken látható üzletek falainak színezése sárga vagy törtfehér. Helyenként a kisebb üzletek élénkebb színezést kaptak. A tető anyaga a legtöbb épület esetében piros vagy barna cserép, de van palatetős, bitumenes lemezzel borított és hullámlemezzel fedett kereskedelmi épület is a faluban. A tetők formája is a legváltozatosabb képet mutatja, a manzárd jellegű tetőtől kezdve az utcával párhuzamos nyeregtetőn keresztül a lapostetőig, minden megtalálható a településen.

Az épületekre a tornácok, előtetők alkalmazása jellemző, amely a bejáratokat védi az időjárás viszontagságaitól. Ezek általában a tető anyagával megegyező fedésűek, és sok helyen látszó faszerkezet tartja a tetőt, amely az épület díszítő elemeként is szolgál. Azokon az épületeken, amelyeken előtetőt alkalmaznak, ezek megjelenése általában igazodik az épület tetőformájához.

A városias jelleg kialakítása a meglévő beépítés sűrítését igényli, amely a városközpont zártsorú telepítésű épületeihez közeli településrészekben, valamint távolabb, a főbb utcák mentén a fejlődés irányát jelentheti. A település nem történeti jelentőségű épületeiben működő intézmények, üzletek, szolgáltató házak településképi szempontból nem meghatározó, lakóház-jellegű épületének bővítése, átalakítása általában telken belül megoldható emelet vagy tetőtér ráépítéssel, esetleg az alapterület növelésével az oldal- vagy a hátsókert irányába. Ezeknél az épületeknél is fontos a kialakult utcavonal megtartása.

A megvalósításra kerülő új intézmények telepítése során a beépítendő telek környezetében kialakult, de elsősorban az oldalhatáron álló beépítésmód alkalmazandó, amelynek későbbi továbbfejlesztése is megoldható. Az új épületek esetében a hagyományok tisztelete mellett a korszerűségre, gazdaságosságra, építészetileg, településképi szempontból kiemelkedő, de a környezetében kialakult településképet tiszteletben tartó épületek megvalósítására kell törekedni, amelyek a későbbiek során meghatározhatják Sóskút arculatát.

Az új épületek színválasztása során kerülni kell a kirívó, élénk színeket (kék, lila, élénksárga, élénkpiros). Az épületeken a természetes anyagok használata és színvilága, a föld színei alkalmazhatók, a színválasztásban illeszkedni kell a környező épületekhez. Ajánlott színek: fehér, törtfehér, az okkersárga, a beige és a téglavörös különböző árnyalatai.

A lejtős területeken az épületek terepre illesztése a megfelelő megoldás, törekedni kell arra, hogy az építkezés a lehető legkisebb földmozgatást tegye szükségessé.

Az épületek stílusban, építészeti jegyekben igazodjanak a falusias környezethez, de az épülettartozékok, nyílászárók a mai kor elvárásainak feleljenek meg. A homlokzatok, épületrészletek kialakítása során az egyszerűségre kell törekedni. A finom szemcsés, természetes színű vakolatok, sima felületű burkoló anyagok használata javasolt. Nagyon látványos lehet a lábazatok, oszlopok kő- vagy téglaburkolata, az egyéb kiemelt részek kővel, téglával vagy fával történő burkolása. Kedvező megjelenést biztosíthat a homlokzati sík kismértékű megmozgatása, elsősorban az ablakok, ajtók körül, az épület kiemelésre érdemes falrészletein.

A kereskedelem és szolgáltatás épületeinek bemutatása

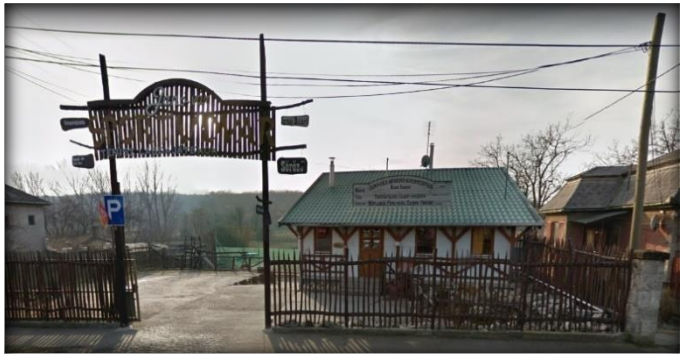

9.1.3. *Nagy zöldfelületű intézményterület*

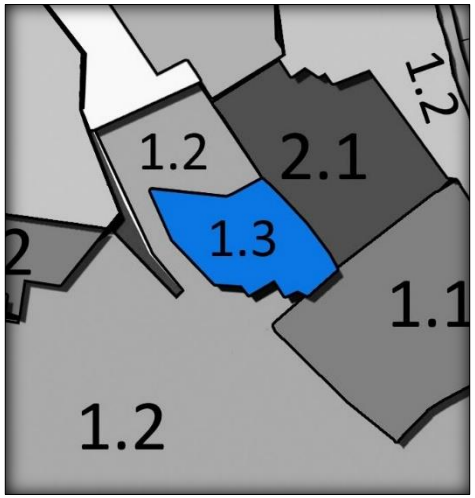

A területigényes intézmények (az óvoda, az iskola és a sport-terület) a falu szívében, egy nagy kiterjedésű, önálló településszerkezeti egységet képező telekcsoportban találhatók, és kivétel nélkül szabadonálló beépítésmóddal kerültek kialakításra.

A településképi szempontból meghatározó iskola és óvodaépület arculata egymáshoz illeszkedő. Mindkét intézmény magastetős, kontyolt, cserépfedésű nyeregtetővel. A két épület színvilága is hasonló, a sárga valamely árnyalata, a nyílászárók fehérre mázoltak. A két épület tömegformálása, mérete a funkcióból adódóan természetesen eltérő, az általános iskola tömege jóval nagyobb, két, helyenként háromszintes, míg az óvodaépület döntően földszintes, kisebb részén emeletes kiemeléssel. Míg az iskola a számára kijelölt nagy telken úgy került elhelyezésre, hogy átlósan befordított telepítése miatt uralja a látványt, előtte pedig jelentős mélységű előkert látható esztétikus kertészeti kialakítással, addig az óvoda az ingatlanát határoló utca mellett áll, előkert nélküli telepítéssel, kissé megbújva az utca fái mögött.

E két épület jellegétől eltérő megjelenésű az iskolaépület mögött felépített tornacsarnok és a kijelölt intézményterület egy másik ingatlanán megvalósított sportöltöző. Mindkét épület megjelenése egyszerűbb, jellegtelenebb.

A gyermekintézmények telke a funkciójuknak megfelelő, lehetővé teszik a gyermekek játékát, pihenését, a sportolást, az egyéb felületek pedig rendezett zöldfelületként vannak kialakítva.

Az intézmények kerítései is változatosak. Az óvodának az utcafronti beépítés miatt az épület vonalában nincs is utcai kerítése, a további szakaszokon a kerítés az épület folytatását képezi, de az épület két oldalán eltérő kerítéskialakítás figyelhető meg. Az iskola hatalmas telke dróthálóval van bekerítve, aminek látványát az előkertben telepített növények kicsit megszépítik. A sportpályák nincsenek lekerítve, a terület sarkában található játszótér kerítése fémből készült, a mai kor elvárásainak megfelelően. A két meghatározó épület a környező falusias megjelenéshez igazodóan alakítja a településképet.

Amennyiben a területen új épület megvalósítása válik szükségessé, a meglévő épületek jellegéhez, tömegképzéséhez, arányaihoz, színezéséhez és az alkalmazott anyaghasználathoz, építészeti részletekhez javasolt igazodni. Az igazodás nem feltétlenül jelent azonos jelleget, például magastetős kialakítást, csupán a környező beépítés arculatához való alkalmazkodás, a megfelelő alázat lehet követelmény. Új beépítés esetén az elsődleges a korszerű anyaghasználat, a funkciónak megfelelő formaválasztás és a XXI. század építészeti követelményeinek való megfelelés.

Az új intézmények kerítéseinek megvalósítása – amennyiben kerítés építése szükséges – elsősorban áttört, vagy részben áttört, lábazatos, oszlopos megoldással javasolható. Kerítések esetében is a természetes anyagok használata támogatható, a tégla, a kő, a fa az elsődlegesen javasolt építőanyag. Fém anyagú kerítés esetén az egyszerűségre kell törekedni. A növényzettel való kombinálás javít a kerítés megjelenésén. A tömör vagy a túl magas kerítés építését lehetőleg kerülni kell.

A karakter területen belül az oktatási és nevelési intézmények, valamint a sportpálya és a Millenniumi park összefüggő zöldfelületi fejlesztése, ezen belül a karakter területi határ mentén többszintes határoló és talajtakaró cserjét, valamint lombos fát is tartalmazó szegély telepítése javasolt. A zöldfelületek ligetes – legalább 60%-os árnyékolást – biztosító fásítását a településen honos és allergiát nem okozó, nem mérgező termésű fajokkal kell megoldani.

Az összefüggő zöldfelület eszköze lehet a szabadtéri környezeti nevelés, a helyi természetei értékek, adottságok bemutatásának, valamint madárbarát kert kialakításának is. Mindehhez ajánlott az almatermésűek családjába tartozó fajok alkalmazása.

A helyi jelleg tudatosításának eszköze lehet a helyi építési hagyományokat megtartó, megújító anyaghasználat, alkalmazás is a berendezési tárgyak körében.

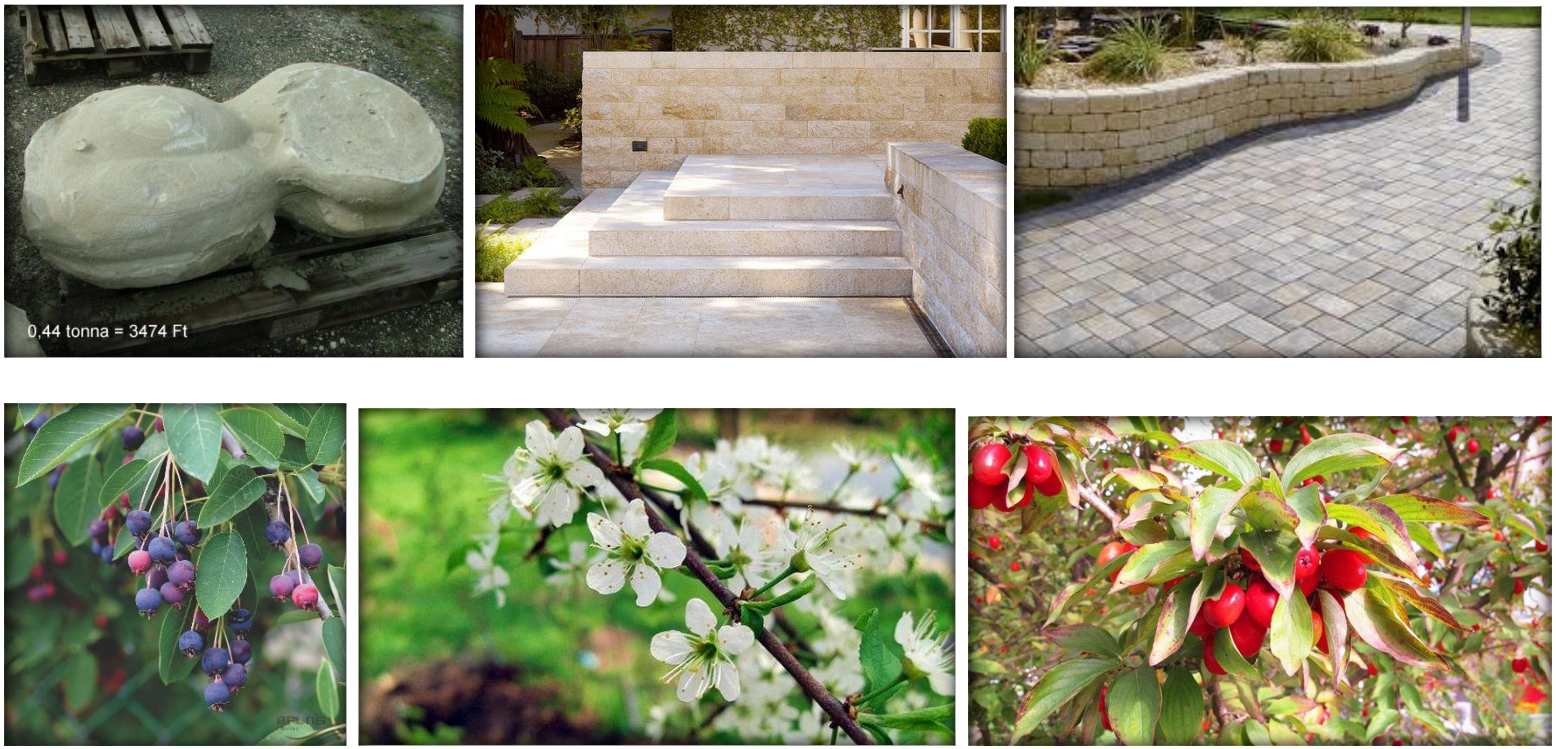

A területigényes intézmények, a nevelési központ
környezetében alkalmazásra javasolt anyagok és növények

9.1.4. *Temetők*

A temetők hagyományos és jellegzetes lombkoronájú fafajai Sóskúton a vadgesztenye és a kislevelű hárs. E fajok klíma és terheléstűrőbb, kevésbé szemetelő nemesített változatainak alkalmazása továbbra is javasolható. Tekintettel a helyi faragható kő jelenlétére és hagyományára, ugyanakkor tudomásul véve annak minőségi romlását, azzal harmonizáló világos, természetes hatású műkő sírkő és urnafal elemcsalád fejlesztése és alkalmazása javasolható. Esőtől védett helyzetben – urnafal fedlapjaként, burkolólapként - a sóskúti kő alkalmazása továbbra is javasolható. A településen igényként megjelenő, ugyanakkor a falusi temetők hangulatához kevésbé illeszkedő urnás temetkezés továbbra is kerítésfal belső oldalához építve és növényfuttatással, vagy kordonos növénytagolással javasolható. A temetőkapu a sírkert fontos eleme, igényes megfogalmazása hozzájárul a kegyelet méltóságához.

A temető területén kiemelt feladat a védett régi sírok megóvása, jókarban tartása, környezetük folyamatos ápolása.

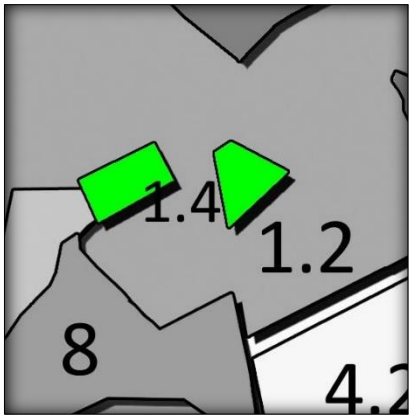

Javasolt esztétikus megoldások a temető fejlesztésére

9.2. Gazdasági területek

9.2.1. *Major*

A volt Törökbálinti Állami Gazdaság majorja számos különböző jellegű épületet foglal magába, de ezek a terület viszonylagos zártsága miatt csak minimális mértékben arculat-képzők. Sajnos a területe jellege ma a rendezetlenség képét mutatja, mind az épületek összevisszaságában, mind a kerítések megjelenésében, mind a telephelyen belüli területek elhanyagoltságában.

A terület megújítása elengedhetetlen lenne Sóskút településképének javítása érdekében. Ehhez a meglévő épületek további felújítására lenne szükség. Mivel a területen nem határozható meg egységes jelleg, így nem is lehet elvárás az épületek azonos, vagy egymáshoz igazodó megjelenésének az elérése, de nagyon sokat segítene a Major látványán, ha első ütemben legalább a határoló közterületek felől látható épületek kaphatnának korszerűbb kinézetet.

Az épületek felújítása során a meglévő épületek jellegéhez való alkalmazkodás szükséges a tömegformálásban, az alkalmazott tetőidomok kiválasztásában. Az igényes és esztétikus homlokzati burkolóanyagok, egységes jellegű tetőfedés alkalmazása már sokkal elfogadhatóbbá varázsolhatná a gazdasági terület külső megjelenését.

Új épületek elhelyezése esetén a szabadonálló épület-elhelyezés javasolható, igazodva a kialakult beépítésmódhoz. Az új épületek földszintesek, vagy legfeljebb egy emeletesek legyenek, és új építés során is meg kell találni a terület épületeinek jellegzetességeit, és ahhoz kell illeszkedni színezésben, anyaghasználatban, tömeg- és tetőformálásban egyaránt.

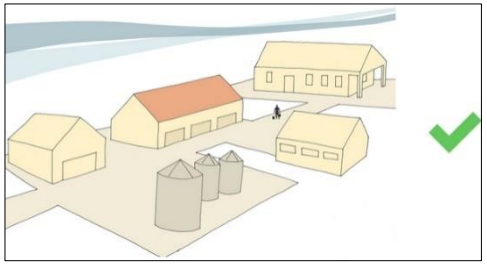

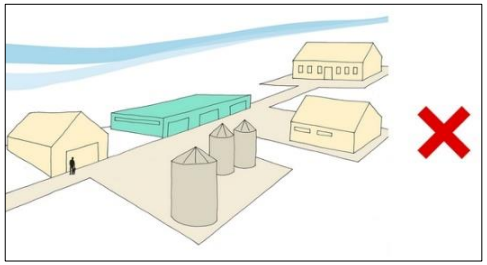

Meg kell találni a területen található épületek jellegzetes vonásait, és a felújításoknál, új építésnél alkalmazkodni kell a környezethez.

Álljon itt példaként a Márványistállóhoz hasonlóan romos budajenői magtárépület dicséretre méltó felújítása

Nagyon fontos lenne a műemléki értéket képviselő márványistálló felújítása az építészeti érték megóvása érdekében, amelyhez a tulajdonviszonyok rendezése, egységesítése valószínűleg elengedhetetlen feltétel. A kétszintes épület mielőbbi megújítása során meg kell őrizni az eredeti formát, arányokat, stílusjegyeket. Az épület-tagozatokat, nyílászárókat is eredeti jellegükben kell felújítani, igazodva az eredeti anyaghasználathoz, részletképzéshez.

Célszerű lenne a terület kerítésének egységessé tétele, a barátságtalan betonelemekből álló kerítés befuttatása, vagy növényzettel való takarása.

A major település felé eső határán az elemes betonkerítés bontása, helyette háromszintes mezsgye (lépcsőzetes természetes sövény és fasor), vagy megtartása esetén nyírt sövénnyel történő takarása javasolt. A Kálvária-domb felé háromszintes, belátás takaró és egyben szélvédelmet is adó, örökzöldeket is tartalmazó mezsgyét lenne célszerű telepíteni. A Gárdonyi Géza utcában álló fehér eperfa óriást védelemre javasoljuk.

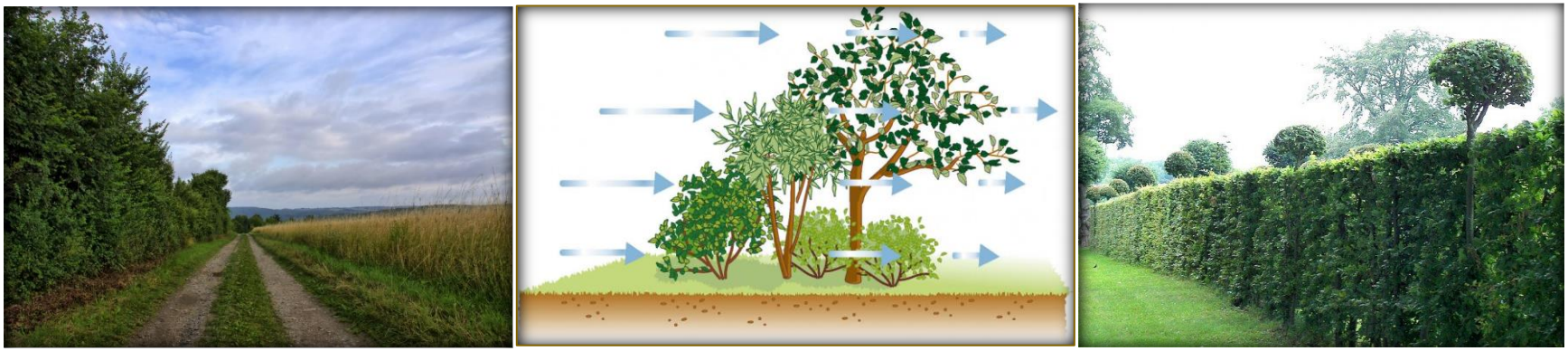

Példa mezsgye, azaz lépcsőzetes természetes sövény és fasor kialakítására

9.2.2. *Sóskúti Ipari Park*

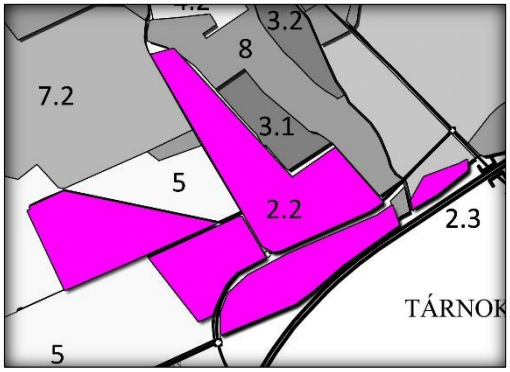

Az M7 autópálya sóskúti csomópontjánál üzemelő, és gyors ütemben fejlődő, bővülő Ipari Park az elmúlt egy-két évtized során alakult ki, így épületeinek telepítése, jellege korszerű.

A gazdasági területeken a mai technológiával a leggazdaságosabban építhető épületek megjelenésére lehet számítani, ahol az egyedi igények miatt egységes építészeti megjelenés nem elvárás. Az új gazdasági területek beépítése során a mai kor követelményeinek megfelelő kialakítás az elvárható mind az úthálózat, mind a parkolóhelyek vonatkozásában, és a megfelelő méretű és minőségű zöldfelületek kialakítására kell törekedni. A cél, hogy a gazdasági területek környezetében is általánossá váljon az értékes épített és természeti környezet kialakítása, illetve a környező beépítéshez, épület-megjelenéshez való illeszkedés.

Az üzemi – akár kereskedelmi, szolgáltató vagy ipari jellegű – tevékenységet végző telephelyeken az épületek telken belüli elhelyezése a környezetükben álló épületekhez igazítandók, de gazdasági területen mindenképpen szabadonálló épület-elhelyezés javasolható. Ez az épület-telepítési mód lehetővé teszi az épület körbejárását, a megfelelő méretű parkolók kialakítását, a létesítmény zavartalan gazdasági kiszolgálását, és legalább az előírt mennyiségű, lehetőleg két-háromszintes növényállománnyal rendelkező zöldfelület kialakítását.

Kerülendők a bonyolult alaprajzok és a toldalékos, túlságosan tördelt jellegű épületek kialakítása, a gazdasági hasznosítású épületek megformálása során az egyszerűségre kell törekedni.

A tetőfelület lehet lapos, vagy alacsony hajlásszögű, de látható tetőfelület esetén itt is az esztétikus megjelenés az elvárás ugyanúgy, mint a burkolóanyagok, a nyílászárók, az egyéb épületrészletek esetében.

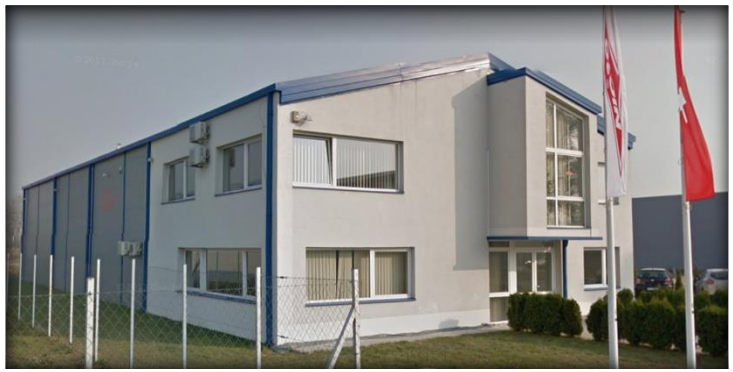

Mivel az Ipari Park a belterülettől távolabb alakult ki, itt az épületek magassága és tetőidoma szabadon megválasztható.

A terepalakításnál a gazdaságosság és az ésszerűség tartandó szem előtt. A gazdasági területeken a lejtők irányát és meredekségét figyelembe kell venni már az épületek tervezése során. A lejtősebb telkeken elsősorban a szintvonalakkal közel párhuzamos hossztengelyű épületek megvalósítása javasolható annak érdekében, hogy minél kisebb bevágás, illetve feltöltés legyen szükséges a létesítmények terepre illesztéséhez. A nagy magasságú támfalak építését kerülni kell, mert az ronthatja a telephely látványát. A szintkülönbséget inkább kisebb meredekségű lejtőkkel, tereplépcsőkkel kell áthidalni.

Esztétikus, kedvező tömegű és színhasználatú ipari épület

A gazdasági területeken kialakítandó épületek színvilága lehet változatos, de nagy felületeken lehetőleg kerülni kell a zavaró, túlságosan élénk színeket. A belterülettől távolabbi elhelyezkedés miatt a kialakításra kerülő épületeken a színek kiválasztása során szabadabban lehet tervezni, egy-egy épület, épületrész élénk színezése is elképzelhető a figyelemfelkeltés, az adott cég reklámozása érdekében. Sóskúton egyre inkább a kék szín kezd meghatározóvá válni az Ipari Park épületein, így ennek a középkék színnek az alkalmazása a további épületeken is lehet követendő példa, akár kombinálva fehérrel, szürkével.

A nyílászárók, a homlokzatképzés és az épület részleteinek kialakítása során lehetőleg az egyszerűségre és az épület funkciójához, jellegéhez, megjelenéséhez való igazodásra kell törekedni.

Az Ipari Park jellegzetes épületei

A telephelyek kerítése, kapuja elsősorban a rendeltetéséhez igazodó megjelenést tükrözzön, lehet például acél pálcás vagy hálós kerítés, de az összes működő és kijelölt gazdasági területen a kerítések vonatkozásában is az elsődleges szempont a minőségi építőanyagok használata.

Áttörés-mentes, falszerű kerítés csak abban az esetben elfogadható, ha az ingatlanon folyó tevékenység esztétikailag zavaró.

A rendezett kerttel kialakított telephelyeknél az áttört kerítés javasolható, szükség esetén a kerítés mentén – lehetőleg háromszintes – növényzet telepítésével.

Példák ipari jellegű, egyszerű megjelenésű kerítésekre

A gazdasági hasznosítású ingatlanok kertjei sok esetben nem esztétikusak, de még jelentős méretű burkolt felületek esetében, szabadtéri raktározás mellett is törekedni kell a kert nagy részének növényzettel történő beültetésére, részben a zavaró esztétikai hatás kiküszöbölése, enyhítése, részben a kedvező munkakörülmények biztosítása érdekében. A tervezett gazdasági területeken oda kell figyelni a megfelelő növénytelepítésre, elsősorban a feltáró utak és a telephelyek kerítései mentén, de a kötelezően kialakítandó zöldfelületek növényállományát is gondosan meg kell tervezni. Az ingatlanokon minél nagyobb felületen kell fát, cserjét ültetni a gyepterületek kiegészítéseként, és ezek gondozásáról is folyamatosan gondoskodni kell. A burkolt felületek minőségi anyagokkal történő kialakítása, a szabadtéri raktározás megszüntetése is sokat javít a telephely megjelenésén. Javasolt a telekhatárok mentén a kerítések mellett sűrűbb fasorok, cserjék, sövények telepítése.

Az Ipari Parkban az egységes és rendezett utcakép kialakítása érdekében a főépületek előtti előkerti-szakaszt intenzív módon, kiemelt növényágyásokkal és talajtakarók alkalmazásával javasolt kialakítani. A szabadtéri üzemi területek közterületről való feltárulását háromszintes, minden évszakban belátást gátló növényállománnyal kell takarni. A mezőgazdasági területekkel érintkező határához csatlakozó zöldfelületek csak a településen honos fa és cserje fajokkal, valamint természetszerűen telepíthetők be. Az Ipari Park úthálózatát nagy lombkoronájú, egységes fasorral kell fásítani, javasolt sövényszakaszok telepítése is. A minél gyorsabb zöld hatás és árnyékolás elérése érdekében a „csokros” fatelepítés és egyéb előfásítási módszerek alkalmazása is támogatható.

.

Javaslatok fatelepítésre

9.3 Különleges nagy zöldfelületű rekreációs területek

9.3.1. *MX Track cross-pálya*

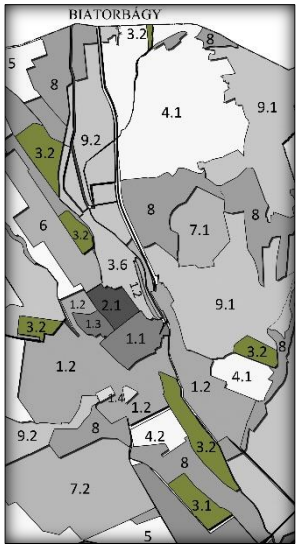

A felhagyott homokbánya-részek felületét legalább 70%-ban biológiailag aktív felület létrehozásával kell új, végleges használatra alkalmas állapotba hozni. A végleges újrahasznosításra alkalmas állapot megteremtéséig a terület szegélyén háromszintes – lépcsőzetes cserje sorok és fasor – növényállománnyal javasolt takarni a jelenlegi kedvezőtlen látványt.

9.3.2. *Lovas tanyák, birtokok*

A lovas tanyák látványának javítása érdekében javasolt növénytelepítések

A tájban megjelenő legelő állatok, a karámok, legelők és futófelületek látványa alapvetően vonzó.

Településképi szempontból zavaró hatást a kevésbé igényesen kialakított fedett lovas-pályák jelentenek. A lóistállók és egyéb épületek kisebb léptéke miatt nem érik el ezt a hatást.

A lovassport épületcsoportja azonban szinte minden esetben fatelepítéssel takarható, illeszthető lenne, ezért ennek megvalósítását javasoljuk. A laza telepítésű létesítmények belső szerkezetét, úthálózatát fasorokkal is érdemes követni, míg a külső szegélyre a betekintést megengedő alacsony sövény és fasor telepítése javasolt.

A lovardákhoz kapcsolódó parkolók ligetes erdőtelepítéssel, vagy a parkolók erdősávban történő kialakításával takarhatók. A jelentős mennyiségű gyepfelületet fajgazdagságának fokozásával és a virágzó cserjék választásával tehetők még változatosabbá a lovassport létesítmények.

9.4 Szőlő-, és kertgazdasági területek

Hangulatos pince a szőlő-hegyen

Sóskút történeti szőlőterületein a pincesorok anyaghasználatához illeszkedő, hagyományőrző közterületi megjelenés fenntartása indokolt. A hagyományos megjelenés a faragott sóskúti kőelemek impregnálásával, felületvédelmével, vagy eső elleni védelmével érhető el. Javasolt a menthető elemek felmérése, az anyaghibák javítása. A szőlőművelési ág megőrzése szintén támogatandó.

Az újabb szőlő- és kertgazdasági területeken a szőlő nem kizárólagos haszonvétel, itt a kertekbe elsősorban gyümölcsfák és bokrok telepítése javasolható. A drótkerítések takarására virágos élősövény telepítendő az utcai és a közterületekről látható oldalkerti, hátsókerti szakaszokra.

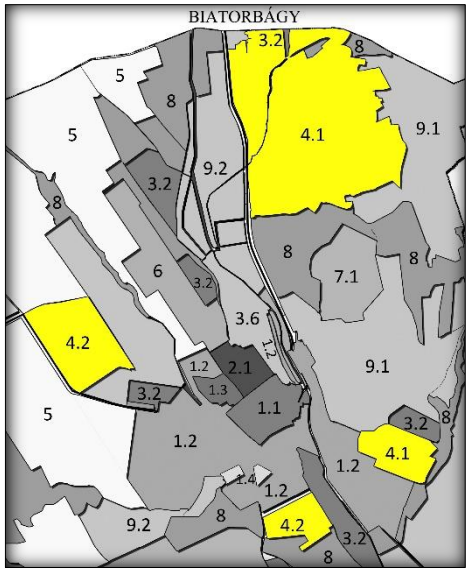

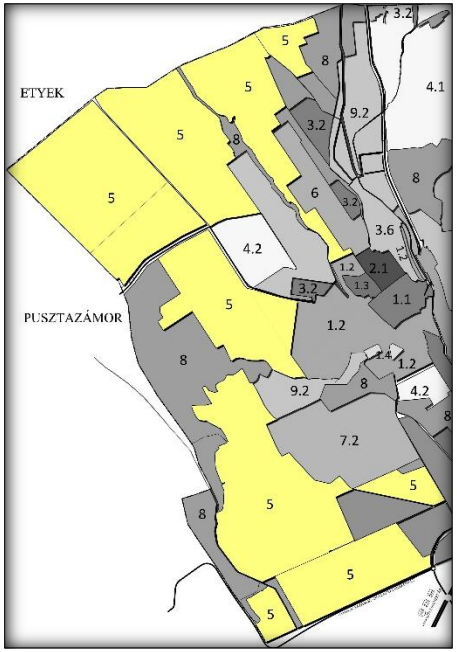

9.5 Nagyüzemi mezőgazdasági területek

A nagyüzemi mezőgazdasági területen a táj jelenlegi szerkezetének, a kompakt települési megjelenés megőrzésének érdekében szántó művelési ágban nem javasolható beépítés, birtokközpontok kialakítása.

A nagyüzemi gyümölcsösök és állandó ültetvények vadkár elleni védelme miatt szükség esetén megengedett vadkerítés létesítése.

A táj ökológiai kapcsolatainak megőrzése érdekében a meglévő völgyek, árkok és vízmosások nem keríthetők be és nem vághatók át kerítéssel, a rejtőzködésre és vonulásra alkalmas tájrészleteket vadremízként és vadátjáróként meg kell őrizni.

Szántóföldek

9.6. Új tanyák

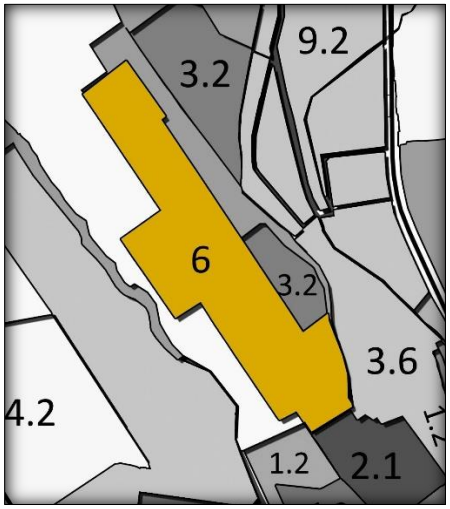

A tanyák beépítésre szánt területrészeinek igényes zöldfelületi kialakítása fontos településkép fejlesztési feladat. A gazdasági jellegű telekrészek határán gyakran rendezetlen megjelenésű kerítésszakaszok helyett egyszerű vadkerítést, vagy magas, behatolást megakadályozó élősövényt kell alkalmazni.

Javaslat a tanyák élősövénnyel, fasorokkal való elszeparálására

9.7. Bányaterületek

A bányaterületekhez kapcsolódó erdőterületek megőrzése a harmonikus tájkép fenntartásának záloga. Azokon a szakaszokon, ahol jelenleg nem takarja erdő a bányaudvarokat és üzemi területeket, valamint a közlekedési pályák felé a településen honos fajokból javasolt természetes megjelenésű erdős szegély, mezsgye telepítése.

Bányaterületek kedvezőtlen látványát facsoportokkal, egyéb növénytelepítéssel lehet barátságosabbá és tájbaillőbbé tenni

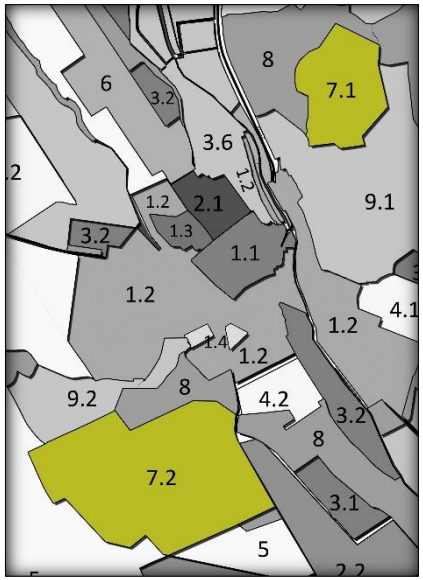

9.8. Erdőterületek

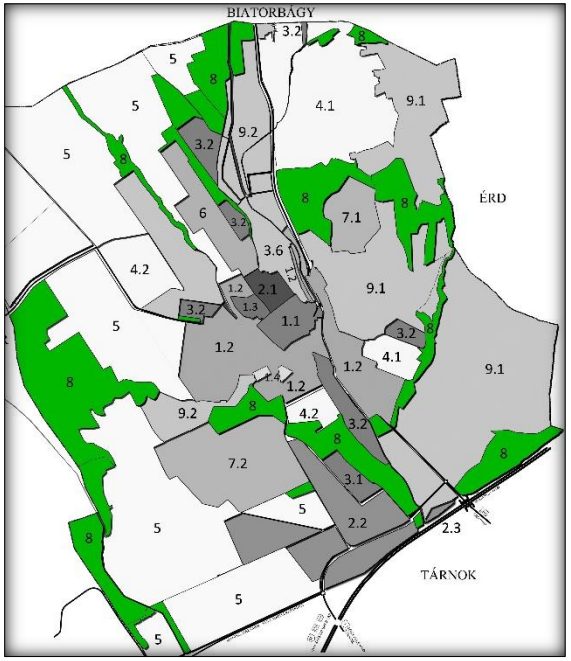

A település területén üzemtervezett erdők újratelepítésére nem alkalmazhatók az özöngyom fafajok, a településen honos fajokból álló erdőállományok kialakítása kívánatos.

Sóskút látképe a Kálvária-dombról, a hegyoldalban sűrű, beerdősült részekkel

9.9. Természetközeli területek

A természetközeli területek beépítetlenségének megőrzése, valamint a terület ökológiai funkcióinak fenntartása fontos a települési táj természetes látványelemei, élhetőségének és környezeti minőségének megőrzése szempontjából is. A természetközeli területek ökológiai és tájképi jó karban tartása érdekében az özöngyomnövények elleni védekezés, valamit a honos növényekkel történő telepítések javasolhatók. A területre építmények természetvédelmi, vagy ökoturisztikai céllal és a tájképbe illesztetten helyezhetők el. Kerítés nem, vagy csak karám jelleggel alakítható ki.

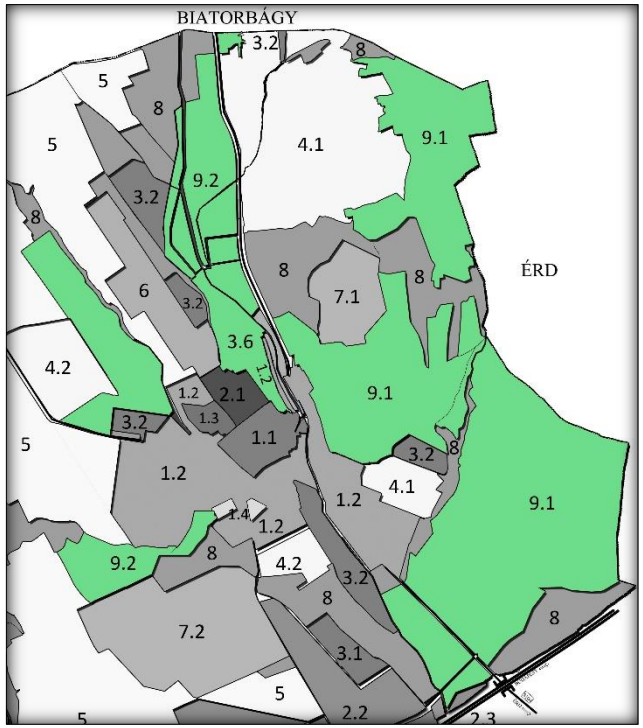

Természetközeli terület

10. Jó példák bemutatása: épületek, épületrészletek, kerítések, kertek

Általánosságban is igaz, hogy a magas színvonalú modern, kortárs építészet – amely tömegformálásával, tagolásával és felületeivel reflektál a környezet adottságaira, hagyományaira, kialakult történeti karakterére, és harmonikus viszonyokat teremt a környező zöldterületekkel, tájjal – minden települési környezetben jó illeszkedést és kedvező fejlődést eredményez. A kimagasló színvonalú, előremutató modern építészet ugyanúgy védjeggyé képes válni Sóskúton is, mint a meglévő klasszikus mészkő burkolatú, finoman cizellált, vagy épp a sima felületű, egyszínűre vakolt homlokzatú parasztházak világa.

A régi, klasszikus sóskúti házak helyi mészkő-burkolattal történő homlokzatképzésének átvétele, másolása új és eltérő karakterű épületek tervezése esetén nem elvárás, különös tekintettel arra, hogy a sóskúti kő ma már nem ugyanazt a minőséget és megjelenést tudná biztosítani, de a régi, történeti épületek felújítása során fokozottan javasolt a hagyományos épületrészletek, burkolatok, díszítőelemek alkalmazása. A klasszikus anyagok, formák, továbbá részletek a modern kori építészetbe integrálva, annak megfeleltetve – például hagyományos díszítőelemek stilizált használata – szép megoldásokat eredményezhetnek.

Gyönyörű, egységes jellegű, utcára merőleges épületek sora Sóskút egyik lejtős utcácskájában, a Bem utcában

A települési, településrészi karakter szempontjából mindig előnyös a karaktert hordozó épületek, elemek olyan módon való megújítása, amelynek során az adott elem, épület jellege megmarad. A karakter a felismerhetőség, azonosság, ezáltal az állandóság, megbízhatóság, stabilitás, végső soron otthonosság érzetét kelti. A karakter ad lehetőséget a kötődésre.

A felújítások tehát hozzájárulhatnak a karakter megőrzéséhez, mert a megújítás látható példaként jelenik meg, ugyanakkor elősegíti a megújításra vonatkozó helybeli szakmai tudást és tapasztalatokat.

Jó példák klasszikus, oldalhatárra telepített, nyeregtetős, oromzatos épületek felújítására, és egyéb beépítési jellegű lakóházakra

látszó mészkő burkolattal

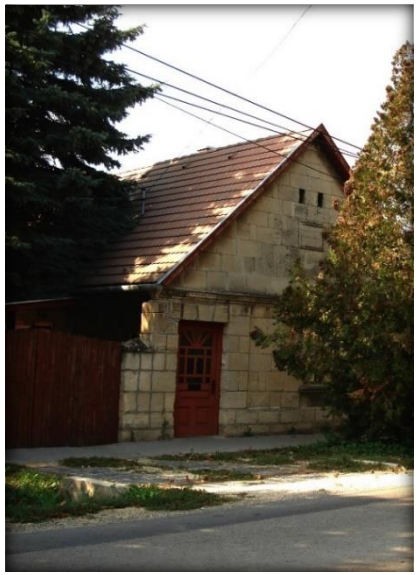

vakolt burkolattal

Egy-egy felújítás révén terjednek az adott típusú anyagokhoz, szerkezetekhez kapcsolódó jó, használható megoldási lehetőségekre vonatkozó ismeretek, és ösztönző erőt is jelent egy adott környezetben a hasonló megoldások felé. A településszövetben megjelenő új elemek esetén akkor beszélhetünk a településkarakter szempontjából jó példáról, ha az új épület, építészeti részlet a karaktert meghatározó elemekre elegendően érzékelhető, látható módon utal, azokhoz ismétlés, hasonlóság által kapcsolódik.

Sóskúton elsősorban a karakter-meghatározó épületek illetve elemek felújításai jelentenek jó példákat. Kiemelendők azok az esetek – különösen történeti épületek esetén –, ahol a homlokzat-felújítás nem csak az épület nyílásrendszerét és formáját őrzi meg, hanem az eredeti ablakokat, ajtókat, illetve homlokzatképzést is megtartják, illetve felújítják.

A történeti nyílászárók felújítása történhet a korábbi festés eltávolításával, vagy átfestésével, de a homlokzat és a tömeg megtartása a homlokzati ablakok eredetiekhez hasonló osztású és anyagú új szerkezetekre való cseréjével is történhet. A korra, illetve épületre jellemző részletek (pl. az ablakosztók, párkányok profilozása, díszítése) esetén azonban ezek is hozzátartoznak az épület karakteréhez, így az új szerkezeteknél szükséges ezek figyelembe vétele is.

Példaértékűek Sóskút képeken látható hagyományos lakóépületeinek felújításai, amelyek az építészeti értékek megőrzésének igényét messzemenően szem előtt tartották. A lakóházak eredeti tagolású oromfalai a régi ablakok és helyenként a tornácajtók megtartásával kerültek megújításra.

Kiemelkedően jó példa egy régi épület menthető homlokzati elemeinek, részleteinek megtartására

A padlástéri szellőző az oromfal felső részében, az utcai homlokzaton alkalmazott oszlopok és egyéb homlokzati díszek, a sötétre mázolt, osztott ablakok, a különleges, faragott tornácdíszek mind az épületek eredeti állapotát elevenítik meg.

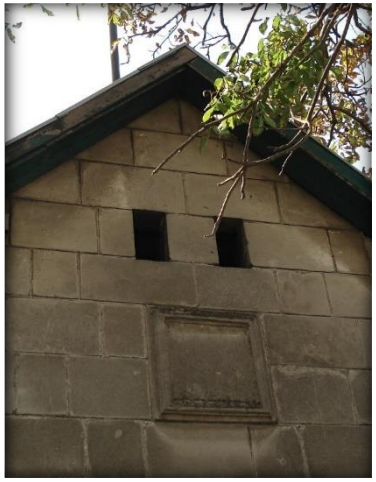

Jó példák homlokzati részletkialakításokra, anyaghasználatra

Megőrzendő homlokzatdíszek, épülettagozatok

Természetesen Sóskút egyéb telepítésmóddal épület lakóházaira is igaz, hogy meg kell őrizni a meglévő értékeket, mint például ennél az utcafronton álló, manzárd jellegű tetővel fedett épületnél az ablak felett megfigyelhető díszítéseket, a könyöklő és lábazati párkány jellegzetes kialakítását, és az épület sarkain látható kődíszeket, vagy a következő képeken látható lakóházak hangulatos részleteit.

Utcával párhuzamosan álló lakóépületek és hangulatos házrészlet

A homlokzatok megjelenésénél nagyon fontos szerepet töltenek be a nyílászárók arányai, anyaga és színe. A régi időkben jellegzetesen barna, fehér, zöld színeket használtak a klasszikus, osztott üvegezésű ablakok kereteinél. Később tért hódított az (ún. kockaablak), mely sok esetben egyedüliként kiváltotta a jellegzetes két, vagy több keskenyebb ablakot. A legújabb időkben terjed a műanyag ablakok, külső tokos redőnyök használata, amely teljesen tönkretehet egy eredeti jellegben eddig megőrzött homlokzatot. Sajnos számos helyen megfigyelhetők a régi ablakok vakablakká történő átalakításának nyomai, és a tornácok utcai nyílásának befalazása az új nyílászárók megjelenése mellett.

Jó példák új épületekre

A település történeti beépítésű területén épült meg ez a két új építésű, esztétikus lakóépület, amelyek mind beépítés-módjukban, mind tömegformálásukban nagyszerűen igazodnak a hagyományokhoz.

Az egyszerű, kő lábazat, a falak halvány színezése, a nyílászárókat keretező díszítések, az ajtók, ablakok vörösesbarna színe és a cseréptető csodálatos egységet képeznek.

Új épületek, amelyek illeszkednek a hagyományos lakóépületekhez

Mint a lenti képeken látható, az épületdíszítések hagyományának felújítására is találhatunk szép példákat Sóskúton. A régi lakóépületen általában az oromfalakon lehetett megfigyelni keretelt kőtáblákat, ahol az építtető család neve, monogramja és többnyire évszám volt a kőbe faragva. A mellékelt képen ennek egy újabb kori példája látható.

A kiválogatott épületpéldák közös nevezői a jó minőségű, természetes anyaghasználat, kőburkolatok, lábazatok, vakolt felületek, agyagszínű cserépfedések.

Nem stílust, hanem minőséget szeretnénk példaként bemutatni.

A képeken bemutatott új lakóépületek jó példái annak, hogy hogyan örökítsük át a falu építési hagyományait a mai modern világunkba.

Az épületek díszítését, és a múltra való megemlékezést szolgáló faragott táblák egy régi és egy új lakóépületen

Jó példák kerítésekre

A kerítések megújításának is csodálatos példái figyelhetők meg a faluban. A vasból készült, kőlábazatos és oszlopos kerítés a település egyik jellemző típusa, amelynek megjelenése követendő példa lehet. A kapu oszlopain látható fejezet és díszítés is jellegzetes megoldás Sóskúton.

Sóskúti kőből készült kerítések, falak

Szintén jellegzetesek a helyi bányából származó mészkőből rakott támfalak és alacsonyabb kerítések, amelyek erősen hozzájárulnak Sóskút egyedi hangulatához, arculatához. Ezek a kőfalak nagyméretű, szabályos alakú kövekből vannak kirakva, általában a fal síkjából előreugró felső egyenes kőelemekkel fedve.

Új kerítések, támfalak építésekor ezt kell szem előtt tartani, a falu történeti központjában nem javasolt a szabálytalan terméskőből, vagy akár dísztéglából rakott falak alkalmazása. A nagyelemes kövekből rakott oszlopok, a fedőkővel záruló lábazat, és közöttük a kovácsoltvas, vagy annak jellegét tükröző elemek áraszthatják a megszokott sajátos hangulatot.

Jó példák kerítésekre

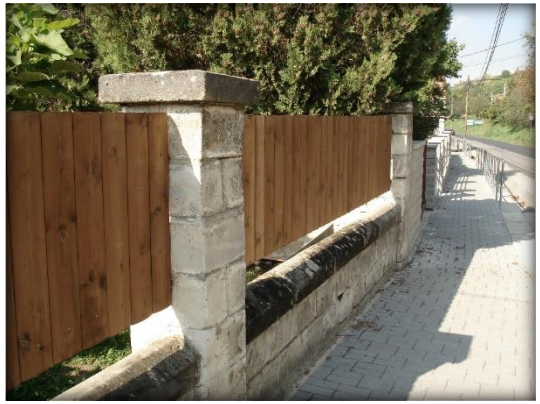

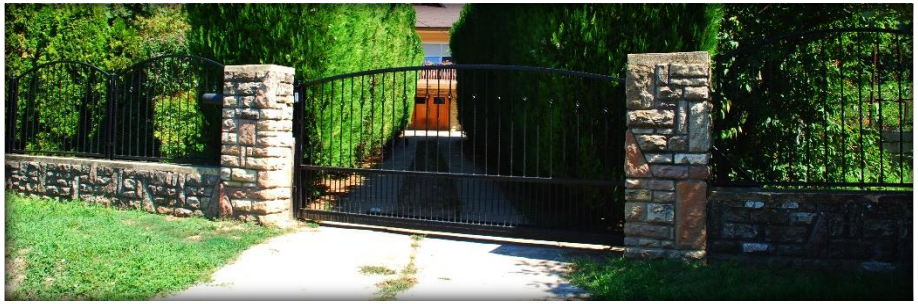

Kőből rakott vagy kőburkolattal ellátott oszlopok,
lábazat és kovácsoltvas jelleget tükröző kerítéselemek

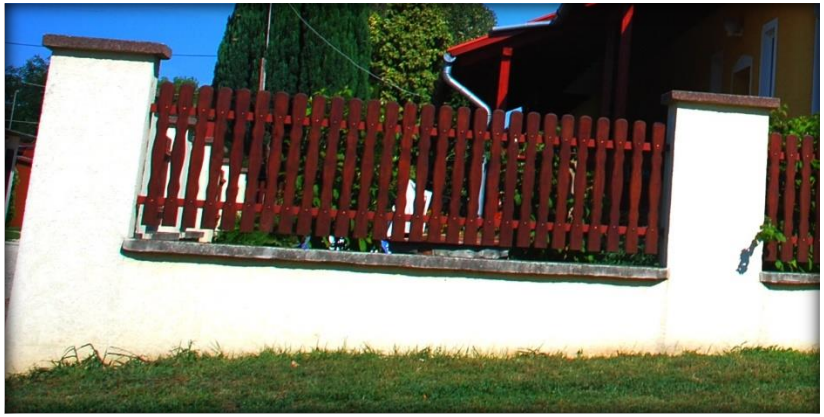

Oszlopos, lábazatos fakerítések

Jó példák előkertekre, kertekre / „tiszta udvar, rendes ház”

Szép kialakítású előkertek, gondozott kertrészletek

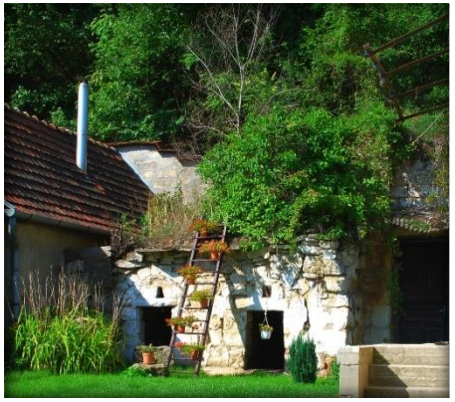

Jó példák üzemi épületekre

Sóskúton, az Ipari Parkban számos esztétikus, a funkciót és a formát kiválóan hangsúlyozó üzemi épülettel lehet találkozni.

Az épületek egyediségét nem a bonyolult épületformálásban, hanem az igényes anyaghasználatban, az átgondolt, a rendeltetésnek megfelelő részletekben kell megteremteni!

Az Ipari Park már beépített területén színvonalas iroda és csarnoképületek találhatók, az itt álló épületek többsége átlagon felüli minőségben készült, fő erényük az egyszerű, nagyvonalú tömegképzés, a kiváló minőségű homlokzati burkolatok és a példaértékű színhasználat.

Jó formájú és kedvező színhasználatú ipari épület

A zöldfelületek megfelelő aránya harmonikus, vonzó összképet ad. Ezt a tendenciát kell folytatni a további területrészek beépítése során is. Az új épületek megvalósításakor példaként szolgálhatnak a képeken látható példák, amelynek építészeti megformálása nagyon sikeres.

Üzemi épületek egymáshoz illeszkedő sora az Ipari Parkban

11. Közterületek településképi útmutatója

- *Sóskút jellegzetes közterületi elemei*

Sóskút közterületeinek számos hagyományos eleme járul hozzá a kellemes egyedi településképhez. Mindenek előtt megemlítendő a helyi kő alkalmazása, amely egybeforrt a településsel, megjelenik a kő lábazatokban, kerítésoszlopokban, a szobrok és képoszlopok, valamint a sírkövek anyagában. A kőben gazdag építészeti elemeket hagyományosan kovácsolt, később lakatos fémszerkezetek kísérik.

Sóskút hagyományos építőanyagának, a sóskúti kőnek számos különleges megjelenési formája figyelhető meg a faluban

Az előzőhöz hasonló egyediséget kölcsönöz a település közterületeinek domborzati helyzete és a vízfolyásokhoz való viszonya, amely a közterületek vízelvezetési megoldásaiban is visszaköszön az oldalhatáron álló házak mögötti faragott kő vízköpőkben, a kövezett árkokban és gázló útban, valamint a vízfolyások fölött, elsősorban a gyalogosok számára kialakított hidak alkalmazásában.

Sóskút különböző kőből készült, a vízelvezetést szolgáló elemei és a jellegzetes hidak

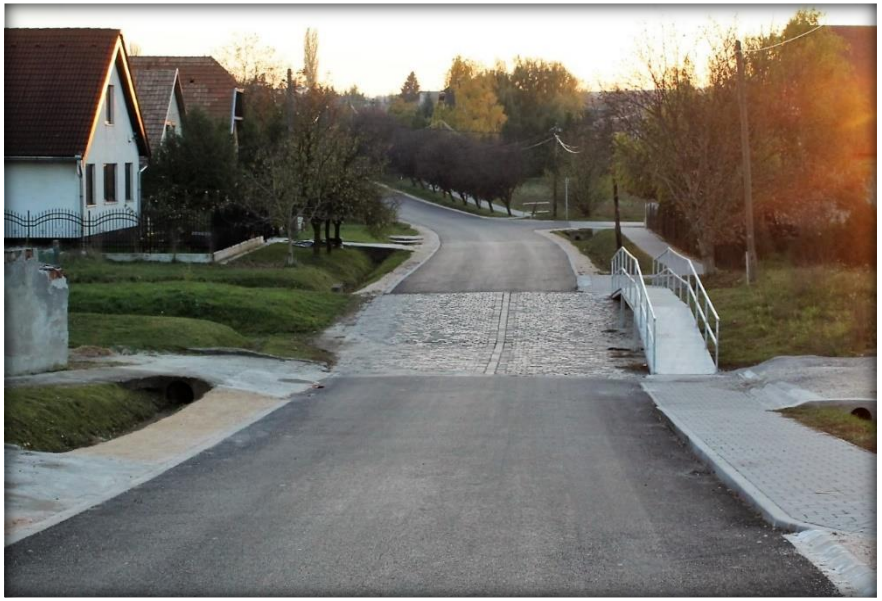

Sóskút történeti központját a sóskúti kő alkalmazása jellemzi, melynek megőrzése, vagy látvány-azonos pótlása támogatandó. A helyi kő nem csak anyagában, de formavilágában és használatában is karakteres elem, fontos, hogy illeszkedő anyaghasználat társuljon hozzá a burkolatok és az egyéb épített elemek vonatkozásában. A kő, többek között – mint lábazat és oszlop – kapuk és kerítéstáblák tartására is szolgál, hagyományosan igényes lakatos szerkezetekkel és ráccsal társítva. A fém elemek, a csövek, a színezés tekintetében a fényes, vagy világos galvanizált felületkezelés kerülendő. A legjobban a sötétszürke és antracit felületek illeszkednek a négyzetes, vagy laposacélból kialakítható formavilághoz. Az árkokat átszelő kishidak és korlátok kialakítására is ilyen anyaghasználat javasolható.

Példák a Sóskúton hagyományosan alkalmazott helyi építőkőhöz igazodó kövek használatára

- *Utcabútorok*

Az utcabútorok és információs rendszer, valamint utasvárók tekintetében az elvárhatónál lényegesen nagyobb a rendezetlenség és hiány. Ezek látványában a sokféleség figyelhető meg.

Utcabútorok sokfélesége Sóskút utcáiban, közterületein

Buszmegállók különböző utasvárói

A berendezési tárgyak tekintetében is a hagyományos lakatosszerkezetű hulladékgyűjtők és a helyi kő, mint lábazat felhasználásával készülő egyedi padok alkalmazása javasolható. A helyi kő virágtartók és terelők kialakítására is alkalmas.

Javaslatok a sóskúti kő hagyományát tiszteletben tartó egyszerű és látványos utcabútorok kialakítására

A település utasváróit is érdemes egységesíteni. Ez alól a Fő tér utasvárója lehet kivétel, ahol megengedhető egyedi, épített utasváró telepítése is.

Minták utasvárók és egyéb köztéri berendezések hangulatos kialakítására

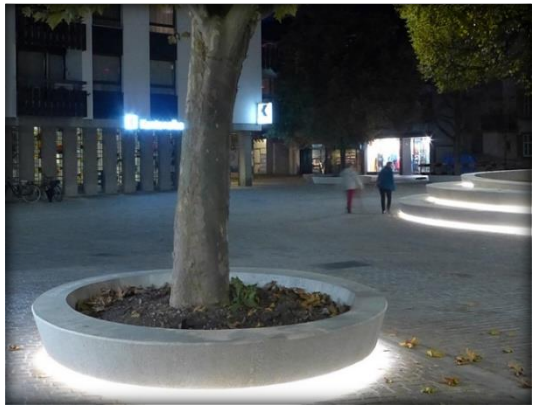

- *A közlekedés felületei*

A közterületek rendezettségét sok-sok év céltudatos munkájával lehet elérni. Rendezettség érzetét kelti, ha az utak burkolata ép és az útpadka jó állapotú, kátyúk, sár és pocsolyák nélküli – például homogén módon, aszfalttal, díszburkolattal vagy zúzottkővel, gyeppel fedett. Az utak állagmegóvásához – emiatt rendezettségéhez is – elengedhetetlen a megfelelő lefolyást biztosító (megfelelő profilú) útpadka és árok.

Nagyobb beruházás (pl. országos közút rekonstrukciója) esetén „az utca teljes területének: úttest, padka, árok, szabad területek, behajtók, járdák, berendezések, (víznyelők, közüzemi aknafedlapok, vízelzárók, gázelzárók stb.) tervezése során a „funkciót és szépséget minden négyzetdeciméternek" elv mentén történő aprólékos kidolgozás, megalkuvás-mentesség szükséges"[1]

A település építészeti hangsúllyal rendelkező részein, például a csomópontok térségében a környezetidegen forgalomtechnikai jelzések helyett a környezethez harmonikusan alkalmazott megformálás, a szokásos alumínium-ötvözet lemez helyett egyedi tervezésű, igényes kivitelezésű közlekedési táblák elhelyezése indokolt. Az ipari hatást keltő anyagok (pl. szürke betonszegély) helyett természetes anyagok (pl. gránitszegély), vagy színezett beton (pl. színes térkövek vagy a fehér – mészkő hatást nyújtó – beton) használata indokolt.

A közutakon elhelyezett jelzőtáblák elhanyagolt (megfakult, megdőlt) állapota, közműszolgáltatók transzformátorainak, kapcsolószekrényeinek elhanyagolt állapota fel sem tűnik a leromlás lassú folyamata miatt, ezért időszakonként a közterületek felülvizsgálata elengedhetetlen.

A lakóutcákban gyakori és indokolt lakossági igény a forgalomcsillapítás, ami célszerűen épített elemekkel, utcabútorokkal és telepített növényzettel oldható meg esztétikailag helyesen.

- *Burkolatok*

A lakóutcák járófelületeinek és kocsi behajtóinak burkolati kialakítása meglehetősen sokféle képet fest. Jelentős a helyben öntött betonburkolatú járda aránya, de a szürke térburkolat és az aszfalt is vetekszik vele. Az utóbbi se a színe, se a nehezen javíthatósága miatt sem javasolható. Az öntött beton behajtó ellenőrizhetetlen minősége miatt nem javasolható folytatásra, valamint a betonlap burkolat sem, amely megfelelő alapozás hiányában könnyen szétmozog.

A jelenlegi készletből talán legkedvezőbb megjelenésű a sötétebb adalékkal készült öntött beton burkolat.

Javasolható, hogy a csendesebb forgalmú utcák járdái legalább 120 cm szélességgel készüljenek, lehetőséget adva tégla és négyzet alakú járólapok kötésbe helyezésére. Kiselemes térkő alkalmazásánál is a kötésbe fektetés és burkolatszegély építése tanácsolható. Javasolható még a behajtókat szegélyező betonszegélyek és pofafalak egységes elemekből történő építése is.

A térkő burkolatok megvalósítása során a teherbíró alapozásra – a megsüllyedés, hullámosság elkerülése érdekében – kiemelt figyelmet kell fordítani, amelyhez igen nagy technológiai fegyelem és a kivitelezés során alapos ellenőrzés szükséges.

[1] Közlekedési Arculati Kézikönyv (Budapesti és Pest Megyei Mérnöki Kamara – 2017. április)

Oda kell figyelni, hogy a gépkocsival való parkolás lehetőleg csak az arra kialakított helyeken történjen. Jelentősebb forgalmat bonyolító utak mentén, a járdákon, zöldterületeken, földpadkán annak gyakorlati lehetőségét is fontos megakadályozni. A gyepek kijárását lehetőleg fizikai eszközökkel (oszlop, korlát, fa, cserje, stb.) gátolni kell.

A kisforgalmú utakat kísérő gyepfelületek mentén természetesen gyakori a parkolás. Ahhoz, hogy ez a szokás hosszútávon se okozzon gyepkopást, burkolatmentes felületeket, gyeprács alkalmazását javasoljuk.

A településen előforduló járda- és útburkolatok sokfélesége

A burkolatok tekintetében a Sóskúton hagyományosnak számító világos és szabályos kőtömbökhöz a rozsdaszínű, vagy meleg és szürke átmenetes, szintén szabályos térburkoló kövek ilyenek a legjobban.

Ügyelni kell azonban a burkolatok vízáteresztő képességére is, a csapadékvízgyűjtő hálózatot kímélő, környezettudatos módon alakított elemek beépítése a jó megoldás.

A Sóskúti kőhöz illeszkedő jellegű burkolatok példái

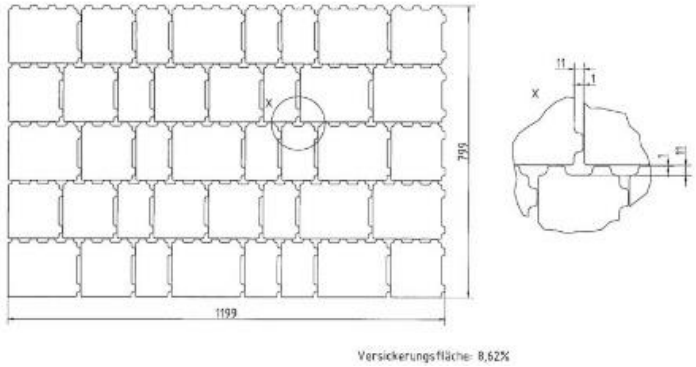

- *Parkosított közterületek*

A település utcái kellemesen fásítottak, de az üde településképhez a patak menti fák is hozzájárulnak. Falusias és nagyon kellemes hangulatot adó hagyományként maradt fenn az utcák virágos kiültetése. A leggyakoribb sorfa a dió, a vérszilva és a településközpontban a gömbmeggy. A két utóbbi a rendszerváltás utáni telepítésekből származik. Idős japánakácok állnak a templomkertben, továbbá a vadgesztenye és kislevelű hárs jelzi a két világháború közötti közterület, vagy jeles hely csinosítási törekvéseket.

A település közterületei emlékművekkel, szobrokkal és a Benta-patak zöld környezete

- *Útszéli növénysávok*

Sóskút utcáinak faállománya

A település utcafásítására részben a hagyományos és településrész jelleget tükröző fák alkalmazandók, mint a dió, a jegenyenyár és a kislevelű hárs. A sokféle gömbkoronájú fa alkalmazása helyett gömbkoronájú, termést nem hozó eperfa telepítése javasolható. Kerülendők a vérszilva és a vörös lombú fasorok. Kellemes hagyomány a kőlábazatos kerítések és házak elé ültetett változatos évelőket és cserjéket is használó kiültetések, valamint a gyepes parkolók jókarban tartása.

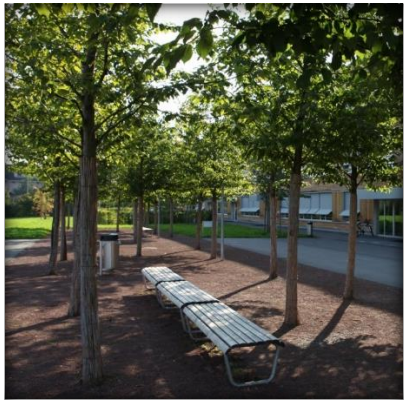

Javaslatok közterületek parkosítására

- *Parkolók fásítása*

A településen a főutakat szakaszosan kísérik a parkoló felületek, továbbá a közintézmények környezetében jelennek meg, általában fásítva.

Annak ellenére, hogy a település beépített területe a természeti adottságai alapján szinte nem szab korlátot a telepíthető fafajoknak, a nagy burkolt felületek mégis a jellegzetesen szárazságtűrő fajok alkalmazását indokolják.

Útszéli növénytelepítés

- *Közlekedésbiztonság*

A közutak növényzete nem csak a táj- illetve a településkarakterre, de a közlekedésbiztonságra is jelentős hatással van, így ezek kiemelt figyelmet igényelnek. Fontos a térségre jellemző, illetve akár a korábbi időszakokra visszanyúló növénystruktúra megőrzése, emellett azonban figyelembe kell venni, hogy a fák ültetését (oldaltávolság, elrendezés, közúti csomópontok, közúti-vasúti keresztezések áttekinthetősége) útügyi műszaki előírások is szabályozzák.

Kerülni kell a szemmagasságban takaró növényzet alkalmazását, különösen kereszteződéseknél, gyalogátkelőhelyeknél és a vasúti átjáróknál. A gépkocsivezetők szemmagasságát és a gyermekek magasságát is figyelembe véve az említett helyeken legfeljebb 50-60 cm magas fekvő cserjéket, évelőket szabad csak telepíteni. A cserjék ne legyenek a közút űrszelvényében, illetve lehetőleg minél távolabb kerüljenek a forgalomtól. Az elöregedett, beteg fák kivágásakor (új egyedekkel történő pótlásnál) a tuskó is kerüljön eltávolításra, vagy azt legalább annyira vissza kell vágni, hogy ne maradjon éveken át éktelenkedő terepakadály és a közlekedőkre ne jelentsen veszélyt.

Az út menti területek, közterületek növényzetének állandó karbantartása is elkerülhetetlen, de csökkenthető a gondozási igény több fa elhelyezése (több árnyék) és víztartó termőföld réteg esetén. Így a kiégésre, elgazosodásra hajlamos terület is kezelhetővé válik. A közutak mellett a közlekedés szempontjából funkciótlan területeken növényzet – cserje, fa – telepíthető.

12. Sajátos építményfajták, egyedi építmények, gépészeti berendezések

Sóskút közigazgatási területén a sajátos építményfajták közül elsősorban a közterületeken található oszloptranszformátorok a településképi szempontból meghatározóak, de a központi részen, tömb belsejében magas antenna látványa is kiemelkedik a házak közül. A település kül- és a belterületén egyaránt nagyfeszültségű távvezetékek tartóoszlopai láthatók és a vezetékek pedig helyenként átszelik a határt.

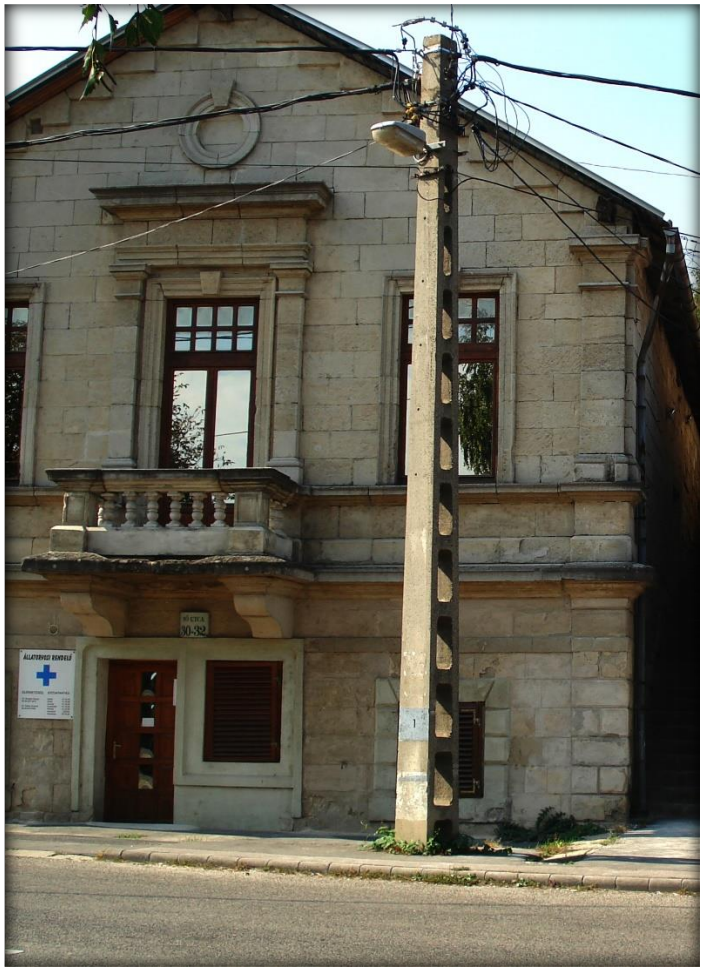

Oszlop-transzformátorok, magas antenna és a távvezetékek tartóoszlopainak sokasága

A magas-építményeken kívül számos közmű műtárgy is alakítja a település arculatát. A közterületeken a transzformátor-állomásokon kívül gázfogadók, szennyvízátemelők és egyéb műtárgyak, közmű építmények is megfigyelhetők.

Egyéb közmű építmények, műtárgyak a falu központjában

Sóskúton a nagyfeszültségű elektromos vezetékek „eltűnésére”, föld alá helyezésére sajnos nem lehet számítani. Azonban a lakóterületek ellátását szolgáló kisebb feszültségű felsővezetékek tartó oszlopainak és a légkábeleknek a kiváltásával jelentősen javítható lenne a településkép, de a kiváltás még ezek esetében is költséges megoldás lehet, amit célszerű a közmű-felújítási ciklusokhoz igazítva megvalósítani. Elsőként a településközpont védett területeinek térségében indokolt megszüntetni a légkábeleket. A felhagyott vezetékeket, közmű műtárgyakat lehetőleg fel kell számolni, el kell bontani.

Új elektromos és hírközlési vezetékeket a belterület településképi szempontból meghatározó területén lehetőleg föld alatti vezetéssel kell megoldani, a helyi területi védelem alatt álló területeken pedig közművezeték csak föld alatti kivitelben létesíthető.

A közvilágítás modernizálása során a fényszmog és a vakítás csökkentését szolgáló – az oldalirányú sugárzást akadályozó – világítótest armatúrát indokolt alkalmazni.

A közterületeken elhelyezésre kerülő közmű berendezéseket lehetőleg takartan, a környezetükhöz alkalmazkodó jellegű, elsősorban természetes anyagokból készült építményben javasolt megvalósítani. A kialakításnál elsődleges szempont a minőségi építőanyagok alkalmazása és az esztétikus kivitel. A berendezések körül a megfelelő növénytelepítés sokat segít a létesítmény környezetbe illesztésében, természetesen az előírt védőterületek előírásainak figyelembevételével.

Esztétikus megjelenésű, környezetbe simuló transzformátorállomások és növényzettel körbeültetett szennyvízátemelő telep (http://kellerenergia.hu/wp-content/uploads/2017/02/ksz21-transzformatorallomas.jpg http://www.sade.hu/uploads/RTEmagicC_StationPompage_01.gif.gif)

Külterületen a közmű műtárgyak elhelyezése lehetőleg tájbaillesztve (felszín alá süllyesztve vagy növényzettel takart módon) történjen. A berendezések formai kialakítása és anyaghasználatának kiválasztásakor figyelembe kell venni a terület karakterét.

Önálló antennatartó szerkezet, torony a helyi területi védelem alatt álló területeken nem létesíthető, egyéb területeken látványterv készítése lenne célszerű, amely alapján meg lehet ítélni, hogy az építmény a településképi arculat szempontjából zavaró-e.

A belterületen az **épületek gépészeti berendezései** is erősen befolyásolják a község arculatát. A klímaberendezések, a parabolaantennák közterületről látható homlokzaton történő elhelyezése rontja az utcaképet, eltereli a figyelmet az épület igazi arcáról.

Zavaró megjelenésű épületgépészeti berendezések az épületek utcai, vagy közterületről látható homlokzatain

Ezeket a berendezéseket lehetőleg úgy kell elhelyezni az épületeken, hogy azok közterületről látható homlokzatra ne kerüljenek. Új épületek közterület felőli homlokzatára technológiai létesítményt (pl. antenna, klíma-, vagy szellőző-berendezés kültéri egysége, árnyékoló stb.) csak a homlokzathoz illeszkedő, takart kialakítással javasolt elhelyezni. Új épület tervezésekor e berendezések elhelyezését a szerelvényekkel együtt előre meg kell tervezni, és a központosított gépészeti berendezések alkalmazását kell előtérbe helyezni.

Közműszekrények utcai homlokzatokon történő elhelyezését szintén kerülni kell.

A **klímaberendezés** kültéri egységei számára kevésbé hangsúlyos, takart és védett helyet kell keresni. Ez az utcai homlokzat és a tetőfelület helyett lehet félreeső eresz alatt a homlokzaton, az épület melletti terepre telepítve, lehetőleg növényzettel takarva, vagy akár az oldalkertben.

Parabolaantenna elhelyezésére számos, az utcai homlokzattól távol eső hely áll rendelkezésünkre, látványával ne csúfítsuk el az utcaképet. Ideális hely lehet a hátsó homlokzat, a melléképület, a tető utcától távolabb eső felülete, vagy akár a kert egy takart szeglete. Ha a tetőre kerül, a tetősík fölé ne nyúljon ki egy méternél többet. Fontos szempont, hogy az antennák ne zavarják a szomszédok mindennapi tevékenységét, pihenését.

A **riasztóberendezés** külső egysége a legszebb homlokzatot is tönkre tudja tenni. Kétségtelen, hogy a legkevesebb gondolkodást és felkészülést igénylő, kézenfekvő megoldás a főhomlokzat közepére való elhelyezése, melynél sokkal esztétikusabb, és városképileg is szerencsésebb hely lehet az oldalhomlokzat, vagy egy takart, burkolattal körülépített hely is – hiszen a legtöbb esetben nem a fény, hanem a hangjelzés és a biztonsági szolgálathoz való közvetlen kapcsolat a lényeges a riasztás folyamatában.

A gépészeti berendezések településképet rontó elhelyezését kerülni kell

Megfelelően „eldugott" helyre, a hátsó homlokzatra telepített tányérantenna

Amennyiben hőszivattyú egységet kültérre kell telepíteni, azt se az utcai homlokzaton, vagy a tető utcaképbe eső részére helyezzük el. Erre alkalmasabb egy kevésbé hangsúlyos, a műszaki szempontoknak is megfelelő védett hely, a homlokzat takart része, vagy az épület melletti terepre telepíthető (növényzettel takarva). A hely kiválasztásánál a településképi szempontok mellett a kifújó oldalra vonatkozó kellemetlen (hő, zaj) hatásokat is figyelembe kell venni.

A nap energiáját felhasználó berendezés elhelyezésének jó példája

Az kétségtelen, hogy egyre inkább ki kell használni a megújuló energiaforrások előnyeit. Hazánkban ma még az utólag, a tetőre rögzítő-elemekkel felszerelt napkollektorokkal, napelemekkel, egyéb napenergia szolgáltató berendezésekkel találkozunk. Ezeket az utcakép védelmében az utcafronttól a lehető legtávolabb, lehetőleg a hátsókerti tetőfelületen, vagy a közterületről egyáltalán nem, vagy csak kevéssé láthatóan kell elhelyezni. Ügyelni kell arra, hogy a napelemek, napkollektorok mindig az épület egészébe komponálva jelenjenek meg. Magastetős házaknál a tető hajlásszögével megegyező szögben, annak síkjában javasolt telepíteni. Attól bármilyen irányban történő elforgatása már zavaró képet nyújt. Lapostetős épület esetében lehetőleg az épület attikájának (az épület főpárkánya fölötti mellvédszerű fal) takarásában javasolt elhelyezni. Célszerű ezeket a berendezéseket egy tömbben telepíteni, a lépcsőzés és az ugráló vonalvezetés nem szerencsés, mert megbontja a tető egységes, nyugodt látványát, és rendetlen hatást kelt.

Védett utcakép, vagy homlokzat esetén, vagy ha a déli tájolással a fentiek nem egyeztethetők össze, akkor a hátsókertben, melléképület tetőzetére, támfalra, vagy a hátsó, esetleg oldalsó kerítésre való telepítésük javasolható.

Amennyiben más megoldás nem lehetséges, az épületek utcai homlokzatán is elhelyezhetők a napenergiát hasznosító panelek, de ilyenkor fontos, hogy az épület részeként, sajátos építészeti elemeként legyenek kialakítva. Ezzel kapcsolatban már a tervezés fázisában javasolt konzultálni a Polgármesteri Hivatallal. Létezik már magyar találmányú napelemmel rendelkező cserép is, ami esztétikusabb megoldást biztosít.

Példák korszerű megoldásokra

A jövőt azonban az épületbe integrálható (héjazat, homlokzat-burkolat), a hatékonyság és a fenntartás szempontjából is kívánatosabb napelem és napkollektor telepek jelentik.

13. Aláírólap

MEGBÍZÓ	**Sóskút Község Önkormányzata** 2038 Sóskút, Szabadság tér 1. **Képviseli: König Ferenc polgármester**	FŐÉPÍTÉSZ	**Szabóné Pányi Zsuzsanna**
VEZETŐ TERVEZŐ	**Konstruma Mérnöki Iroda Kft.** **1078 Budapest, Murányi u.1**	ÉPÍTÉSZET	**Dr. Oláh M. Zoltán** okl. építészmérnök TT/1 01-3029
VEZETŐ TERVEZŐ	**Rend-Eng-Terv Építész Iroda Bt.** 2030 Érd, János utca 15.	VÁROSRENDEZÉS, ÉPÍTÉSZET	**Szabóné Pányi Zsuzsanna** vezető településrendező tervező TT/1 13-0404
VEZETŐ TERVEZŐ	**Tájmester Kft.** 2132 Göd, János u. 4.	TÁJ- ÉS TERMÉSZETVÉDELEM ZÖLDFELÜLET	**Illyés Zsuzsanna** táj- és kertépítész TK1-01-5028/12
TERVEZŐ	**Rend-Eng-Terv Építész Iroda Bt.** 2030 Érd, János utca 15.	ÉPÍTÉSZET	**Szabó Attila** építészmérnök
TERVEZŐ	**Bonum Via Szaktanácsadó és Szolgáltató Kft.** 1195 Budapest, Zrínyi utca 51.	KÖZLEKEDÉS	**Ajtay Szilárd** közlekedéstervező SZKö, Tkö - 01-15627

14. Impresszum, felhasznált irodalom, köszönetnyilvánítás

- MEGBÍZÓ:

Sóskút Község Önkormányzata
2038 Sóskút, Szabadság tér 1.
König Ferenc - polgármester
Polgármesteri hivatal email-címe: soskut1@t-online.hu

Szakmai felelős

Szabóné Pányi Zsuzsanna - főépítész
Főépítész email-címe: panyi@t-online.hu

- KÉSZÍTETTÉK:

Szöveg

Szabóné Pányi Zsuzsanna, Oláh M. Zoltán, Illyés Zsuzsanna, Ajtay Szilárd, Szabó Attila

Fotók

Szabó Attila, Szabóné Pányi Zsuzsanna (2017), internet

Építészeti útmutató ábrái

Az általános építészeti útmutatóban található ábrák a Lechner Tudásközpont Területi, Építészeti és Informatikai Nonprofit Kft. tulajdonát képezik (forrás:http://tak.lechnerkozpont.hu)

- FELHASZNÁLT IRODALOM:

- Magyarország műemléki topográfiája
- Pest megye régészeti topográfiája
- Sóskút község építészeti hagyományai
- soskut.hu
- helyekestortenetek.blogspot.hu (Zalavári Sándor)
- kvarchomok.hu
- lovassport.hu
- iskola.soskut.hu
- wikipedia
- hvg.hu
- maps.google
- google earth
- erdivizmuvek.hu
- sulinet.hu
- kirandulasok.com
- mapio.net
- medea.hu
- kozterkep.hu
- facebook.com/magneticcities
- muemlekem.hu
- tortenetekkepekkel.blogspot.hu
- szubkult.blog.hu/ok_is_lehettek_volna_a_lanchid_oroszlanjai
- facebook.com/Pipacshon-Lovasliget-és-Művésztelep
- Szakrális kőemlékeink - kaptárkövek Magyarországon (TÉKA Kiadó, 2011. Budapest, Szerkesztette: Dr. Kiss Gábor, Írta: Baráz Csaba, Dr. Kiss Gábor, Holló Sándor)
- Sóskút rövid története (http://www.jobbsoskut.eoldal.hu/cikkek/kultura_-szines_-tortenelem/soskut-rovid-tortenete.html)

- KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Ezúton mondunk köszönetet mindazoknak, akik észrevételeikkel segítették a kézikönyv elkészítését.

Budapest, 2017. november hó